

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduskond

Ühiskonnateaduste instituut

Kaisa Arge

MIKS MEIL ON VÄHE TEISEST RAHVUSEST SÕPRU – KUIDAS ERISTADA
VÕIMALUSI JA EELISTUSI?

Magistritöö sotsioloogia erialal

Juhendaja: vanemteadur Ott-Siim Toomet

Juhendaja allkiri. _____

Tartu 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Abstract

The thesis examines the causes and context of interethnic friendship between Estonians and Russian speaking non-Estonians. The main focus of this thesis is on social network formation. Analysis is based on two different qualitative data sources and simultaneously studies the perspectives of interethnic friendship for both Estonian and Russian speaking residents. Research questions concern the context and the role of preferences and structural constraints on interethnic friendship formation.

Studies in various countries and context have shown that friendship networks are often homogeneous with regard to various characteristics. This principle, called homophily has found to be especially strong with regard to ethnicity. Homophily limits the employment and leisure opportunities of minority, as networks are important channel of information distribution and majority tends to have better access to useful information. Previous research in Estonia has further shown that Russian speaking minority has disadvantaged position in labour market compared to Estonian speaking majority. Current thesis contributes to previous studies by showing that both preferences and structural constraints play a role in forming close interethnic friendships among Estonians and Russian-speaking minority. Strong ties are mainly formed at contexts that provide opportunities for repeated meaningful contact, namely at work and at school and less during leisure activities. Furthermore, there seems to be difference in the opinions of interethnic friendship between higher educated and less educated.

Implications for further research on interethnic friendship networks between Estonian and Russian speaking groups are further discussed.

KEYWORDS: *homophily, friendships, social networks, integration, interethnic ties, strong ties, weak ties*

Sisukord

Sissejuhatus	6
I Teoreetiline raamistik.....	8
1. Sissejuhatus teemasse.....	8
2. Kontaktiteooria, homofiilia ja võrgustikud	9
2.1 Kontaktiteooria.....	9
2.2 Nõrkade sidemete tugevus	10
2.3 Homofiilia printsiip ehk endasarnaste eelistamine.....	10
2.4 Võrgustike teooriad ja homofiilia suhtlusvõrgustikes	11
3. Enamuse ja vähemuse vaheline sõprus	15
3.1 Mis mõjutab kontakte enamuse ja vähemuse vahel?.....	15
3.2 Erinevate rühmade vaheliste kontaktide teke koolikeskkonnas	19
3.3 Sotsiaalsete võrgustike mõju tööturu positsioonidele	20
3.4 Vaba aja veetmine.....	22
4. Lõimumistemaatika Eesti kontekstis.....	24
4.1 Eesti rahvastik ja vene emakeelega elanikud	24
4.2 Mitte-eestlaste olukord Eesti tööturul ning selle võimalikud põhjused	25
4.3 Eestlaste ja mitte-eestlaste kontaktid.....	26
5. Probleemi seade.....	29
II Metoodika	30
1. Metodoloogia valik	30
2. Empiiriliste andmete kogumine ja uurimuse käik	30
3. Uurimuse eetiline aspekt	33
4. Andmeanalüüsimetodid	34
5. Eneserefleksioon	34
II Analüüs	36
1. "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuude analüüs	36
1.1 Teiskeelsete sõprade omamine	36
1.2 Sõprade tekke kontekst.....	39
1.3 Tööalane abi	45
1.4 Keelebarjäär ja teised suhtlustakistused	45
1.5 Teiskeelse sõbra/tuttava eelarvamusi vähendav mõju.....	48
1.6 Eesti ja vene emakeelega inimeste vahelise suhtluse olukord ja selle muutumine	49
2. Sõprussuhete teemaliste lisaintervjuude analüüs	52
2.1 Sõprade tekke kontekst.....	52

2.2 Tööalane abi	59
2.3 Sõpruse tekkeni viivad eeldused	61
2.4 Võimalikud suhtlustakistused ning teiskeelsete sõprade erinevus	64
2.5 Eesti ja vene emakeelega inimeste vahelise suhtluse olukord ja selle muutumine	66
IV Arutelu.....	69
1. Sõprus eesti ja vene emakeelega inimeste vahel ja sõpruse tekke kontekst.....	69
2. Teiskeelsete kontaktide eelarvamusi vähendav mõju.....	70
3. Eelistuste ja võimaluste roll sõprussuhete tekkes	71
4. Tööalane abi ehk tugevad ja nõrgad sidemed	74
5. Ettepanekud olukorra muutmiseks	77
V Kokkuvõte	78
Kasutatud allikad.....	81

Sissejuhatas

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on uurida eesti ning vene emakeelega elanike vahelist lõimumist lähedaste suhtlusvõrgustike näitel. Seejuures ei keskendu magistritöö rahvuse mõistele, vaid uurib sõprussuhteid emakeele baasil. Töö fookusküsimus on, millises keskkonnas arenevad lähedased sõprussuhted (*strong ties*), mis inimeste endi arvates selliseid suhteid soodustab ja takistab, ning kas ollakse avatud teiskeelsetele sõpradele või on tegelik eelistus omada vaid samakeelset sõpra.

Lõimumisest eestlaste ja vene emakeelega mitte-eestlaste vahel on peale taasiseseisvumist olnud palju juttu. Erinevate rühmade vahelistel kontaktidel on uuringute alusel välja toodud eelarvamusi vähendav mõju (Allport, 1954). Seega peaks ka eestlaste ja vene emakeelega mitte-eestlaste vaheline tihedam suhtlus looma parema teineteisemõistmise ning vähendama eelarvamusi. Eestlaste ja mitte-eestlaste vaheliste kontaktide olulisust on integratsiooni- ja lõimumisvaldkonna arengukavades rõhutatud ning see on olnud üheks lõimumiseesmärgiks. Siiski tundub, et eri emakeeltega kogukonnad on siiani, kõigest hoolimata, suuresti eraldatud. Kuna esineb palju peamiselt omakeelseid suhtlusvõrgustikke (homofiilia näol), siis vaadeldakse magistritöös, kas tegemist on mõlema rahvuse eelistusega või pigem võimaluste puudumisega omavahelisi suhteid luua. Käesolev töö vaatleb eestlaste ja vene emakeelega mitte-eestlaste vahelisi sõprussuhteid kui ühte olulist ja võimalikku lõimumise kanalit, kuna just võrgustike kaudu liigub sageli oluline informatsioon, mis mõjutab mitmeid eluvaldkondi. Uuringutest on leitud, et venekeelsete Eesti elanike tööturu positsioon on eestlastest viletsam ja nende palgad on madalamad, mille üheks põhjuseks võib olla nõrkade ja peamiselt omakeelsete suhtlusvõrgustike omamine. Seega jäädes kõrvale kohalike eestlaste võrgustikest, jäävad teiskeelsed samuti äralõigatuks suurest osast olulisest informatsioonist.

Teiskeelsete sõprade leidmiseks võib olla erinevaid motiive. Kindlasti on võimalik ja lihtsam leida omakeelseid sõpru, seda juba peamiselt keeleliselt segregeeritud koolisüsteemi tõttu, kuid valikut võivad mõjutada ka muud faktorid, mille mõistmiseks kajastab uurimus inimeste enda nägemust (*self-reported*) sõprusest teiskeelsetega. Samuti on kõrvale jäetud rahvuse defineerimine ja rahvus esineb uurimuses intervjueeritavate endi öelduna nii enda kui sõprade kohta. Magistritöös keskendutakse ainult eestlaste ning vene emakeelega mitte-eestlaste sõprussuhetele, jättes kõrvale muud võimalikud variandid nagu inglise keelt kõnelevate sõprade olemasolu ja nende leidmine. Kuigi ka uusimmigrantide kui teistest rahvustest sõprade

omamine on viimastel aastatel muutunud järjest olulisemaks, võivad uusimmigrantidega sõprussuhete kujunemist mõjutavad faktorid erineda vene emakeelega mitte-eestlaste ja eestlaste vahelise sõpruse kujunemisest, mistõttu vajab teema eraldi uurimist.

Magistritöö jaguneb neljaks osaks, millest esimeses on välja toodud analüüsi aluseks olev teoreetiline raamistik, mille lõpus esitatakse probleemipüstitus. Järgneb metoodika kirjeldus, kus tutvustatakse andmekogumis- ja analüüsimeetodit, kasutatud andmestike valimit ja töö käiku. Magistritöö kolmandas osas on eraldi välja toodud analüüs uurimuse "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" ning magistritöö autori poolt läbiviidud süvaintervjuude kohta. Viimase osa moodustavad olulisemate tulemuste alusel arutelu, soovitused ja kokkuvõte.

Soovin tänada professor Tiit Tammearu ja TÜ geograafia osakonna rahvastiku- ja linnageograafia uurimisrühma uurimuse "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuude kasutamise võimaldamise eest. Samuti tänan oma juhendajat Ott-Siim Toometit nõuannete ja soovituste eest magistritöö koostamisel.

I Teoreetiline raamistik

1. Sissejuhatus teemasse

Lõimumise temaatikat on Eesti taasiseseisvumise järel kajastatud palju ning seda eelkõige eestlaste ja vene emakeelega mitte-eestlaste vahelise integratsiooni näol. Viimastel aastatel on hakatud rohkem tähelepanu pöörama ka erinevatest riikidest pärit uusimmigrantidele. Lõimumisega tegelemiseks on välja töötatud valdkondlikud arengukavad ning lõimumismonitooring mõõdab nende tulemusi. Lõimumiskavas on ette nähtud soovitud eesmärgid ja välja toodud meetmed nende saavutamiseks. Huvitav on aga see, et olenemata pikaajalisest tegelemisest temaatikaga integratsiooni- ja lõimumiskavade alusel, on eesti ja venekeelsed kogukonnad endiselt suuresti eraldatud ning vene emakeelega inimesed sageli vähemsoositud olukorras, seda eelkõige tööturul (Leping ja Toomet, 2008; Toomet, 2013). Käesolev magistritöö püüab eestlaste ja vene emakeelega mitte-eestlaste vahelise vähese lähedase suhtluse põhjuseid uurida lähtudes kontaktiteooriast, homofiilia printsiibist ja võrgustike teooriatest. Võrgustikud mõjutavad indiviidide elu ja otsuseid paljudes valdkondades, edastades infot, hoiakuid ja teadmisi. Sotsiaalse suhtluse võrgustike struktuur mõjutab muuhulgas indiviidide käitumist, majanduslikku olukorda, arvamuste kujundamist, otsuseid, haridusse investeerimist, ligipääsu töökohtadele ja sotsiaalset mobiilsust (Currarini, Jackson, Pin, 2009). Kuna info liigub peamiselt võrgustike kaudu, siis võib eeldada, et laialdasem võrgustik tagab parema positsiooni ka tööturul. Seetõttu on võrgustike ja kontaktide uurimine oluline nii sotsiaalsest kui majanduslikust aspektist lähtuvalt.

Magistritöö teooria osa jaguneb üldjoones kolmeks. Esimene osa kajastab lühidalt teoreetilist raamistikku, millest lähtutakse. Täpsemalt on kirjeldatud kontaktiteooriat, homofiilia mõistet ja võrgustiketeooriaid, mis on uurinud homofiilia mõju indiviidi majanduslikule ja ühiskondlikule situatsioonile ja toimetulekule. Teine osa vaatleb eelkõige Euroopa (Saksamaa ja Hollandi) uuringuid vähemuste ja enamuste vahelistest sõprussuhete ning vaba-aja kontaktide kujunemisest ning nende mõjust tööturu positsioonile, et tuua välja trende Euroopas ja mujal maailmas ning näha, kas neid saab ka Eesti olukorrale laiendada. Kolmas osa keskendub ülevaatele Eesti rahvastikust, selle koosseisust ning vene vähemusest ja nende olukorrast Eesti tööturul. Samuti leiab kajastamist lõimumise temaatika eestlaste ning vene emakeelega mitte-eestlaste omavahelise suhtluse ja kontaktide näol.

2. Kontaktiteooria, homofiilia ja võrgustikud

2.1 Kontaktiteooria

Üheks senini enim tsiteeritud ja kasutatud teooriaks stereotüüpide ja eri rahvuste vahelise suhtlemise analüüsis on kontaktiteooria (*Intergroup Contact Theory*), mille on 1950ndatel laiemasse kasutusse toonud Ameerika sotsiaalpsühholoog Gordon W. Allport. Allport (1954) on oma teoses „The Nature of Prejudice“ käibele võtnud kontakti hüpoteesi termini, mille kohaselt on sobivates tingimustes isikutevaheline kontakt üheks efektiivsemaks viisiks, kuidas enamus- ja vähemusgruppide vahelisi eelarvamusi vähendada. Teise rühma esindajatega kokku puutumine tekitab parema arusaama sellest, kuidas nemad maailma näevad ja kuidas elavad, mislääbi vähenevad eelarvamused ja stereotüübid. Allporti järgi peavad sellise positiivse mõju saavutamiseks olema täidetud teatavad eeldused, milleks on gruppide võrdne staatus, ühised eesmärgid, gruppide vahel toimiv koostöö ning avalikkuse või ühiskonna toetav suhtumine gruppidevahelistesse kontaktidesse. Nende nelja tunnuse ilmnemisel, vähendavad rühmadevahelised kontaktid eelarvamusi. Võrdne staatus tähendab siinkohal võimalikult minimaalseid erinevusi haridustasemes, majanduslikus toimetulekus, oskustes ja kogemustes, et tausta erinevus ei mõjutaks teiste tajumist. Ühiste eesmärkide näol on tegemist millegagi, mille poole mõlemad grupid püüdleavad. Avalikkuse või ühiskonna poolse toetuse all võib näha seadusandliku võimu ja poliitika poolset gruppidevahelise suhtluse soodustamist, kas siis seadusandluse, võimaluste või ka millegi muu näol. Pettigrew (1998) lisab hilisematele uurimustele tuginedes neile neljale eeldustele veel ühe – situatsioonil peab olema sõpruse tekke potentsiaal. Samas toob Pettigrew välja kontaktihüpoteesi piiranguna, et eelarvamustega inimesed pigem väldivad kontakti teise grupi esindajatega. See omakorda võib vähendada kontaktide tegelikku positiivset ja eelarvamusi vähendavat mõju, kuna suhtlus esineb rohkem juba eelnevalt positiivselt meelestatud isikute vahel.

Davies jt. (2011) on lisaks eelpooltoodule leidnud, et kuigi mingil määral mõjutab igit tüüpi sõprus gruppidevahelist suhtumist positiivselt, on see efekt erineva ulatusega sõltuvalt sellest, kui tugevaks või oluliseks sõprust hinnatakse. Tugevam on mõju rohkema koosveedetud aja ning suurema enese avamise korral teisest grupist sõbrale. Sellise piirangu arvesse võtmine on kindlasti oluline. Veel on Pettigrew jt (2011) välja toonud, et kuigi Allporti optimaalse kontakti tekke eeldused soodustavad eelarvamuste vähenemist, pole need igas olukorras ilmtingimata vajalikud tingimused ning eelarvamusi vähendav mõju võib ilmned ka teistes situatsioonides. Kuigi gruppidevaheline sõprus on väga oluline, vähendab eelarvamusi ka kaudne suhtlus läbi

meedia või sõprade kaudu, kellel omakorda on teisest rühmast sõpru (Pettigrew jt, 2011). Selline efekt ei piirdu ainult etniliste ja rahvuslike gruppidega, vaid kandub üle ka näiteks seksuaalvähemuste, sugude, vanuserühmade ja muude gruppide suhtes positiivsema meelestatuse tekkele. Omades sõpru, kellel omakorda on mingi tunnuse poolest erinevaid sõpru või tuttavaid, avaldub ka nende kaudu eelarvamusi vähendav mõju. Samuti võib omada positiivset efekti meediakajastus, mis avab erineva rühma mõtteviisi.

2.2 Nõrkade sidemete tugevus

Üheks mõjukamaks artiklik sotsiaalsete võrgustike analüüsis on Ameerika sotsioloogi Mark Granovetteri 1973. aastal avaldatud „*The strenght of weak ties*“, kus Granovetter toob välja erinevat tüüpi sidemete kasulikkuse teatavates situatsioonides ning kirjeldab läbi empiiriliste andmete analüüsi nõrkade sidemete olulisust tööle saamisel. Granovetter (1973: 1361) defineerib sidemete tugevust kombinatsioonina ühiselt veedetud aja hulgest, emotsionaalsest seotusest, intiimsusest ehk omavahelisest usaldusest ja vastastikkusest abistamisest. Nõrgad sidemed, mis tähendavad suhteid tuttavate, mitte pere või lähedaste sõpradega, on Granovetteri (1973: 1371) järgi sotsiaalsetes võrgustikes info edastamisel olulisemad, kuna nende korral on tõenäosus tunda teise osapoolle tuttavaid väiksem kui tugevatel sidemetel ning seetõttu jõuab inimesteni rohkem erinevat infot. Oma teooria tõestamiseks kasutas ta Bostoni tööotsijate andmeid, uurides nende näitel, milliste kontaktide kaudu on respondendid töö leidnud. Granovetter leidis, et enamasti olid tööle saamisel aidanud nõrgad sidemed. Oma hilisemates töödes on Granovetter täpsustanud, et kuigi nõrgad sidemed võimaldavad inimestele paremat juurdepääsu nende endi sotsiaalsest ringist väljaspool olevale informatsioonile ja ressurssidele, omavad tugevad sidemed suuremat motivatsiooni aidata ja on enamasti rohkem kättesaadavad (Granovetter, 1983: 209). Seetõttu ei tasuks ka tugevate sidemete mõju töö leidmisele kõrvale jätta, sest olenemata vähesemast uue ja erineva informatsiooni levikust, soovivad lähedased sõbrad rohkem igakülselt aidata, mis omakorda võib hõlbustada töö leidmist.

2.3 Homofiilia printsiip ehk endasarnaste eelistamine

Võrgustike uurimisest nii sotsioloogide kui majandusteadlaste poolt on sageli välja tulnud indiviidide kalduvus eelistada endaga mingite tunnuste poolest sarnaseid isikuid nii sõprussuhete moodustamisel kui ka muudes valdkondades. Seda nähtust kirjeldatakse homofiilia mõistega. Homofiilia on teisisõnu printsiip, mille järgi kontakt endaga sarnaste

isikutega esineb sagedamini kui endast erinevatega (McPherson jt, 2001). Eelistus suhelda endasarnastega, on sotsiaalsete võrgustike puhul oluline tunnus, mida on palju uuritud. Indiviidid eelistavad suhelda endale mingite tunnuste poolest lähedaste isikutega rohkem, kui seda peaks esinema juhuslikkuse alusel. Homofiilia mõjutab igat tüüpi sotsiaalset suhtlust, muuhulgas abielu, sõprust ja töökollektiive. Selle tulemusel on inimeste võrgustikud sageli homogeensed mitmete sotsiaaldemograafiliste, käitumuslike ja isikulisestest tunnustest osas (McPherson jt, 2001). Etniliselt mitmekesistes ühiskondades on etnilisel ja rassilisel homofiilial teistest tunnustest tugevam mõju inimeste sotsiaalsele suhtlusele (McPherson jt, 2001). Vanus, religioon, haridustase, ametialane staatus ja sugu mõjutavad samuti inimestevahelist suhtlust, kuid rassi ja etnilisuse mõju on teistest tunnustest tugevam. Homofiilia vähendab inimeste ligipääsu erinevale informatsioonile, kuna suheldakse peamiselt endaga sarnaste isikutega, kellel on ka sarnane sotsiaalne võrgustik, mis läbi jõuab nendeni enamjaolt sama info. Seetõttu on sellistes ühiskondades tööturul eelis laiema ja mitmekesisema suhtlusvõrgustikega isikutel, kuna nendeni jõuab läbi erinevate sõprade ja tuttavate mitmekülgsem informatsioon.

Peale eelneva on McPherson jt (2001) välja toonud, et sidemed vähemsarnaste isikute vahel katkevad sagedamini kui sarnaste indiviidide vahel, mis võib samuti olla üheks põhjuseks, miks inimestel on rohkem kontakte endasarnastega. See võib tuleneda osalt ka endast erinevate kontaktide suuremast katkemisest, mistõttu homofiilsed kontaktid võivad osutuda püsivamateks ning seeläbi on nende esinemissagedus samuti suurem.

2.4 Võrgustike teooriad ja homofiilia suhtlusvõrgustikes

Majandusteadlaste ja sotsioloogide jaoks on võrgustike uurimises homofiilia printsiip olnud olulisel kohal. Nimelt nähakse peamise takistustena endast erinevate rühmadest pärinevate sõprade tekkeks, kas eelistusi või struktuuralseid takistusi väheste kohtumisvõimaluste näol, lisaks võivad mõjutada ka pere ja lähedaste suhtumine.

Currarini, Jackson ja Pin (2009) on uurides võrgustike homofiiliat leidnud kolm peamist fakti: esiteks, et suuremad grupid moodustavad rohkem sõprussuhteid endasarnastega ja vähem endast erinevatega kui väiksemad grupid; teiseks, et suuremad grupid moodustavad indiviidi kohta rohkem sõprussuhteid kui väiksemad; ning kolmandaks, et kõik grupid kalduvad endaga sarnaste sõprussuhete eelistamise poole, kusjuures kõige suurem kallutatus on keskmise suurusega rühmadel ning väga väikestel ja väga suurtel rühmadel see peaaegu puudub. Seega mõjutavad mõlemad eelnevalt mainitud takistused ehk nii enda sarnaste eelistamine kui ka

kallutatud kohtumisvõimalused sõpruse teket endast erineva grupi esindajatega. Hilisemas artiklis on Currarini, Jackson, Pin (2010), uurides kallutatust indiviidide eelistustes ja teist tüüpi indiviididega kohtumise võimalustes samuti leidnud, et olenemata rassist on Ameerika keskkooliõpilaste sõprusvõrgustikud etniliselt homofiilsemad, kui seda peaks järelutama nende etnilise rühmade osakaalu järgi rahvastikus. Selline kallutatus esineb nii eelistuste kui kohtumisvõimaluste osas. Samas erineb see sõltuvalt rassist, olles eelistuste osas tugevaim mustanahalistel ja nõrgim asiaatidel. Veel toovad Currarini, Jackson, Pin (2010) välja, et kui näiteks mustanahaliste homofiilia tuleneb oluliselt mõlemat tüüpi kallutatusest, siis valge rassi esindajatel on peamiseks põhjuseks eelistus endaga sama etnilise rühma kasuks.

Sageli on sõprusvõrgustikke uuritud koolide näitel, kuna need andmed on mitmekülgsed ja kättesaadavad ning võimaldavad hinnata sõprussuhteid eri etniliste ja rassiliste rühmade vahel ja kalduvust oma rühma eelistamisele, kas siis valiku või võimaluste tõttu. Mele (2010; 2013) on välja töötanud mudeli, mis ennustab strateegiliste võrgustike moodustumist ning mida saab kasutada tegemaks järeldusi erinevate poliitikate mõju kohta võrgustike moodustumisele. Uurides Add Health andmestiku alusel Ameerika Ühendriikide koolide sõprusvõrgustike segregatsiooni on Mele (2010) leidnud, et õpilased eelistavad muude tunnuste sarnasuse korral moodustada sõprussidemeid samast rassist isikutega. Seejuures väheneb valge rassi noorte jaoks samast rassist sõbra väärtus koos samarassiliste õpilaste arvuga koolis, kuid afroameerika õpilaste puhul on tulemus vastupidine. Nende puhul on desegregeeritud koolides selgelt näha endaga samasse rassilisse rühma kuuluvate sõprade eelistamist. Mele (2010) tulemused näitavad, et desegregatsiooni programmid võivad vastupidiselt oma algsele eesmärgile vähendada rassidevahelist suhtlust koolides. Vincent Boucher (2012) on sarnaselt Melele leidnud, et Ameerika teismeliste sõprussuhete võrgustike moodustumine on tugevalt mõjutatud rassist lähtuvatest kaalutlustest. Veel näitab Boucher, et samast rassist indiviidide eelistamine sõltub tugevalt rassigrupist, kus mustanahalistel on kõige tugevam oma rassi eelistamine ning neile järgnevad asiaadid ja seejärel valged. Franz, Marsili, Pin (2010) on samuti püüdnud eristada eelistuste ja võimaluste põhist homofiiliat. Nad on leidnud, et kooli sõprussuhted ei sõltu võimalustest, vaid eelistustest ning ka nende tulemustel esineb kõige tugevam eelistuste kallutatus mustanahalistel.

Samas on erinevad uuringud leidnud eelistuste ja võimaluste osas erinevaid tulemusi. Nii näiteks on Currarini ja Redondo (2011) uurides võrgustike homofiiliat leidnud, et lõimumine on madalam, kui rahvastikus on rohkem suhteliselt suuri rühmi – sellisel juhul eelistatakse endasarnast. See kehtib aga peamiselt suurte rühmade esindajate puhul, kes sellistes oludes

kohtuvadki rohkem endasarnastega, sest vähemustega kontaktideks napib võimalusi. Seega ei saa võrgustike homofiiliat selgitada ainult indiviidide homofiiliste eelistustega, vaid oluliseks osutub ka teise rühma esindajatega kohtumise tõenäosus (Currarini ja Redondo, 2011). Currarini ja Redondo tulemus on valgete ehk enamusrühma puhul sarnane Melega (2010), kuid ei sobi mustanahaliste puhul, kes pole samas ka suurem rühm. Nii Boucher, Franz jt kui ka Mele on leidnud, et mustanahalistel esinebki teistest etnilistest ja rassilistest rühmadest suurem kallutatatus endasarnaste eelistamisele.

Bramouille ja Rogers (2009) on samuti pakkunud välja mudeli võrgustike moodustamise uurimiseks, mis võimaldab indiviidi tüüpidest sõltuvalt vaadelda suhete tekkimise protsessi ja selle mõju võrgustikele. Erinevalt eelnevalt väljatoodud mudelitest, on Bramouille ja Rogers (2009) uurinud suhtlusvõrgustike mitmekesisust lähtuvalt soolise dimensiooni varieeruvusest. Nende peamiseks leiuks on, et populaarsematel ehk rohkemate sõpradega indiviididel on ka sooliselt mitmekesisemad suhtlusvõrgustikud. Seeläbi näitavad nad, et sõprade sõpradega kohtumine annab lisavõimalusi mitmekesisemate suhete tekkeks ja tutvumiseks ka endast erinevatega. Teisisõnu väheneb võrgustiku homofiilia juhuslike kohtumise tõenäosuse suurenedes. Bramouille ja Rogersi tulemused puudutavad küll mitmekesisust soolise dimensiooni osas, ent tõenäoliselt on populaarsematel isikutel ka muude tunnuste osas mitmekesisemad suhtlusvõrgustikud.

Topa, Zenou (2014) on vaadelnud naabruskonna ja võrgustike mõju indiviidide erinevatele valikutele. Sotsiaalne ja reaalne füüsiline kaugus ei pruugi alati ühtida ning individid sõbrad võivad pärineda väljastpoolt tema naabruskonda või isegi kaugemalt nagu teistest riikidest. Sotsiaalne kaugus on muuhulgas mõõdetav sotsiaaldemograafiliste tunnustega ning arvamustega. Võrgustike kaudu levib oluline informatsioon (Jackson jt, 2015) muuhulgas ka näiteks tööpakkumiste kohta, kuid võrgustikel on mõju ka erinevate arvamuste ja hinnangute kinnistamisel ja kuritegevuslikule käitumisele kaldumisel. Lisaks toovad Topa ja Zenou (2014) välja, et Ameerika Ühendriikides mustanahaliste kõrgem tööpuudus on tingitud osalt nii naabruskonnast kui ka nende sotsiaalsetest võrgustikest. Nad on leidnud, et naabruskonna mõjud on väiksemad Ameerika Ühendriikides ja Kanadas, aga oluliselt suuremad Euroopas, eriti Skandinaaviamaades. Naabruskonna mõju on lokaalne ja tugevam samast rassist või etnilisest grupist indiviididel. Siinse magistratöö seisukohalt on eelkõige oluline majanduslik mõju ehk kuidas võrgustikud mõjutavad töö leidmist. Kui meenutada Granovetteri (1973) teooriat nõrkade sidemete tugevusest, siis mõjutab sotsiaalne võrgustik info levikut. Jackson, Rogers, Zenou (2015) on uurinud, kuidas suhtlusvõrgustikud kujundavad käitumist ning toonud

välja olulisemad sotsiaalsete võrgustike mõjud majanduslikule käitumisele, muuhulgas ka kiirema info leviku ja paremini ühendatud indiviidide suurema mõju ühiskonnas. Patacchini ja Zenou (2012) on uurides samast etnilisest grupist indiviidide elukoha läheduse ja sotsiaalse võrgustiku kaudu töö leidmise tõenäosuse vahelist suhet Suurbritannias võrrelduna teiste tööotsimise meetoditega leidnud samuti võrgustike mõju tööle saamisele. Nende peamisteks leidudeks on, et mida suurem on naabruskonnas etnilise grupi töötavate esindajate elamise protsent, seda suurem on tõenäosus leida töö läbi sotsiaalsete kontaktide, kuid see mõju väheneb väga kiirelt kauguse suurenedes, kaotades igasuguse tähtsuse ligikaudu tunniajase teekonna kaugusel. Sellest lähtuval kasvab indiviidide töö leidmise tõenäosus tugevate ja nõrkade sidemete hulga kasvuga ning mida kaugemal elavad isiku nõrgad sidemed, seda väiksem on tuttavate kaudu töö leidmise tõenäosus.

Eelnevast on näha, et suhtlusvõrgustikel on oluline mõju mitmetele eluvaldkondadele, kuna nad soodustavad erineva info levikut. Nõrkade sidemete kaudu levib sageli rohkem infot, mis toetab Granovetteri (1973) hüpoteesi nõrkade sidemete tugevusest, kuid samas soodustavad lähedasemad kontaktid isiku tööle saamist, kuna on rohkem motiveeritud aitama. Siiski võib näha vähemuste ebasoodsamat olukorda, kuna sotsiaalsed võrgustikud on sageli homofiilsed ehk siis eelistatakse suhelda endaga samasse rühma kuulujatega. See omakorda hoiab vähemusrühmad eemal suurest osast kasulikust infost.

3. Enamuse ja vähemuse vaheline sõprus

3.1 Mis mõjutab kontakte enamuse ja vähemuse vahel?

Kontakte enamus- ja vähemusrühma vahel on, nagu eelnevalt võrgustike ja homofiilia ülevaates välja toodud, uuritud peamiselt Ameerika Ühendriikide kontekstis. Euroopas on võrgustikke vähemus- ja enamusrühmade vahel uuritud palju Hollandi, aga ka Saksamaa näitel. Kuna Ameerika ja Euroopa immigrantide ja vähemusrühmade olemus on suuresti erinev, siis on siinkohal kasulik vaadelda ka, mida on leitud Euroopa kontekstis sõprussuhete teket ja kontakte mõjutavatena ning kas see kattub eelnevalt väljatooduga.

Martinović (2010) on põhjalikult võrrelnud Hollandit, Saksamaad ja Kanadat vaadeldes vähemuste ja kohalike rahvuste või rasside vahelist suhtlemist vaba aja kontekstis ning leidnud, et nende riikide tulemused on üldjoontes sarnased. Lisaks immigrantide perspektiivile on ta lisanud uurimusse ka kohalike vaatenurga, kuna see jääb sageli rühmadevahelise suhtluse uurimisel kõrvale. Samas on kontakti tekkeks vajalik mõlema osapoole valmisolek, mistõttu vaadeldes ainult vähemusrühma perspektiive, jääb suur osa olulisest infost kõrvale ning tulemused ei pruugi täielikult kajastada tegelikkust. Lisaks on Martinović kõigi kolme riigi puhul kasutanud longituudandmeid, mis võimaldab vaadelda erinevate tunnuste mõju ja olukorra muutumist ka ajas. Erinevate rahvusrühmade vaheliste suhete tekkele on kolm piirangut, mis ka käesolevas magistritöös on eelnevalt teooriast välja tulnud – nendeks on endaga sarnaste eelistamine, kohtumise piirangud ning lähedaste vastuseis. Võrreldud kolm riiki on väga erineva immigratsiooni ajalooga, nimelt toob Martinović välja, et kui Kanada on sarnaselt Ameerika Ühendriikidele klassikaline immigratsiooni riik, kuhu juba sajandeid on immigrandid liikunud, siis Saksamaa ja Holland on immigrantide jaoks suhteliselt uued sihtkohad. Euroopa riigid eristuvad Ameerika Ühendriikidest ja Kanadast veel ka erineva rahvastiku jaotuse tõttu. Kui klassikalistes immigratsiooni riikides nagu Ameerika Ühendriigid ja Kanada koosneb rahvastik erinevatest rahvusrühmadest, omamata domineerivat etnilist enamust, siis Euroopa riikides on kohalike domineeriv etniline rahvus selgelt eristuv – Saksamaal sakslased ning Hollandis hollandlased. Seetõttu on ka rühmade vaheline suhtlus vaadeldav erinevalt – Kanadas kõigi erinevate rahvusrühmadega väljaarvatud indiviidi enda etniline grupp, Euroopa riikides aga suhetega etnilise enamuserühmaga (vastavalt siis sakslaste ja hollandlastega) (Martinović, 2010: 15-17). Nimetatud erinevuste tõttu on oluline Ameerika mandri uuringute kõrval vaadelda eraldi ka Euroopa erinevate etniliste ja rassiliste rühmade vahelisi kontakte ning sõpruse teket mõjutavaid faktoreid.

Erinevate rahvusrühmade vahelised sõprussuhted ja vabaaja veetmine muutuvad ajas, sest sõprade arv võib kasvada sihtkoha riigis elamise ajaga, kuna aja jooksul integreeruvad immigrandid rohkem ühiskonda (Martinović, 2010). Kõigis kolmes Martinovići poolt vaadeldud riigis esines positiivne suhe asukohariigis viibimise aja ning rahvuste vaheliste kontaktide hulga vahel, kuigi see mõju ilmnes väga aeglase tempoga, teisisõnu võttis väga pikalt aega. Enamik muutusi immigrantide sotsiaalsetes võrgustikes leiab samas aset uues asukoha riigis viibitud esimese aasta jooksul, seejuures tekib rohkem kontakte kõrgharitud immigrantidel ning see eelis püsib nende puhul ka aja jooksul (Martinović, 2010: 143). Samuti on kergem kohaneda naaberriikides immigreerunud, kuna neil on paljude tunnuste osas sarnasem kultuuriline taust kui näiteks kaugemalt tulnutel, lisaks suureneb nende puhul aja jooksul ka lõhe erinevama kultuurilise päritoluga immigrantidega.

Kooskõlas varasemate uuringutega on Martinović (2010) leidnud, rassiline ja etniline kuuluvus on kõige olulisemad sotsiaaldemograafilised näitajad, mis mõjutavad rahvusrühmade vaheliste kontaktide teket, kuigi ka teised immigreerumisele eelnevalt esinenud omadused, nagu vanus migreerumise hetkel ja lähtekohas omandatud haridustase, mõjutavad kontaktide teket. Naaberriikidest või lähedase kultuuriga riikidest (nagu näiteks Hollandi puhul endised kolooniad) pärinevad immigrandid kohanevad kiiremini ning leiavad rohkem kontakte kohalikega. Kanadas on valgetel immigrantidel aja jooksul latiinodest, mustadest ja asiaatidest rohkem rahvuste vahelisi kontakte. Saksamaal leiavad endisest Jugoslaaviast ja Hispaaniast pärit immigrandid türklastega võrreldes rohkem kontakte sakslastega. Hollandis on tumedanahalistel Surinami ja Antillide immigrantidel rohkem kontakte etniliste hollandlastega kui kultuurilise ja religioosse tausta osas tugevamini erinevatel Türgist või Marokost pärit migrantidel (Martinović, 2010: 146). Samuti suurendavad rahvuste vaheliste kontaktide arvu erinevat etnilist päritolu sõprade rohkus, kohalikku (või Kanada puhul endast erinevat etnilist) päritolu partner ning kohaliku keele oskus. Peale eelneva mõjutab ka naabruskonna etniline jaotus, kuna peamiselt endaga sarnast etnilist päritolu naabruskonnas elades on võimalusi teiste rühmadega kontaktide tekkeks vähem. Kokkuvõtvalt võib öelda, et Martinović leidis, et mida sarnasem on migrant kohalikele, seda kergem on tal ühiskonda sulanduda ning seeläbi ka kohalikega kontakti leida. Kõrgem haridus, keeleoskus ning sarnane etniline päritolu tagavad paremad võimalused tööturul ning kergema kontakti ühiste karakteristikute pinnalt kontaktiks kohalike või teiste rahvusrühmadega.

Hollandi näitel on kohalikel seevastu kontakte immigrantidega vähem kui immigrantidel enamusrühmaga (Martinović, 2010; 2013) ning nende kontaktide arv sõltub küll samadest

omadustest, mis migrantidel, kuid nende omaduste mõju võib olla vastupidine. Nii näiteks on kõrgelt haritud migrantidel rohkem kontakte kohalikega, haritud kohalikel aga vastupidiselt on vähem kontakte migrantidega (Martinović, 2010; 2013). Selle põhjusena näeb ta kõrgemat haridust nõudvate töökohtade koondumist pigem kohaliku päritoluga isikutele ning vähem immigrantidele, mistõttu esinevad struktureeritud takistused omavaheliseks kontaktiks, kuna kokkusaamisvõimalused puuduvad. Etnilise enamuse perspektiivi sisse toomine on oluline, kuna võimaldab paremini mõista etniliselt erinevate rühmade kontakte. Kui samad tunnused võivad mõjutada erinevaid etnilisi rühmi vastupidiselt, ei saa neid automaatselt kõigi gruppide puhul rakendada.

Martinović (2010, 2013) põhiliseks järelduseks on seega, et struktureeritud tegurid mõjutavad kontaktide loomist rohkem kui indiviidide poolne endaga sarnase taustaga sõprade ja tuttavate eelistamine. Tööalane staatus, abielu teise rahvusrühma esindajatega ja sugu mõjutavad ainult immigrante, samal ajal kui teise rühma suurus, vanus ja haridus mõjutavad mõlemat osapoolt, kuigi mitte alati samasuunaliselt (Martinović, 2013).

Kontaktide osas etnilise enamusega esineb mitmeid mõjutajaid. Nii näiteks on Van Tubergen (2015) uurides lähedasi suhtlusvõrgustikke ehk isikuid, kellega arutatakse usalduslikke teemasid, leidnud, et Hollandis esinevad etnilised piirid lähedastes suhtlusvõrgustikes (*core discussion networks*) ja need on suuremad kui peaks juhuslikkuse alusel olema. Sellest saab järeldada, et olulisi teemasid arutatakse peaaegu eranditult oma grupiga. Lisaks esinevad olenemata üldisest madalast etnilisest segunemist, ka individuaalsed erinevused etnilise avatuse ulatuses lähedastes võrgustikes, teisisõnu on tunnuseid, mis mõjutavad mitmekesisema usaldusisikute võrgustiku teket. Van Tubergen (2015) on leidnud, et türklaste ja maroklaste seas on rohkem erinevast rahvusrühmast usaldusisikuid meestel, Hollandis sündinutel (ehk teise põlvkonna immigrantidel), neil, kes leiavad vähesemate immigrantide arvuga piirkondades ja neil, kellel on paremad sotsiaalmajanduslikud tunnused (kõrgem haridus, kõrgem sissetulek, kõrgema staatusega töö jne). Samuti on rohkem hollandlasest usaldusisikuid akultureerunud maroklastel ja türklastel, teisisõnu neil, kes on vähem religioossed, oskavad paremini hollandi keelt ning ei seo end nii tugevalt oma kogukonnaga. Hollandlasest sõbrad on sagedasemad kui partner ning juhukontaktid ja naabrid on sagedasemad kui hollandlastest usaldatavad sõbrad. Lisaks eelnevale leiab Van Tubergen, et samad tingimused, mis tekitavad nõrgemaid kontakte ja mõjutavad majanduslikku ja kultuurilist homofiiliat, soodustavad ka usalduslikemate suhete teket. Seega pole tema järgi märgatavat erinevust nõrgemate ja tugevamate sidemete teket soodustavatel karakteristikutel. Veel ühe olulise tulemusena toob Van Tubergen välja, et

positiivne seos immigrantide sotsiaalmajanduslike ressursside ja rahvusrühmade vaheliste sidemete vahel on põhjustatud kultuurilisest ja majanduslikust homofiiliast. Need türklased ja marokolased, kes on kultuuriliselt sarnasemad hollandlastele, omavad ka rohkem sidemeid kohalikega. Peale eelnevalt mainitu mõjutab lähedaste suhete teket hollandlastega ka majanduslik olukord ja haridus, sest paremad tööd pakuvad rohkem võimalusi kokkupuuteks etniliste hollandlastega (Van Tubergen, 2015).

Martinović jt. (2015) on uurinud ka Saksamaa viie etnilise immigrandirühma – türklased, endised jugoslaavlased, hispaanlased, itaallased ja kreeklaste – kontakte kohalike etniliste sakslastega. Seda 15 aasta longituudandmetel nii kontaktide teket mõjutavate tunnuste perspektiivist. Need immigrandid, kes õpivad ära saksa keele ja kes omavad tööd, on ka tõenäolisemad moodustama kontakte sakslastega. Eelnevale lisaks on uue tunnusena rohkem rahvustevahelisi kontakte neil immigrantidel, kes plaanivad seostada oma tulevikku Saksamaaga ehk jääda sinna paikselt (Martinović jt, 2015; Martinović, 2010). Martinović jt. (2015) on leidnud neli peamist tunnust, mis mõjutavad immigrantide ja kohalike vahelise kontaktide teket: esiteks kohaliku keele oskus on seotud rohkemate rahvuste vaheliste sidemetega, samuti suureneb kontaktide arv kohalikega keeleoskuse paranedes, peale selle pakub töökoht võimalusi kontaktideks kohalikega, seda aga pigem sinikraade puhul. Teine oluline tulemus on, et sihtkoha riigis hariduse omandamine ei suurenda rahvustevahelisi kontakte, samas aga abiellumine kohalikuga suurendab, lisaks mängivad rolli ka paikselt sihtriiki jäämise kavatsused. Peale eeltoodu uurisid Martinović jt. (2015) ka immigrandirühmade erinevusi ning tulemused osutusid osaliselt üllatavaks, kuigi endistel jugoslaavlastel ja hispaanlastel on ootuspäraselt enim kontakte, siis kultuuriliselt kõige erinevamad – türklased – ei erine kontaktide hulga osas kohalike sakslastega kuigi palju itaallastest ja kreeklastest.

Lisaks positiivsetele kontaktidele mõjutavad suhtumist vähemustesse ka negatiivsed ning neutraalsed kontaktid, mille mõju ei saa alahinnata. Koopmans ja Veit (2014) on leidnud, et usalduse ja naabruskonna mitmekesisuse vahel on seos, kuid see pole mitte alati positiivne. Kooskõlas Allporti kontaktihüpoteesiga leidsid nad Saksamaa näitel, et etniliselt mitmekesisem naabruskond suurendab kohalike kontakte vähemustega, kuid seejuures mitte ainult positiivseid, vaid ka neutraalseid ja negatiivseid kontakte. Neutraalsed ning negatiivsed kontaktid vähendavad aga kohalike puhul usaldust oma naabrite suhtes. Nende leid on vastuolus sageli välja toodud sotsiaalse kapitali ühendava mõjuga. Samuti on ka immigrantidele mitmekesisel naabruskonnas elamisel positiivseid või lähedasi kontakte kohalikega vähem,

kuna nad suhtlevad pigem oma grupiga, mistõttu ka neil on etniliselt mitmekesisel naabruskonnas elamises usaldusele pigem negatiivne mõju (Koopmans ja Veit, 2014).

3.2 Erinevate rühmade vaheliste kontaktide teke koolikeskkonnas

Koolikeskkond, kui see on desegregeeritud, on üheks võimaluseks teiskeelsete või teisest rahvusest isikutega kontaktide tekkeks. Samas aga, nagu juba üldisemast võrgustike ja homofiilia alaste uuringutest välja tuli, võib ka seal sõprussuhete tekkele takistuseks saada enda sarnaste eelistamine. Homofiiliat ning interetniliste ja intra-etniliste sõprussuhete teket koolikontekstis on viimasel ajal Euroopas palju uuritud. Sageli eelistavad õpilased moodustada sõprussuhteid endaga sarnastega, samas võib endaga sarnase sõbra eelistamisel olla mitmeid põhjuseid ning muuhulgas võib mõjutada ka rahvusrühma kuuluvus. Nii näiteks on Baerveldt jt (2004) lähtudes sotsiaalsetest võrgustikest, Hollandi koolide õpilaste lähedasi sõprussuhteid analüüsides, leidnud, et Hollandi ja Türgi päritolu õpilastel on tugevamad etnilised piirid sõprussuhetes, kui seda on näiteks Maroko ja Surinami päritolu õpilastel, see tähendab, et viimased kaks moodustavad rohkem lähedasi sõprussuhteid teist etnilist päritolu õpilastega. See kattub ka hilisemate Martinovići (2010; 2013) tulemustega, et endiste kolooniatest pärit rahvusrühmadel on kultuuriliselt sarnasema tausta tõttu rohkem kontakte kohalikega. Kokkuvõtvalt leidsid Baerveldt jt (2004), et etnilised piirid sõprussuhetes on vähemalt osaliselt põhjustatud isikliku kalduvuse poolt eelistada intra-etnilisi suhteid, kuigi selline kalduvus on hollandlaste puhul väiksem kui vähemustel.

Kasutades Rootsi, Hollandi, Saksamaa ja Inglismaa koolide andmeid on Smith jt, (2014) vaadelnud, mil määral on sama etnilise grupi sisesed sõprussuhted põhjustatud kultuurilistest ja sotsiaalmajanduslikest sarnasustest ning jõudnud järeldusele, et noorukid eelistavad endaga sarnaseid sõpru nii kultuuriliste (vabaajategevused, sarnased arvamused, religioon, riskikäitumine) kui ka sotsiaalmajanduslike tunnuste osas. Samas ei selgita leitud kultuuriline ja sotsiaalmajanduslik homofiilia aga etnilist homofiiliat. Mingil määral võib siiski leida paralleele Baerveldt jt (2004) ning Martinovići (2010; 2013) poolt välja tooduga, et kultuuriliselt sarnased rühmad omavad rohkem kontakte. Seetõttu võib Smith jt. poolt leitud etniline homofiilia olla osaliselt seletatav sarnaste kultuuriliste tunnustega. Üldjoontes eelistavad kõigi nelja maa noored Smith jt (2014) põhjal endaga sarnaseid sõpru, kuid erinevusi esineb vähemusrühmade osas, nii näiteks on paremini kohalikega sulanduvad kultuuriliselt sarnastest naaberriikidest sisseärännanud. Samuti on Leszczensky ja Pink (2015) analüüsides Saksamaa paneeli andmeid leidnud, et koolisõbrused kalduvad olema etniliselt segregeeritud, seejuures

on etniline homofiilia tugevam kauguse suurenedes ehk kooliastmete vahelisel sõprusel kui klassisisiselt – kooliastmete vahelised sõprussuhted on sagedamini moodustunud sarnase etnilise päritoluga noorte vahel. Ka Baevrveldt jt (2007) on võrrelnud õpilaste võrgustike 34 Belgia flaami ja 19 Hollandi koolis ning leidnud, et enamusrühma kuulujad omasid peamiselt sõprussuhteid endaga sama etnilise kategooriaga, samas kui vähemusrühma kuuluvad õpilased omasid rohkem rühmade vahelisi kui sama rühma siseseid sõprussuhteid. Kuna rühmasiseste sõpruste tihedus oli nii flaami kui Hollandi võrgustikes suurem kui rühmade vahelistel, siis saab samuti järeldada etniliste piiride olemasolu.

Kokkuvõtvalt võib koolikeskkonnas ka Euroopa riikides näha olenemata desegregatsioonist homofiiliat endaga sarnase etnilise rühma suhtes. Õpilased omavad rohkem sõprussuhteid endaga samast rahvusest või sama päritolu noortega kui teiste rahvusrühmade esindajatega. Kultuurilise tausta suurem erinevus vähendab veelgi sõprussuhete tekke tõenäosust erinevate rühmade vahel. Ka kohtumisvõimaluste takistused suurendavad tõenäosust suhelda enda rühma kuulujatega, seda võib nähe koolisiseste sõprussuhete suuremas etnilises homofiilias võrrelduna klassisisestega. Kokkuvõtvalt võib näha, et kui sõprussuhted eeldavad suuremat pingutust, eelistatakse valida pigem endaga sarnane sõber.

3.3 Sotsiaalsete võrgustike mõju tööturu positsioonidele

Kuna käesoleva magistritöö üheks uurimusküsimuseks on ka võrgustike ehk teiskeelsete sõprade mõju töökoha saamisele või teiskeelsetelt sõpradelt saadav tööalane abi laiemalt, siis on siinkohal otstarbekas teha ka ülevaate sellest, mida on senised uuringud leidnud. Alustades ülevaadet laiemalt Euroopa välisest kontekstist, saab olulisena välja tuua Roysteri (2003) poolt Baltimore'is Marylandis Glendale Vocational High Schoolis kutsehariduse omandanutega läbi viidud intervjuude põhjal mustanahaliste raskema olukorra sinikraede tööturul Ameerika Ühendriikides. Selle üheks põhjuseks on Royster toonud välja nende peamiselt samarassilise suhtlusvõrgustiku, mistõttu nad jäävad kõrvale enamjaolt valgete kaudu liikuvast infost tööpakkumiste ja töövõimaluste kohta. See võib Roysteri hinnangul olla põhjustatud mitmetest teguritest, kaasaarvatud noorte mustanahaliste meeste poolt omandatud probleemsest käitumismustrist, mis takistab neid aktiivselt ja järjekindlalt teistelt abi otsimast. Enamik mustanahalistest meestest sai oma töö läbi kohapeal kandideerimise või ajalehe töökuulutuste ning palju harvemini läbi suusõnalise info, mis ka selle olemasolu korral piirdus pigem ajalehes olevatele tööpakkumistele viitamisega. Siinkohal tuli sisse märgatav erinevus valgetega, kes saavad oma võrgustikelt tööotsingutes märgatavalt enam abi (Royster, 2003:156).

Tulles lähemalt Euroopa juurde, on Lancee (2015) uurinud Saksamaa meessoost immigrante ning täpsemalt on ta, lähtudes sotsiaalsete kontaktide mõjust tööotsingule, keskendunud küsimusele, millest on mõjutatud nende töökoha vahetus ning sissetulek. Lancee on leidnud, et sõprade soovitusel on kasulikud vaid nende puhul, kes omavad sakslastest sõpru. Samas pole ta aga uurinud, kas soovitusel tööle saamiseks on tulnud nimelt sakslastest sõpradelt või endaga samasse etnilisse rühma kuuluvatelt sõpradelt. Lisaks on etnilistest sakslastest sõprade omamise puhul ka ametlike tööotsimisviiside kaudu töö leidmisel tulemuseks suurem sissetulek. Seega võib kohalikelt sõpradelt saadav kasu seisneda ka muus peale soovitusel, seda näiteks motivatsioonikirja, tööavalduse jms kirjutamisel abi saamises, tööpakkumiste leidmisel või abis muude ametlike toimingute juures. Samas on need tulemused kohandatavad vaid kõrgema haridusega või hea saksa keele oskusega immigrantidele, kelle puhul aitab saksa rahvusest sõbra olemasolu paremini tasustatud tööd leida (Lancee, 2015).

Kanas jt (2011) on samuti Saksamaa longituudandmeid kasutades uurinud, millist mõju avaldab immigrantide puhul töö leidmisele kohalikega kontaktide omamine, seda nii mees- kui naissoost immigrantidel. Nende tulemused näitavad, et kontaktid sõprade, pere ja naabritega ning vabatahtlikuna aktiivselt tegutsemine, ei oma mingit olulist mõju immigrandi tööturualasele situatsioonile. Samas aga omas positiivset mõju, nagu ka Lancee (2015) hilisemas uuringus leidnud on, sakslastega kontaktide omamine, suurendades tööle saamise tõenäosust nii meestel kui naistel. Kanas jt (2011) leidsid, et immigrandid saavad etniliste sakslastega kontaktide omamisest kasu peamiselt nende kontaktide läbi saadavatest ressurssidest informatsiooni ja soovitusel näol, mis võimaldavad tööle saada. Üheks oluliseks leiuks on ka see, et sellised kontaktid omavad mõju ühtviisi nii meestele kui naistele.

Ka Hollandi andmeid uurides on järeldatud, et kontaktid kohalikega annavad teiste rahvusrühmade esindajatele paremad võimalused tööturul. Van Tubergen ja Volker (2014) on leidnud, et inimesed, kes omavad mitmekesisemat sõprusvõrgustikku just rahvusliku päritolu osas, omavad paremat ligipääsu erinevatele kõrgema staatusega ametikohtadele oma võrgustikus. Kanas jt (2009) on Hollandis uurinud lähte- ja sihtriigi inimkapitali ning siduva (*bonding*) ja sildava (*bridging*) sotsiaalse kapitali mõju immigrantide endale ise tööandjaks olemisele. Seejuures on nad leidnud, et negatiivne mõju on lähteriigis omandatud haridusel ehk siis on immigratsioon hetkel kõrgema haridusega olnud immigrandid vähem tõenäoliselt iseendale tööandjaks kui palgatöötajateks. Mitte ükski siduva sotsiaalse kapitali indikaator – samast rahvusest partner, sama rahvuse organisatsioonide liikmelisus ja vähemuse suurem kontsentratsioon naabruskonnas – ei olnud positiivselt seotud endale tööandjaks olemisega,

endale tööandjaks olijad saavad seevastu rohkem kasu kontaktidest kohalikega peamiselt nende poolt saadavate ressursside läbi ehk siis informatsiooni jms (Kanas jt, 2009). Van Tubergen (2015) leiab positiivse seose immigrantide sotsiaalmajanduslike ressursside ja rahvusrühmade vaheliste sidemete vahel, mis on põhjustatud kultuurilisest ja majanduslikust homofiiliast. Sarnaselt Martinovićile (2010), kes tõi välja kultuuriliselt sarnaste vähemusrühmade parema kohanemise ja rohkemate kontaktide arvu kohalikega, rõhutab Van Tubergen, et need türklased ja marokolased, kes on kultuuriliselt sarnasemad kohalikele, omavad ka rohkem sidemeid hollandlastega. Samuti mõjutab immigrantide majanduslik olukord ja haridus nende kontakte kohalikega, sest paremad tööd pakuvad rohkem võimalusi kokkupuuteks etniliste hollandlastega (Van Tubergen, 2015). Seeläbi võib näha kahepoolset mõju töö ja kontaktide vahel. Ühelt poolt annavad kontaktid kohalikega paremad võimalused tööturul, kuid teisalt loob parem töökoht ka rohkem võimalusi kontaktide tekkeks kohalikega.

3.4 Vaba aja veetmine

Viimase lühikese teemana on siinkohal toodud välja vabaaja veetmise ja erinevate etniliste ja rassiliste rühmade vaheliste kontaktide vahelised seosed. Antti Kivijärvi (2013) on Soomes noortekeskustes vähemusnoorte vabaaja veetmise konteksti uurides leidnud, et mikrotasandi vabaajategevused soodustavad pigem nõrkade sidemete teket enamus ja vähemusnoorte vahel. Samas on ta välja toonud, et sellised sidemed on sageli liiga haprad, et toimida sildadena, mis võimaldaks vähemusnoortele ligipääsu rohkematele vabaaja tegevustele. Seeläbi on Kivijärvi jõudnud järeldusele, et tööturul toimiv nõrkade sidemete tugevus, ei pruugi olla ülekantav noorte vabaaja tegevuste levikule. Seevastu vähesed rahvustevahelised tugevad sidemed, mis uurimusest välja tulid, omasid ühendavaid omadusi vabaaja tegevustele ligipääsu võimaldamisel.

Kao ja Joyner (2004) on uurinud Ameerika noorukite näitel, kuidas erinevad vabaaja veetmise tegevused sama etnilise ja/või rassilise rühma ning erinevate etniliste ja/või rassiliste rühmade puhul. Uuritud on valgeid, latiinosid, asiaate ja mustanahalisi. Nad on leidnud, et parimad sõbrad on pigem samast etnilisest grupist ja parimate sõpradega on rohkem ühiseid tegevusi kui teiste oluliste sõpradega, seetõttu järeldavad nad, et ühised tegevused on üks suhte intiimsuse näitajaid. Üldiselt on erinevast etnilisest grupist sõpradel vähem jagatud tegevusi, samas tegevused ise ei erine paljus. Kuigi eri rühmade vahelised sõprussuhted pole haruldased, eelistatakse ülekaalukalt siiski kõigi rühmade puhul endaga sarnaseid sõpru ja isegi teise rühma

sõbra olemasolul on ühiseid tegevusi vähem kui enda rühma kuulujaga, mis näitab suuremat kaugust ja vähem intiimsust.

Siinkohal võib kokkuvõtvalt näha, et vabaajategevused on oluliseks siduvaks lüliks lähedate suhete tekkel, samas aga nagu juba eelneva teooria ülevaate põhjal välja tuli, eelistatakse lähedasi sõprussuhteid moodustada sageli pigem samasse etnilisse rühma kuulujatega, mistõttu vabaajategevuste ühendav mõju ei pruugi toimida, sest selleks ei avane lihtsalt võimalust.

4. Lõimumistemaatika Eesti kontekstis

Viimase osana on teoreetilise raamistiku juures välja toodud ülevaade Eesti olukorrast, seda alustades rahvastiku olukorra kirjeldusega lähtudes eestlastest ja venekeelsetest mitte-eestlastest, kuna just eesti ja vene emakeelega isikute vahelised sõprussidemed on käesolevas töös vaatluse all. Järgnevalt on toodud välja ka lühike ülevaade mitte-eestlaste positsioonist tööturul ehk nende ebasoodsamast olukorrast. Seejärel kirjeldatakse lõimumise temaatikat Eestis ning peamiselt kontakte eesti ja vene emakeelega isikute vahel.

4.1 Eesti rahvastik ja vene emakeelega elanikud

2014. aasta seisuga elas Eestis Statistikaameti andmetel 332 816 venelast, mis moodustab 25,3% rahvastikust. Neile saab vene keelt kõnelevatena lisada veel teiste rahvusvähemuste esindajad, näiteks ukrainlased, keda elas Eestis 22 994, valgevenelased, keda oli 12 575 ja teised väiksemad rahvusrühmad, kelle arvukus on eelpoolnimetatutest väiksem.

2011. aastal Eestis toimunud rahvaloenduse andmetel, kus rahvuse määras loendatav ise, elab riigis 180 rahvuse esindajaid, kellest eestlasi on 69,7% ehk 902 547 (Tõnurist, 2013: 43). Suurem osa Eesti rahvusvähemustest on siia sattunud Nõukogude perioodil töörande tõttu. Alates 1881. aastal toimunud esimesest rahvaloendusest on Eesti suurim vähemusrahvus olnud venelased ning 1959. aastast on neljaks suurimaks vähemusrahvuseks olnud venelastele lisaks ka ukrainlased, valgevenelased ja soomlased (Tõnurist, 2013: 44). Võrreldes 2000. aastal toimunud rahva ja eluruumide loendusega on venelaste osatähtsus rahvastikus veidi vähenenud (Tõnurist, 2013; Tiit, 2014; Krusell, 2009), olles 2000. aastal 25,6%, 2011. aastal aga 25,2%. Vanuselise koosseisu osas on vähemusrahvustest parimad võimalused Eestis püsima jäämiseks venelastel, sakslastel ja armeenlastel, sest nende vanusejaotus sarnaneb kõige rohkem eestlaste omaga (Tõnurist, 2013) ehk siis on jätkusuutlik ja ei koosne peamiselt vanemelistest. Immigrantrahvastiku osatähtsus on kõige suurem Ida-Virumaal, samuti on suur hulk immigrante Harjumaal, Valga- ja Läänemaal, veel iseloomustab immigrantrahvastikku suurem koondumine linnadesse (Krusell, 2009).

Järgnevalt on välja toodud ka lühiülevaade eesti keele oskuse kohta, kuigi käesolev magistritöö ei keskendu keelebarjääri kui suhtluse olulise mõjutaja vaatlemisele. Eesti keelt emakeelena kõneleb rahvaloenduse andmetel üle 68% Eesti elanikest, millele lisandub 13,7% neid, kes kõnelevad eesti keelt võõrkeelena. Eesti keele oskus sõltub suuresti vanusest ning nooremad oskavad eesti keelt rohkem, seejuures on kõige rohkem eesti keelt võõrkeelena kõnelejaid 20–

29-aastaste noorte seas (Tiit, 2014: 49). Immigrantide eesti keele oskus on maakondlikus võrdluses seda parem, mida väiksem on nende osatähtsus maakonna elanike hulgas (Krusell, 2009: 8).

4.2 Mitte-eestlaste olukord Eesti tööturul ning selle võimalikud põhjused

Vene emakeelega mitteeestlaste olukord Eesti tööturul on halvem kui eestlastel. Eestlased on seni tööturul olnud paremas olukorras, kuid immigrantide kehvem olukord tööturul on sarnane ka teistele Euroopa riikidele (Luuk, 2009). Majanduskriisi aastatel on suurenenud lõhe tööturul eestlaste ja teistest rahvustest inimeste vahel. Positiivsena on teistest rahvustest inimeste seas tööturu aktiivsus isegi kasvanud ehk ei ole loobunud tööotsingutest, kuid samas on teistest rahvustest inimesed jäänud rohkem töötasu staatusesse ning ei ole sealt tagasi tööturule liikuda saanud nii palju kui eestlased (Nurmela ja Kriger, 2011: 109). Leping ja Toomet (2008) on leidnud, et alates 1990ndate keskpaigast on Eestis esinenud etniliste eestlaste kasuks 10-15% suurune palgaerinevus. See erinevus on teistest piirkondadest suurem pealinna piirkonnas ning ei erine noorte ja vanade töötajate puhul (Leping ja Toomet, 2008). Selle kõige tõenäolisemaks selgituseks pakuvad nad segregatsiooni kooli tasemel või sotsiaalsete võrgustike segregatsiooni ning tööturule sisenemise barjääride näol diskrimineerimist. Lisaks on Toomet jt (2013) analüüsid rassist või etnilisest päritolus tulenevaid palgaerinevusi ning sotsiaalsete võrgustike segregatsiooni leidnud, et nii Eestis kui Ameerika Ühendriikides esinevad rohkem segregatsioonid sotsiaalsete võrgustikega regioonides suuremad seletamatud palgavahed vähemusrühmade kahjuks.

See võib tuleneda mitmetest faktoritest, millest olulisemana on välja toodud keeleoskust ning suhtlusvõrgustikke. Suurt osa registreeritud töötutest iseloomustab eesti keele oskuse puudumine või selle ebapiisav valdamine, 2011. aasta lõpu seisuga ei osanud eesti keelt 37% kõigist registreeritud töötutest. Üheks probleemiks puuduliku keeleoskusega seoses on info puudus nii tööturuteenuste kui tööturu olukorra ja tööturu võimaluste kohta (Nurmela ja Kriger, 2011: 101).

Keeleoskuse osas võib siiski näha kahetisi arvamusi Krusell (2009) toob välja, et põliselanikel on kõige paremad tööturupositsioonid, kuid erinevused võrreldes eesti keelt oskavate mitteeestlastega ei ole eriti suured, samas aga on eesti keele oskuseta mitteeestlastel selgelt halvemad tööturupositsioonid. Eesti keele oskuseta immigrantide puhul võib üks tööturupositsioonide erinevuse põhjuseid olla halvem enamusrahvuse etnilise kapitali omamine – ehk keeleoskuse kõrgem tase, tihedamad sotsiaalsed võrgustikud ja kultuuritavade parema mõistmine (Krusell, 2009: 73). Toomet (2011) on seevastu analüüsid Eesti ja Läti venekeelset

vähemust leidnud, et nendes riikides ei anna kohaliku keele oskus vähemusrühmade meestele tööturul palga osas eelist. Seevastu inglise keele oskus on seotud suurema palgaga. Ainult avalikus sektoris ja madalama palgaga ametikohtadel on kohaliku keele oskuse ja palga vahel selge positiivne seos. Toomet (2011) on välja toonud, et nendes kahes riigis ei erine vähemus enamusest suuresti ka inimkapitali osas, seega pakub ta välja, et palgaerinevused võivad olla tingitud diskrimineerimisest ja sotsiaalsete võrgustike segregatsioonist. Lähtuvalt eelnevast ei piisa ainult keeleoskusest, et tagada ligipääs headele töökohtadele ning palju sõltub ka indiviidide võrgustikest.

Võrgustike tähtsust töö leidmisel Eestis on välja toodud ka varem. Hansson (2001) on leidnud, et 1990ndatel olid võrgustikud tööleidmisel oluliseks kanaliks. Peamine nõrkadelt sidemetelt saadav tööalane abi seisnes nii ressursside ja informatsiooni jagamises kui emotsionaalses toes. Seejuures olid mitte-eestlaste sotsiaalsed võrgustikud piiratumad ning nad said oma sidemete kaudu vähem infot (Hansson 2001).

Ka Luuk (2009) rõhutab sotsiaalsete võrgustike tähtsust hästi tasustatud töökohtade leidmisel ning toob välja Eesti immigrantide segregeerituse venekeelsetesse elupiirkondadesse ning pigem venekeelsed suhtlusvõrgustikud. Eesti immigrantrahvastikul on tööotsinguviisidest esikohal (72%) pöördumine sugulaste ja tuttavate poole, samuti kasutavad eesti keele oskusega töötud töö leidmisel ka sugulaste ja sõprade abi rohkem (86%) kui eesti keelt oskavad (64%), seejuures loodavad lähedaste abile rohkem keskmisest madalama haridustasemega ja lihttööd teinud töötud. Lisaks on tutvuste kaudu tööd otsivate immigrantide hulgas rohkem ka neid, kes tunnevad, et nad ei ole Eestis teretulnud ja kes leiavad, et neil pole eestlastega midagi ühist (Luuk, 2009: 89). Luuk (2009) toob tööturu riskide vähendamisel välja hea riigikeeleoskuse ja põlisrahvastikku kaasavad multikultuursed suhtlusvõrgustikud.

Kokkuvõtvalt võib kinnitada, et mitte-eestlaste positsioon Eesti tööturul on viletsam eestlastest, see võib olla põhjustatud mitmetest faktoritest, millest üheks võivad olla ka sotsiaalsed võrgustikud. Seetõttu tundub mitte-eestlaste sotsiaalsete võrgustike uurimine ka tööalase abi osas oluline.

4.3 Eestlaste ja mitte-eestlaste kontaktid

Tulles aga üldise olukorra juurest tagasi kitsamalt käesoleva magistr töö temaatika ehk eesti ja vene emakeelega inimeste vaheliste sõprussuhete juurde, siis hinnates lõimumiskavade

tulemusi on leitud, et inimestevahelised kontaktid ja suhtlus erineva emakeelega inimeste vahel on "Eesti lõimumiskava 2008-2013" tulemusel suurenenud (Eesti lõimumiskava 2008-2013 Lõpparuanne, 2014). Eesti Integratsiooni Monitooringu 2011 põhjal ei ole kontakte teiste rahvuste esindajatega eestlastest 45%-l ning kontakte on 55%-l. Teiste rahvuste hulgas on need osakaalud vastavalt 20% ning 80%. Võrreldes 2008. aasta uuringu andmetega on see tulemus märgatavalt paranenud, sest siis oli eestlaste seas 65% ja mitte-eestlaste seas 39% neid, kellel polnud kontakte teise rahvuse esindajatega (Eesti lõimumiskava 2008-2013 Lõpparuanne, 2014). Olukord pole aastate jooksul üldjoontes palju muutunud. Ka aastal 2006 leiti, et Eestis elavad mitte-eestlased puutuvad eestlastega kokku enim kas naabritena, läbi töö või õpingute. Umbes 40% mitte-eestlastest omas eesti rahvusest sõpru või häid tuttavaid, üldse ei omanud eestlastega kontakte 15% siinsetest mitte-eestlastest (Mitte-eestlaste perspektiivid..., 2006). 2008. aasta integratsioonimonitooringu andmete järgi ei puutunud 41% eestlastest ja 33% mitte-eestlastest igapäevaelus teiste rahvusrühmadega kokku, sõpru ja lähedasi tuttavaid oli umbes pooltel ning sagedamini puututi teiste rahvustega kokku töö ja koolikontekstis või elukohas (Asari, 2009). Kõige vastuvõetavamaks pidasid nii eestlased kui teised rahvused koostegevust vabal ajal, seejuures aga oli et eestlaste valmisolek kokkupuuteks teiste rahvusrühmadega märksa väiksem kui teiste rahvuste esindajatel kontaktideks eestlastega (Asari, 2009: 22). See ilmneb selgelt ka asjaolust, et enamik immigrantrahvastikust arvab, et abiellumisel, sõprade ja naabruskonna valikul ei ole rahvus oluline (Asari, 2009: 23).

Lauristin jt (2011) toovad välja, et oma igapäevaelus ei puutu teise rahvusrühmaga praktiliselt üldse kokku 45% eestlastest ning 20% teisest rahvusest, samas sagedasi kontakte teise rahvusega omab 20% eestlastest ning 44% teistest rahvustest inimestest. Kontaktide tihedus on väiksem piirkondades, kus on suur ühe rahvuse ülekaal, aga ka Tallinnas hindavad peaaegu pooled eestlastest ja kolmandik teistest rahvustest inimestest oma kontakte teise rahvusega puuduvateks või minimaalseteks, kusjuures kontakti mitteomavate inimeste hulk on võrreldes 2008. aasta integratsiooni monitooringuga pigem kasvanud. Nii eestlaste kui teiste rahvuste hulgas on rohkem kontakte väljaspool oma rahvusrühma kõrgharidusega inimestel. Vanuserühmade võrdluses on kõige tihedamad kontaktid eestlaste puhul vanuses 35–64, teiste rahvuste hulgas vanuses 25–39. Eestlaste puhul on naised aktiivsemad suhtlejad, teiste rahvuste puhul on oluliseks mõjutajaks kodakondsus. Mõlema rahvusrühma puhul on kontaktide tiheduse juures oluliseks ka teise rühma keele oskus (Lauristin jt, 2011: 42). Eestlaste ja teiste rahvuste vahel on jätkuvalt ülekaalus institutsionaalsed ja instrumentaalsed kontaktid ning väljaspool töö- ja teenindussfääri domineerivad pigem rahvuspõhised suhtlusvõrgustikud.

Olulisemad rahvustevaheliste kontaktide tekkimise kohad on töökoht, õppimiskoht, avalik ruum, naabruskond ning vaba aja veetmise kohad (Vihalemm, 2011). Kõige sagedasemad kokkupuuted teise rahvuse esindajatega toimuvad õpingute- või töökohas ning elukohas. Märgatavalt vähem on vaba aja veetmisega seotud ning isiklikku laadi kontakte seda nii näost näkku suhtluses kui ka internetis (Lauristin jt, 2011: 43). Samas, on kõige rohkem teistest rahvustest sõpru-tuttavaid nendel, kellel on teisest rahvusest õpingukaaslasti või kolleege (eestlastel 58%, teistel rahvustel 60%) ning naabreid (eestlastel 49%, teistel rahvustel 60%). Vaba aja tegevuste puhul on kattuvusi vähem (eestlastel 22%, teistel rahvustel 17%) (Lauristin jt, 2011: 44).

Ligikaudu iga kolmas inimene, kelle emakeel ei ole eesti keel, oskab riigikeelt aktiivsel tasandil ning umbes iga teine muu emakeelega inimene oskab riigikeelt peamiselt passiivsel tasemel. Eesti keele kasutus on rahvustevahelistes kontaktides 14 aasta jooksul sagenenud ning samuti on paranenud kooli lõpetanud noorte eesti keele oskus. Inglise keele roll on samas kasvamas, kuigi hetkel see veel oluline pole, samas kasutavad eestlased seda küllalt palju ka igapäevaselt, kuid teised rahvused pigem harva. Inglise keele oskus kasvab nooremates põlvkondades ning tulevikus võib inglise keele roll osutuda olulisemaks (Vihalemm, 2011).

Kui vaadata lõimumist, siis tuleb välja, et igapäevase suhtlemise näitajad (suhtlemise sagedus ja erinevate suhtlemissfääride arv) seostuvad lõimumise mõõtmetega tugevamalt kui püsikontakte iseloomustav tunnus ehk igapäevast suhtlust esineb rohkem kui püsikontakte eestlastega. Erinev on tulemus aga piirkondades, kus igapäevane suhtlemine eestlastega on vähem võimalik, seal eristab enamlõimunud venekeelseid elanikke vähemlõimunutest just püsisuhtevõrgustike arv (Kruusvall, 2013). Seeläbi võib näha nii kontaktide sageduse kui ka nende püsivuse olulisust.

Siiski võib kõige eeltoodu põhjal märgata, et kuigi uuritud on palju kontaktide arvu, on vähem keskendunud kvalitatiivsele mõõtmele, millele keskendub käesolev magistritöö vaadeldes eesti ja vene emakeelega inimeste vahelisi lähedasi sõprussuhteid (*strong ties*) nende endi pilgu läbi (*self-reported*). Uuringute järgi tundub, nagu suureneksid pidevalt eestlaste ja vene emakeelega mitte-eestlaste vahelised kontaktid, ent nagu Kruusvall (2013) välja tõi, on lõimumisega seotud pigem kontaktide sagedus kui püsikontaktid. Lisaks on Lauristin jt (2011) rõhutanud instrumentaalsete kontaktide suuremat osakaalu rahvustevahelises suhtluses ning pigem rahvusepõhiseid vabaajavõrgustikke. Seega on vähem tähelepanu pööratud lähedaste sõprussuhete kvalitatiivsele uurimisele inimeste endi vaatenurgast lähtuvalt.

5. Probleemi seade

Lähtuvalt eeltoodud teoreetilisest ülevaatest võib näha, et indiviidide suhtlusvõrgustikud on sageli homofiilsed. Samas on kontaktid erinevate rühmade vahel mitmetel põhjustel olulised, kuna nad vähendavad sobivate tingimuste korral eelarvamusi (Allport, 1954; Pettigrew 1998; Pettigrew 2011) ning loovad nõrkade sidemete läbi suurema informatsiooni leviku ja paremad väljavaated tööturul (Granovetter, 1973). Ka Eesti kontekstis on see temaatika oluline ning kontaktide suurenemine eestlaste ja mitte-eestlaste vahel on toodud välja ka varasemalt integratsiooni arengukavade ning hiljuti uue lõimumiskava eesmärkide ja indikaatorite seas. Samas on vene emakeelega inimesed Eestis tööturul endiselt ebasoodsamas positsioonis (Leping ja Toomet, 2008; Toomet, 2011; Toomet jt, 2013 Luuk, 2009; Krusell, 2009; Nurmela ja Kriger, 2011), kuid seejuures leiab immigrantrahvastik eestlastest sagedamini tööd tutvuste kaudu (Hansson, 2001), seda nii nõrkade kui tugevate sidemete näol. Eelnevast lähtudes on eestlaste ja vene emakeelega mitte-eestlaste vahelise suhtluse uurimine kindlasti oluline ja vajalik teema, mille tähtsust ei tasuks endiselt alahinnata. Käesolev magistritöö panustab eestlaste ja vene emakeelega mitte-eestlaste suhtluse uurimisse temaatikasse, analüüsides kvalitatiivselt eesti ja vene emakeelega inimeste vahelisi sõprussuhteid ning keskendudes sellele, mida näevad inimesed ise oma sõprussuhete kujunemises olulisena ning millist abi nad tööalaselt oma sõpradelt saavad.

Magistritöö analüüs lähtub võrgustiketeooriatest ning eelkõige Currarini, Jackson ja Pini artiklist (2009) „*An economic model of friendship: homophily, minorities, and segregation*“. Selle alusel on analüüsi aluseks võetud küsimus, kas võimalusel eelistatakse sõpradena omakeelseid inimesi. Kokkuvõtvalt uuritakse võrgustike teooriast lähtuvalt eestlaste ja vene emakeelega mitte-eestlaste sõprusvõrgustike moodustumise aluseid ning motiive. Peamisteks uurimisküsimusteks on:

1. Kuivõrd omatakse teiskeelseid (vastavalt eestlastel vene keelt kõnelevaid ja vene emakeelega mitte-eestlastel eesti keelt kõnelevaid) oluliseks peetavaid sõpru (*meaningful friends*) ja kus nendega tutvuti?
2. Kes on veel indiviidi sõbrad ja kus nendega on tutvutud?
3. Kelle käest saadakse tööga seotud informatsiooni, kas ka teiskeelsete sõprade/tuttavate käest ning kui, siis kuidas see erineb omakeelsetelt saadavast?

II Metoodika

1. Metodoloogia valik

Käesoleva magistritöö analüüsi teostamiseks on kasutatud kvalitatiivset uurimisviisi, kuna see võimaldab vaadelda, mida eesti ja vene emakeelega inimesed ise näevad teise emakeelega inimestega sõpruse teket soodustavana ning mis neile sõprade või sõpruse puhul oluline on. Uuritud on nii lähedaste sõprade teket üldiselt kui ka täpsemalt teiskeelsete, käesoleva magistritöö kontekstis vastavalt eesti ja vene emakeelega sõprade teket. Kvalitatiivse uurimisviisi kasuks on otsustatud lähtuvalt uuritava temaatika isikliku kogemuse tasandist, mistõttu tundub oluline näha täpsemalt inimeste endi sõnastust ja nägemust. Eesti ja venekeelse elanikkonna lõimumise temaatika kohta on kirjutatud palju (Lauristin jt, 2011; Vihalemm, 2011; Kruusvall, 2013; Asari, 2009), kuid seda, mida inimesed ise arvavad, on raskem leida. Kvalitatiivne meetod võimaldab uurida teemasid sügavuti ja detailselt. Andmestikule ilma eelnevalt kindlaks määratud kategooriateta lähenemine aitab kaasa kvalitatiivse uurimuse avatusele, sügavusele ja detailsusele. Seevastu kvantitatiivne meetod nõuab standardiseeritud mõõtühikute kasutamist, et inimeste erinevad perspektiivid ja kogemused mahuksid limiteeritud ja eelnevalt kindlaks määratud kategooriatesse (Patton, 2002:14). Lähedased sõprussuhted kuuluvad kindlasti valdkonda, mille kujunemise uurimisel peab olema avatud ja arvestama personaalsete erinevustega, seetõttu tundub antud temaatika vaatlemiseks sobivam kasutada kvalitatiivseid meetodeid.

2. Empiiriliste andmete kogumine ja uurimuse käik

Uurimuse empiirilise osa analüüsi on teostatud kahe andmekogumi põhjal. Esiteks on magistritöös kasutatud Tartu Ülikooli Geograafia osakonna rahvastiku- ja linnageograafia töörühma poolt professor Tiit Tammaru juhtimisel läbi viidud küsitluse "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuusid, mis hõlmavad 40 kvalitatiivsest poolstruktureeritud intervjuud, neist 20 intervjuueeritud on vene rahvusest, kaks on defineerinud end eesti/vene sega rahvusest ning 18 eestlasena. Intervjuueeritute täpsem jaotus on toodud tabelis 2 (lisa 3). Intervjuud on läbi viidud 2011. aasta lõpust kuni 2012. aasta alguseni. Kuna nimetatud uurimuses on keskendutud tunduvalt laiemale temaatikale ehk Tallinna elanikkonna teiskeelsetele kontaktidele erinevates elusfäärides, siis on intervjuudest kasutatud ainult käesolevat magistritööd puudutavat lähedaste sõprade või oluliste kontaktide kujunemist ja

tähtsust kajastavat temaatikat.

Teise uuringuna on magistritöö autor viinud läbi kaheksa temaatilist poolstruktureeritud näost näkku intervjuud ning seda nii eesti kui vene emakeelega inimestega. Belli (2005) järgi on intervjuu üheks suurimaks eeliseks selle kohandatavus. Oskuslik intervjuueerija suudab jälgida ideesid, uurida vastuseid ning leida neist motive ja tundeid, mida küsimustikuga pole võimalik teha. Samas on intervjuu probleemseteks külgedeks selle ajamahukus ning seetõttu vähenen arv inimesi, keda intervjuueeritakse. Samuti on intervjuu väga subjektiivne tehnika, mistõttu on alati kallutatuse oht (Bell, 2005:157). Seetõttu on ka käesoleva uurimuse intervjuudes pööratud tähelepanu küsimuste sõnastamisele ning autor on püüdnud nii intervjuueerimise kui ka analüüsiprotsessi vältel jälgida ka oma isiklikke arusaamu ja tundeid. Laherand (2008) on rõhutanud, et aktiivse kuulamise juurde kuuluvad ka intervjuueerija sõnalised reaktsioonid, millega intervjuueerija peab märku andma, et ta kuulab tähelepanelikult mitte ei keskendu endale. Ka seda püüti intervjuude läbi viimisel jälgida, andes intervjuueeritavatele märku, et neid kuulatakse ja nende jutust saadakse aru.

Magistritöö autori poolt on läbi viidud neli intervjuud eesti ja neli vene emakeelega respondentidega, anonüümsuse huvides on intervjuueeritute nimed magistritöös muudetud. Antud intervjuudes on siiski üks oluline kitsendus. Nimelt on kõik neli intervjuueeritud vene rahvusest sihtrühma esindajat hea eesti keele oskusega. Valik hea eesti keele oskusega intervjuueeritavate kasuks on langetatud, et analüüsida lähemalt lähedasi sõprussuhteid nende vahel, kellel puudub keelebarjäär, kui üks võimalik ja oluline eestlaste ja vene emakeelega inimeste vahelise sõpruse kujunemise takistaja. Keelebarjääri kõrvale jätmine võimaldab analüüsida sõprussuhteid lähemalt, kuna puuduliku keeleoskusega isikutel on tõenäoliselt vähem kui üldse teisekeelseid sõpru. Kõigi kaheksa intervjuu toimumisaeg jääb kevadesse 2014, täpsemalt aprill-mai 2014.

Intervjuude peamiseks fookusküsimusteks olid lähtuvalt intervjuueeritava emakeelest eestikeelsetel intervjuueeritutel vene keelt kõnelevad teisekeelsed sõbrad ja vastupidi vene emakeelega intervjuueeritavatel eesti emakeelega sõbrad. Samuti keskendusid intervjuud ka lähedastele sõpradele üleüldiselt ning sõpradelt saadavale tööalasele abile. Intervjuude valimit koostades võeti lisaks rahvusele arvesse ka soolist dimensiooni, et esindatud oleks nii naiste kui meeste arvamused. Sooliselt on kaasatud kolm meest ning viis naist. Valimi eripärana saab välja tuua, et kõik intervjuueeritud olid, kas juba omandanud või omandamas kõrgharidust ning neid iseloomustas suurem ühiskondlik aktiivsus erinevates organisatsioonides ja ühendustes osalemise näol. Täpsem kirjeldus intervjuueeritavatest on toodud tabelis 1.

Tabel 1: Intervjueeritavate kirjeldus

	Nimi	Emakeel	Sugu	Vanus
1.	Mart	eesti keel	Mees	29
2.	Triin	eesti keel	Naine	27
3.	Kadri	eesti keel	Naine	36
4.	Liis	eesti keel	Naine	28
5.	Olga	vene keel	Naine	26
6.	Marina	vene keel	Naine	29
7.	Maksim	vene keel	Mees	21
8.	Artjom	vene keel	Mees	31

Poolstruktureeritud intervjuus kasutatakse varem koostatud intervjuu kava, ent teisest küljest võib semistruktureeritud intervjuu läbiviimisel muuta küsimuste järjekorda ja küsida täpsustavaid küsimusi (Lepik jt, 2014). Eeltoodu võimaldas panna paika intervjuude üldise temaatika, mis on välja toodud intervjuu kavas (lisa 1), ent olla siiski ka paindlik võimalikele tekkivatele teemadele. Kõik intervjuud on läbi viidud Tallinnas aprillis või mais 2014. Intervjuude toimumise paigad on erinevad, varieerudes vaiksematest kohvikutest, intervjueeritava töökoha koosolekuruumi ja koduse keskkonnani. Intervjueeritavad on leitud läbi tuttavatelt saadud kontaktide lumepalli meetodil. Kõik neli vene emakeelega isikutega on läbi viidud intervjuud toimusid eesti keeles. Üheks oluliseks eelduseks oli, et intervjueeritaval oleks vastavalt teiskeelseid sõpru, et näha, mis selliste sõprussuhete kujunemisel otsustavateks või olulisteks faktoriteks on.

Intervjuude pikkused varieerusid 40 minutist kuni 1 tunnini. Intervjuu jagunes temaatiliselt kahte peamisse ossa. Esimeses osas sai intervjueeritav rääkida oma viiest parimast sõbrast, teises osas keskenduti intervjueeritava muukeelsetele (vastavalt siis emakeelest, kas eesti või venekeelsetele) sõpradele. Eraldi pöörati intervjuus ka tähelepanu sõpradelt saadavale tööalasele abile ning oma ja muu-keelsete sõprade eristamisele, kui seda esineb. Samuti oli oluliseks osaks näha, mida vastajad ise sõpruse kujunemisel ning sõprade valikul oluliseks pidasid. Küsimused olid esitatud võimalikult neutraalselt proovides mitte respondente suunata. Intervjuu alustuseks tutvustati intervjueeritavatele magistritöö eesmärki ning kinnitati anonüümsust ja konfidentsiaalsust ja soovi korral lubati tagasisidet magistritöö tulemustest.

Intervjuud salvestati diktofoni või mobiiltelefoniga ning transkribeeriti.

3. Uurimuse eetiline aspekt

Intervjuu eetika põhilised normid on intervjuueeritava poolne informeeritud nõusolek ning konfidentsiaalsuse lubaduse täitmine (Kalmus jt, 2015). Käesolevas töös on püütud neid põhimõtteid järgida ning kasutatud tsitaatidest eemaldatud või anonümiseeritud kõik isikut tuvastada võimaldavad andmed. Bell (2005) toob välja, et konfidentsiaalsuse lubadus võib tekitada ka raskusi, kuna rääkides küll pseudonüümidega, kuid mainides näiteks asutusi, võib lugejatel olla siiski kerge tuvastada isikut või institutsiooni. Seetõttu on eemaldatud kõik isikuid tuvastada võimaldavad andmed. Intervjuueeritavatele tutvustati eelnevalt nende õigust vastamine pooleli jätta või mõnele küsimusele vastamata jätta, näiteks kuigi intervjuus oli küsimus viie parima sõbra kohta, võis intervjuueeritav soovi korral mainida ka vähem sõpru.

Rahvus võib olla sildistav ja tundlik teema. Seetõttu on intervjuudes püütud vältida sildistamist eestlane vs venelane ning keskendutud emakeelele. Eetiliste nõuete järgimine kvalitatiivses uuringus ei lõpe andmete analüüsiga, vaid ka uurimustulemustest kirjutades tuleb vältida keelekasutust, mis võiks riivata teatud soolise, rassilise või etnilise kuuluvusega, seksuaalse suundumusega, tervisliku seisukorraga ja vanusega inimesi (Laherand, 2008:51). Intervjuudes ja võimalikult palju ka analüüsis on kasutatud termineid teisekeelsed, vene emakeelega või eesti emakeelega sõbrad selle asemel, et öelda venelane või eestlane. Samuti on küsitud ka vastanutelt endilt sõprade rahvust, et mitte vene emakeelega sõpru automaatselt lahterdada. Küsimused on olnud mitte suunavad, et saada võimalikult palju vastajate oma arusaamu ja nägemust. Samuti anti intervjuu toimumise koha valik intervjuueeritavatele võimalikult palju vabadust, et nad tunneksid end vabalt ja isiklikel teemadel rääkimine ei valmistaks ebamugavust.

Kuna intervjuude salvestused ja transkriptsioon sisaldavad mõnikord reaalseid nimesid ja organisatsioone, siis pole neid magistritööle lisatud ning salvestused kustutatakse peale magistritöö valmimist. Intervjuueeritavatele anti võimalus kasutada intervjuus hüüdnäiv- või varjunimesid oma sõpradest rääkimisel. Nii mõnigi neist kasutas seda, kuid mitte kõik. Seetõttu on tsitaatide puhul muudetud kõik nimed ja organisatsioonid või asutused.

4. Andmeanalüüsimeetodid

Intervjuud on salvestatud helifailina mobiiltelefoni või diktofoniga ning transkribeeritud. Kodeeritud on nii magistritöö autori poolt läbi viidud, kui ka kõik "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuud, kuigi neist on kasutatud vaid lähedaste kontaktide ning eestlaste ja vene emakeelega mitte-eestlaste sõprust puudutavaid koode. Kodeerimisel lähtutud temaatilise sisuanalüüsist. Temaatiline analüüs on andmetes peituvate tähenduste, arusaamade ehk teisisõnu teemade väljaselgitamine, et uurida, mida ja kuidas räägitakse ning, millised on andmetelooja interpretatsioonid (Kalmus jt, 2015). Kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutatavad uuringud keskenduvad keele kui kommunikatsioonivahendi uurimisele, seejuures ei rahuldu kvalitatiivne sisuanalüüs vaid sõnade loendamisega, vaid uurib keelt intensiivselt (Lahterand, 2008:290).

Analüüsimeetodina kasutatakse temaatilist sisuanalüüsi, kus teemad liigitatakse kategooriatesse kodeerimise käigus, mitte ei määrata enne andmete kodeerimist. Esmalt on kõigis intervjuudes eraldi kodeeritud teemad, mis kajastavad intervjuueeritute arvamusi ja kogemusi. Seejärel on saadud koode võrreldud ning leitud kattuvad ja olulised teemad, mille alusel on teostatud edasine analüüs. „Kvalitatiivse sisuanalüüsi käigus püütakse enamasti saada ülevaade uuritavast tekstist kui tervikust, näha teksti ja/või autori mõtteavalduste terviklikku mustrit või struktuuri. Erinevalt standardiseeritud kontentanalüüsist ei ole kvalitatiivse sisuanalüüsi eesmärgiks uuritavat teksti analüüsiühikute kaupa kodeerida ega koodide esinemissagedust määrata. Seetõttu ei kasutata kvalitatiivse sisuanalüüsi puhul ranget, fikseeritud koodidega kodeerimisjuhendit ega mõõtmiskaalasid. Koode ja kategooriaid on võimalik üle vaadata ja lisada analüüsi käigus.“ (Kalmus jt, 2015) Ka käesolevas magistritöös pole analüüsis välja toodud koodide esinemissagedust, vaid on analüüsitud sisu.

Töös on välja toodud ainult magistritöö autori valikul olulisemad teemad, kuna "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudes on palju konkreetse magistritöö temaatikaga otseselt mitte seotut, samuti on magistritöö mahu tõttu kajastatud peamiselt autori arvates olulisemaks osutunud teemasid. Siinkohal tuleb mänu autori subjektiivne arvamus ja valik. Lähtuvalt neist peamistest teemadest on läbi viidud analüüs, mille ilmestamiseks on välja toodud tsitaate. Analüüsi osale järgneb peamiste tulemuste arutelu.

5. Eneserefleksioon

Kvalitatiivse analüüsi puhul on väga oluline roll uurija isikul. Patton (2002) on välja toonud, et

uurija perspektiiv on samuti kvalitatiivse uurimuse konteksti osa. Seetõttu on oluline kogu kvalitatiivse analüüsi protsessi vältel olla teadlik ja pöörata tähelepanu ka uurija rollile ning maailmanägemusele ja sellele, kuidas see mõjutab uuritava temaatika tajumist ja analüüsi. Refleksiivsus on viis, kuidas rõhutada enesest teadlikkuse, poliitilise ja kultuurilise teadvuse ning isiklike perspektiivide tähtsust (Patton, 2002:64). Ka antud magistritöö analüüs on mõjutatud magistritöö autori isiklikust huvist ja kogemusest seosest teiskeelsete sõprade tekkega. Teemat uurima ajendas isiklik kogemus ning kogu analüüsi protsessi vältel on autor olnud teadlik oma avatusest ja sellest, et kõik intervjuud ei pruugi kajastada tema isiklike seisukohtadega sarnaseid arusaamu. Nii mõnigi kord analüüsiti küllalt vastandlikke arusaamu ja arvamusi. Refleksiivsus paneb kvalitatiivset uurijat olema tähelepanelik ja teadlik nii enda, intervjuueeritavata kui ka hilisemate lugejate perspektiivide kultuurilisest, poliitilisest, sotsiaalsest, lingvistilisest ja ideoloogilisest päritolust (Patton, 2002:65).

II Analüüs

Analüüs on viidud läbi eraldi "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuude ning magistritöö autori poolt läbiviidud intervjuude jaoks, jagunedes kahte osasse. Mõlemas on näha palju sarnaseid teemasid, mis on täpsemalt välja toodud ja võrreldud analüüsile järgnevas arutelu osas. Üldjoontes võib märgata "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudes kahetist suhtumist. On neid, kes suhtuvad teiskeelsete sõprade omamisse ning teise rahvusse soosivalt, kuid on ka vastandlikke inimesi, kes kahe rahvuse vahelist sõprust praktiliselt võimatu ja välistatavana näevad või kellel on tugevamad eelarvamused. Üldmulje tundub sellest hoolimata pigem positiivne ja soosiv ning eriti just nooremat põlvkonda nähakse liikumas suurema lõimumise suunas. Magistritöö autori enda poolt läbi viidud intervjuude analüüsis on näha eranditult teiskeelsete sõprade omamist soosivat suhtumist, samas on valimisse sattunud ka noored, kõrgharidusega ja sageli ühiskondlikult aktiivsemad inimesed, kelle puhul vene emakeelega respondentidel ei esine ka keelebarjääri (Tiit, 2014).

1. "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuude analüüs

1.1 Teiskeelsete sõprade omamine

Üldjoontes saab "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuud analüüsi alusel jagada kahte gruppi nii sõprade omamise kui teiskeelsesesse sõprusesse suhtumise osas. Sõprade omamise puhul koosneb üks grupp neist, kellel on teiskeelseid sõpru ning teine neist, kellel neid pole. Siinkohal võib olla palju kinni ka inimese isiksuseomadustes, on loomult seltsivamaid inimesi ning introvertsemaid. Sõpruse tekkesse teiskeelsete inimestega suhtumise osas on samuti lahknevus: ühelt poolt arvamus, et lähedane sõprus saab esineda vaid sama rahvuse esindajate vahel ning vastupidiselt on teine rühm intervjuueerituid, kelle jaoks rahvus ei mängi sõpruse kujunemisel mingit rolli. Seega esineb nii avatud suhtumist kui ka homofiilseid eelistusi.

Märgatav osa intervjuueeritavatest mainis, et neil pole palju sõpru, tuttavaid on küll rohkem, kuid kõiki neist, olenemata emakeelest sõpradeks ei loeta. Seega erineb suuresti ka lähedaste sõprade definitsioon, on inimesi, kes loevad suurt osa tuttavatest headeks sõpradeks ning ka neid, kes mainivad end väga valivatena. Intervjuusid analüüsid tundub, et rahvusest sõltub seejuures vähem kui inimese isiksuseomadustest.

/---/ Aga ma nimetan sõpradeks eranditult ainult neid, kes ongi tõelised sõbrad, või isegi rohkem kui sõbrad. Loomulikult on mul suur ring tuttavaid. Ma olen enda arust suhtleja inimene, aga võib-olla ka mitte. Ühelt poolt olen avatud, teiselt poolt ei ole ka. Seega sõbrad on minu jaoks need, kes ongi sõbrad. (Svetlana)

Pigem eristatakse eraldi gruppidega tuttavaid ja lähedasi sõpru. Tutvuskond on üldjuhul tunduvalt suurem ja sinna satub ka teisest rahvusest inimesi, kuid lähedaste sõprade arv on oluliselt väiksem ning teiskeelsete inimeste nende hulka sattumine ka seetõttu keerulisem protsess ja mitte nii levinud.

/---/ Sellepärast, et noh.. tutvusringkond on suhteliselt suur ja ma suhtlen nendega vabalt, aga et oluliseks nüüd pidada neid.. oleks vist natukene liiga palju. (Silver)

On inimesi, kes leiavad teise rahvuse esindajatega kergemini kontakti ning neid, kes seda üldse ei leia. Samuti on suurel osal vaid mõned teiskeelsed sõbrad, enamasti oma rahvusest. Siiski on ka neid, kes leiavad rohkem lähedasi sõpru teise rahvuse esindajate kui omakeelsete seast. Antud uurimuses esines neid küll vaid vene emakeelega intervjueritavate seas, kuid seejuures rohkem kui vaid üks inimene.

Jah. Isegi kui eestlased vähemuses olid, suutsin ma ikkagi leida neid inimesi, kes mulle lähedaseks saaks, just nimelt eestlaste seast. (Galina)

Eelnevast hoolimata on märgatav hulk neid, kellel teiskeelseid sõpru ei ole. Üldjoontes võib sellised inimesed jagada kaheks, ühed kellel pole juuste tõttu tekkinud teiskeelseid tuttavaid ning teiseks need, kes eelistavad vaid oma emakeelega ja samast rahvusest sõpruskonda. Nende seas, kes valivad peamiselt omakeelseid suhtluskaaslasi või sõpru, on näha nii isiklikku eelistust, kuid lisaks sellele sageli ka suhtumist, et selline olukord nende puhul kunagi ei muutu.

Minu suhtlusring on alati koosnenud ja jääb koosnema põhiliselt venekeelsetest inimestest. (Andrei)

Samuti tundub nende hulgas esinevat arvamust, et sõprus saab olla võimalik vaid samast rahvusest inimeste vahel ning, et juba loomupoolest eelistatakse endaga sarnaseid ehk siis esineb intervjueritavate seas ka neid, kelle arvamused näitavad eelistusi rahvusrühma alusel ning seetõttu vähem suhtlust teiskeelsetega.

Ei. Inimene valib suhtlemiseks neid, kes on temaga samast rahvusest. Sellised, nagu tema ise. Ma ei usu, et keegi väga tahab välismaalastega suhelda. Muidugi selliseid inimesi on ka, aga mina pole nende seast. (Artur)

Sellist arvamust esineb ühtmoodi nii eesti kui vene emakeelega intervjuudes ehk siis ei saa välja tuua, et teadlikud rahvusepõhised homofiilsed eelistused on omased vaid ühele rahvusrühmale.

Eks me läbi saame ikka, aga põhimõtteliselt seal on ikka, et venelased on omavahel koos ja eestlased on omavahel koos. Et väga sihukest tihedat läbikäimist nendega ei ole. Kõigil on mugavam suhelda vist oma.. oma rahvusest inimestega. /---/ (Kaur)

Rahvuse alusel sõpru selekteeriv suhtumine ei pruugi alati olla endale valikuna teadvustatud, vaid võib esineda ise seda otseselt tajumata. Mõnedest intervjuudest tuleb välja, et teatavate ühendavate joonte või omaduste alusel eelistatakse sõbruneda endaga sarnaste inimestega. Selliste siduvate tunnuste hulka saab kindlasti lugeda ka emakeele ja rahvuse, mis on ka eelnevate uuringute põhjal teistest tunnustest tugevama mõjuga (McPherson jt, 2001), isegi kui selline suhtlemise valik pole tehtud teadlikult rahvuse põhiselt.

Jah. No pigem nagu, mis sai nagu otsustavaks oli.. on need, ikkagi need.. mm.. inimese nagu iseloomuomadused, et /---/ Kuidagi nagu omasugustega hoiad.. hoiad nagu kokku, eksole. Kõik kõik teised, kes.. kes on nagu teistmoodi, eksole, siis... no mitte, et nagu selle pärast, et et nad nüüd venelased oleks. “ (Siim)

On ka neid, kes mainivad, et neil küll teiskeelseid sõpru ei ole, kuid väga isiklikku seisukohta ei oma, miks see nii on. Pigem nähakse põhjusena juhuste ja võimaluste puudumist, kui teadlikku valikut teiskeelsetega mitte suhelda. Siinkohal võib näha struktuursete põhjuste suuremat tähtsust, mitte aga personaalseid teadlikke eelistusi.

Ei, mul on positiivsed kogemused olnud, pole mitte mingeid.. mitte midagi selle vastu, et kas ta on nüüd eestlane või venelane .. Et mul ei.. Ma suhtleks hea meelega, aga lihtsalt, lihtsalt ei ole selliseid tuttavaid (Margit)

Eelnevalt välja toodud arvamusele, et inimene eelistab endaga sarnaseid sõpru rahvuse alusel, vastanduvalt on levinud ka arvamus, et sõpru valitakse isikuomaduste või mingi muu sarnasuse või sobivuse järgi, mitte rahvusest või emakeelest tulenevalt. Märgatavalt palju esines arusaama, et oluline on kokkuvõttes konkreetne inimene, mitte tema rahvus.

Seda ei ole... seda ei olnud mul mitte kunagi. Suhtlemise suhtes, et mina mitte kunagi ei mõtle sellest: „Ahhaa, ta on venelane, et temaga ma suhtlen, tema on eestlane, temaga ma ei suhtle!“ Seda ei ole olnud mul mitte kunagi. (Irina)

Rahvus ei mängi ühtviisi rolli nii eesti emakeelega kui vene emakeelega inimeste jaoks. Selles osas on mõlemal rühmal näha sarnast suhtumist, et sõpruse tekkel on otsustavaks hoopis muud

tegurid, näiteks võimalused nii aja kui koha näol, isikuomadused ja muud tunnused.

Noh, ma arvan, et no vaatame, kas need... et see, noh, kellega ma kontakteeruda tahan või kellega ma väljas käia tahan, et no see nagu.. see rahvus on nagu viimane, mida ma vaatan, eksole, et see, et kas ma nüüd lähen välja või ei lähe, et see sõltub pigem sellest, et kas mul aega on või.. või mingitest hoopis.. muudest.. noh, asjadest.... (Tiina)

Isegi stereotüüpsete lähenemiste väljatoomisel rahvust kirjeldades, mainivad mõned intervjuueeritavad, et kokkuvõttes sõltub kõik inimesest ning ka stereotüüpe ei saa üldistada. Eelarvamused ja kindlad nägemused teisest rahvusrühmast on küll juurdunud, ent inimesed suudavad sageli neist ka kaugemale näha. Ilmselt suurendab seda ka isiklike kokkupuudete olemasolu või ka kaudne mõju sõprade läbi, kes omavad teiskeelseid sõpru (Pettigrew jt, 2011).

Minu jaoks ei ole. Rahvuste puhul kindlasti ei ole. On olemas ju mingisugused käitumis.. käitumismudelid, mis käivad teistmoodi. Kes on hajameelne eestlane ja kes on impulsiivne või.. kirklikum või – need erinevused kindlasti on. Aga ma ei paneks mingit üldpilti küll sellest kokku. (Silver)

Kõik oleneb suures osas ka koostehtava tegevuse iseloomust. Spordimängude ja muude hobide puhul pole rahvuste vahel erinevusi, kuna sellisel juhul loeb vaid tegevus. Samas aga näiteks Salsa tantsimise puhul võib temperament mõjutada sooritust. Lõppkokkuvõttes saavad oluliseks inimeste vabaajategevuste eelistused ning nende kattuvus või lahknevus mitte aga emakeel või rahvus.

/---/ et ee... võrkpalli meeldib mängida nii eestlastele, portugallastele, venelastele, soomlastele... kui ameeriklastele, et... et seal ei ole nagu vahet, kust kust maalt sa oled.(Mikk)

Seega esineb märgatav lahknevus inimeste arvamuses eri emakeelega isikute vahelise sõpruse osas, jagunedes avatuteks ja suletuteks. Sõprus oleneb seejuures palju definitsioonist ja isikuomadustest. Samakeelsete sõprade suurem osakaal tuleneb kokkuvõttes ühtviisi nii oludest kui ka teadlikest või mitteteadlikest isiklikest eelistusest.

1.2 Sõprade tekke kontekst

Järgnevalt on välja toodud intervjuude analüüsist ilmnenu peamised sõpruse tekke kontekstid. Siinkohal on intervjuudes domineerivaks hariduse omandamise (seda nii üld- kui kõrghariduse vormis) ja töö kontekst. Igapäevane koosviibimine pakub rohkem võimalusi ka lähema tutvuse

tekkeks luues korduva konteksti pidevaks sisuliseks suhtluseks (*repeated meaningful contacts*). Veel üheks levinud sõprade saamise kohaks on naabruskond, kas siis ühise lapsepõlvkodu või näiteks hilisema koos ühiselamus elamise näol. Täiskasvanueas on naabritega sõbrunemine harvem ning seda on välja toodud pigem erandjuhtudel. Huvitavana ja soospetsiifilisena saab sõprade tekke kohana tuua välja meeste, eelkõige noorte meeste, puhul kaitseväeteenistuses tekkinud sõprussuhteid. Siinkohal on küll märgata tugevat kallutatust endaga samast rahvusest sõprade poole. Vabaaja veetmisel sõprussuhteid teiste rahvustega pigem ei teki, üksikjuhtudel on neid mainitud, kuid see on pigem erand. Üldjuhul ei arene huvialased vabaaja tegevuste põhised tutvused edasi lähemaks sõpruseks, seda eelkõige teiskeelsete sõprade osas. Järgnevalt on vaadatud eraldi olulisemaid sõpruse tekke kontekste.

1.2.1 Töökeskkond

Üks levinumaid sõprade ja seega ka siis teiskeelsete sõprade tekke kohti on töökoht või laiem töökontekst. Igapäevane pidev koosolemine ja ühiste probleemide või tööküsimuste lahendamine pakub rohkem võimalusi ka lähedasema ja isiklikuma tutvuse arenemiseks. Seda siis olenemata sõprade emakeelest.

Põhiliselt nad ongi tekkinud läbi töö. Töökohtade erinevate puhul. Kuskil oled käinud, pikka aega koos töötanud, tekib hea läbisaamine ja jääb nagu see. Et rohkem.. Jah, ega rohkem polegi. Ega otseselt kuskilt baarist kedagi pole tuttavaks küll saanud (Mihkel)

Kohtumisvõimalustele lisaks peavad sõpruse tekkeks tööl olema täidetud ka muud eeldused, sest mitte igast tööalasest kontaktist ei arene välja sõprussuhe. Selliseks eelduseks võib olla väga erinev omadus või olukord. Nii näiteks võib olla tegemist ühiste hobide või nägemusega millestki, kuid ka kindla suhtlusviisi või millegi muuga. Igal juhul peab olema midagi ühendavat. Teiskeelsete sõprade puhul võib selleks olla neilt saadav abi keele omandamisel. Keelealast abi on toonud välja peamiselt vene emakeelega intervjueritud.

Selline kõige põhjapanevam? Selleks võiks nimetada ühte minu kolleegi. Siis kui mina tulin Tallinnasse ja sõnakest eesti keelt ei osanud, siis see kolleeg rääkis minuga nimelt eesti keelt, kuigi ta oskas suurepäraselt ka vene keelt rääkida, aga see määraski asjade käiku. (Pavel)

Mõlema emakeelega vastanud mainivad töökohta kui ühte peamist teiskeelsete tutvuste ja sõprade tekke kohta. Ilmselt on oma osa selles ka muude võimaluste puudumisel teiskeelsetega tutvumiseks. Töökeskkonnas puututakse kokku erinevate inimestega, seda ka emakeele osas. Seejuures võivad tööalased kontaktid areneda muude tingimuste sobivusel pikaajaliseks

sõpruseks.

Varem oli see, et me töötasime koos. See oli üks tehas, kus osa töötajad olid venelased ja teine eestlased. Peab ütlema, et seal tekkis mul küll väga palju eestlastest sõpru, kellega ma hoian suhteid juba peaaegu 40 aastat. (Galina)

/---/ ma arvan töökaaslased võib ka loomulikult sõpradeks liigitada mingil määral. Ja osad siis neist on päris sõpradeks saanud ka. Sealt on tulnud vene kontaktid mulle. (Indrek)

Siiski on siinkohal piiranguks vene ja eestikeelsete töökohtade sagedane eraldatus ehk teisisõnu esineb märgatavalt peamiselt eestikeelsete ja peamiselt venekeelsete töötajatega ettevõtteid.

Kokkuvõtvalt võib näha, et töökoht on oluline kontaktide, ka lähedasemate suhete tekkeks. Töölased kontaktid tekitavad korduva kokkusaamisega ning samuti pideva sisulisema suhtluse, mis ühendavate omaduste või huvide ilmnemisel areneb edasi sõpruseks.

1.2.2 Õppekeskkond (üldhariduskool või kõrgkool)

Veel üheks oluliseks tutvuste tekkimise kohaks on koolikontekst. Sarnaselt töökeskkonnale pakub üldhariduskool, kuid ka kõrgkool ühist ja siduvat keskkonda, kus puututakse kokku sarnaste probleemide ja küsimustega, mis eeldavad koos aja veetmist. Seega on olemas siduv kontekst. Teistkeelsete sõprade tekkeks on seal sellest hoolimata vähem võimalusi, sest nii üldhariduskoolid kui ka kõrgkoolide rühmad on sageli keele alusel eraldatud, kuigi see on viimastel aastatel muutumas eestikeelsetesse koolidesse rohkema hulga vene emakeele õpilaste tulekuga. Isegi ühiste rühmade olemasolu korral hoiavad erinevad rahvused tihti omaette.

Noh, need tuttavad, keda nime- ja nägupidi tean, ja need, kellega suhtlen, on erinevad asjad. Neid, keda nägupidi tean, on pool ülikooli, aga neid, kellega hoiaks ühendust...kellegagi ei hoia. Nii Nagu meil algusest peale oli – eesti ja vene grupp eraldi – nii see jäigi (Dimitri)

Küllalt sageli on teisest rahvusest sõprade näol tegemist ka samakeelse, kuid end näiteks vene keelsest suhtlusest olenemata eestlasena määratlevate isikutega. Kuna rahvus oli ka näiteks rahvaloenduse puhul väljatoodud valikutest isiku enda määrata, siis seetõttu võib pidada näiteks peamiselt venekeelseid inimesi eestlastest sõpradeks ning vastupidiiselt ka eesti keelt kõnelevaid sõpru nende päritolust tulenevalt venelasteks. Seetõttu on keeruline tõmmata rahvuspõhist piiri emakeele alusel. Käesoleva analüüsi raames on aga peamine tähelepanu

pööratud eesti- ja venekeelsele sõpradele, mitte nende konkreetsele rahvusele.

Sõpradest...noh, üks eestlasest sõber mul on. Ta on ülikooliajast pärit. Me kogu aeg rääkisime omavahel vene keelt, aga ta ise pidas end eestlaseks. (Pavel)

Suurem võimalus teiskeelsete sõprussuhete tekkeks, on jäädes üksi teiskeelses seltskonda, näiteks sattudes õppima peamiselt teiskeelsete kaas(üli)õpilastega. Sellisel juhul ei ole muud võimalust, kui suhelda teiskeelsetega, sest puudub valik omakeelse kasuks.

Seega temaga ma tutvusin magistriõppes. See oli kuskil 4-5 aastat tagasi. Temaga ma suhtlesin alguses õpingute asjus, aga muidu suhtlen ka siiaaani. (Tanja)

Ka sarnane päritolu Eestist, võib mõlema emakeelega isikute jaoks võõras keskkonnas olla siduvaks lüliliks ehk soodustada eesti ja vene emakeelega inimeste omavahelist sõprust mõnes muus keelekeskkonnas. Põhjuseks võib siinkohal olla asjaolu, et teineteisega omatakse rohkem ühist kui ülejäänud ümbritsevatega.

/---/ igas teaduskonnas oli üks inimene Eestist, ee, ja... meid oli Eestist neli inimest, üks pärast lahkus, nii et... ikkagi lõppude lõpuks, meid oli neli inimest. Ja... niimoodi ma sain enda, endale sõbrannad, kellega ma praegugi suhtlen, kes on eestlannad (Ksenja)

Koolikeskkond, nagu ka eelnevalt välja toodud töökontekst, loob siduva keskkonna, kus on pidevalt ja kindlate ajavahemike järel omavaheline kokkupuude. Sarnaselt töökeskkonnale on ka siin takistuseks eri emakeelega inimeste eraldatus, seda õppekontekstis segregatsioon haridusasutuste või rühmade tasandil. Seetõttu jääb teiskeelsete sõprade teket koolides väheseks, ent olukord on muutumas koolisüsteemi ümberkorraldusega.

1.2.3 Naabruskond, koos elamine ja üleskasvamine

Küllalt oluline on teistkeelsete sõprade tekkes ka ümbruskond või naabruskond, kus elatakse või üles kasvatakse. Lisaks tööle ja perekonnale on see üheks põhiliseks kokkupuudete tekke kohaks erinevate inimestega. Samuti seob ühine naabruskond ja samas kohas üleskasvamine inimesi olenemata nende rahvusest tihedamalt. Tekib ühine kuuluvus mingisse konteksti, näiteks „sama kandi“ päritolu, mis võib samuti anda teatava „meie-tunde“.

Jaa, et sama kandi teema. Et see on minu jaoks võib-olla tähtsaim koht, need sõbrad on ikka sõbrad (Martin)

Elades peamiselt omakeelses naabruskonnas, ei teki paratamatult palju võimalusi kontaktideks teiskeelsete inimestega. Samas aga ei ole ka mitmekeelse naabruskonna kontaktid alati piisavad

lähedasemate sõprussuhete tekkeks, kuid mõnikord võib pidev kokkupuude viia sõpruseni. See aga eeldab ka mõne muu ühendava tunnuse olemasolu ja keelebarjääri puudumist.

/---/ Teine sõbranna on mul endine naabrinaine, Tallinnast, sellest ajast peale, kui me seal elasime. Nii me tutvusimegi. Ja siis praegune naabrinaine. Mul on kogu aeg naabritega vedanud. Kuigi nad on eestlased olnud, on nad ka hästi vene keelt osanud /---/ (Tatjana)

Naabruskonnas ja koos elades tekkivad sõprussuhted seostuvad samuti õpingute ajal või siis Nõukogude ajal ka muudes oludes ühiselamus koos elamisega. Ühiste ruumide ja igapäevatoimingute pidev jagamine tekitab paratamatult rohkem kontakte. Seega, kui ollakse ümbritsetud rohkematest teise emakeelega inimestest, tekivad kontaktid ka pigem nendega.

Tegelt ta on naaber, kes enne, kes oli mulle... Endine naaber. Elasin teises kohas, siin Mahtra tänaval, ja tal oli eesti naine. Ja noh, meil nagu oli ühiselamu tüüp, oli ühisköök. Mul oli siis oma kaks tuba tal oli oma kaks tuba, et me paraku köögis saime alati kokku. (Vambola)

Kokkuvõtvalt tekivad naabruskonnast sõbrad peamiselt lapsepõlves, täiskasvanueas on naabritega lähem läbikäimine harvem, erandiks seejuures ühiselamus elamine, mis loob rohkem igapäevaseid kokkupuuteid. Naabruskonnas sõpruse tekke sõltub palju ka elamutüübist ja kontaktide tihedusest.

1.2.4 Kaitseväeteenistus

Veel üheks meeste spetsiifiliseks eestlaste ja vene emakeelega mitte-eestlaste kokkupuute kohaks on kaitsevägi. Ajateenistusest jääb seal käinud meeste sageli palju tuttavaid ja sõpru. Ilmselt on selles oluline osa koos suletud tingimustes veedetud ajal ning ühistel läbielamistel. Teistkeelsete sõprade teke ajateenistuses on aga harvem juhus, enamasti jäädakse suhtlema samakeelsetega. Intervjuudest tuleb välja, et ka kaitseväes viibides hoiavad eestlased omaette ning vene emakeelega inimesed eraldi – ehk siis eelistatakse taaskord endaga sarnast. Ilmselt võib see suuresti tuleneda keeleoskusest ja sarnasest kultuurilisest ning sotsiaalsest taustast, mis pakub rohkem siduvaid omadusi.

Aga täiesti tavalised inimesed. A nende puhul oli küll jah, et nad nagu hoidsid rohkem oma...suhtlesid rohkem, neil oli vennastumine rohkem omavahel nagu. Nad küll eestlastega suhtlesid, kõik said kõigiga rahulikult läbi, aga nagu omad naljad nagu, seal on juba keelelised naljad sees, vanasõnad ja asjad. Siis nagu eestlased ei saa aru sellest (heh) et siis neil on nagu... seltsis oli lõbusam. (Meelis)

Keelebarjääri osas tuuakse ajateenistusest rääkides eraldi välja, et see arendab paljudel vene noormeestel eesti keele oskust. Seda muidugi ka inimese enda poolse huvi ja tegutsemise korral.

Jah. Kusjuures see oli esimest korda, kui ma nägin, kui kiiresti inimene võib keele ära õppida. (Silver)

Samuti on mainitud eesti noormeeste puhul võimalust kaitseväeteenistuse ajal vene keelt eriti slängi osas täiendada, ent peamiselt tundub huvi keel ära õppida esinevat vene noormeeste puhul ning eestlastel jääb keeleõpe tagaplaanile. Keeleoskuse paranemine kõrvaldab ühe olulise suhtlustakistuse, kuid huvitavalt ei teki sellest hoolimata kaitseväes palju eesti ja vene emakeelega isikute vahelisi sõprussuhteid.

Noorte meeste puhul on kaitseväeteenistus oluliseks sõprade tekke kohaks, siiski olenemata segunemisest, hoiavad ka seal eri emakeelega inimesed eraldi ning sõprussuhteid ei teki. Eelnevat ei saa aga keelebarjäärist põhjustatuna näha, sest nagu välja tuuakse, on ajateenistus vene noormeestel üks olulisi keeleõppe kohti.

1.2.5 Muud tutvumise kohad

Vähem esineb teisi sõprade tekke kohti. Mõningal määral tuuakse lisaks eelnevalt nimetatutele välja vabaaja tegevusi, nagu baarides ja klubides käimine või ka hobisid, kuid sellist vabaaja kontekstis tutvumist mainitakse vähe. Pigem tekivad sellistes oludes juhukontaktid, mis ei arene sügavamaks sõpruseks.

Et.. Huh, no sõpradega väljas käimine on. Iga inimene käib käib mõnikord. Hoolimata oma kõrgest east olen ma veel noor (heh), et seal kohtun ma venekeelsete inimestega. Sõpradega, kes on siin tööl käinud ja vabaaja veetmine peo vormis (heh), et niimoodi ma kohtungi. Vot. Oma hobidega, hobide raames ma vist ei ole kohtunud ühegagi, ei tule praegu küll ette et oleks (Indrek)

Vabaaja kontekst tundub oluline tutvumiskoht, sest näiteks ühiste huvialade korral peaks olema olemas ka ühendav lüli. Baaride ja klubides tutvumise osas on ilmne, et siduvat on vähe ning kontaktide tihedus väike ja ebaregulaarne. Üllatavalt aga ei osutu huvialategevus sõpruse tekke kontekstiks, kuigi teistes kontekstides tekkinud sõpruse puhul tuuakse sageli sõpradega ühendava lülina välja hovid.

1.3 Töölane abi

Teistkeelsete sõprade kaudu töölase abi saamist on mainitud väga vähe ja seda olenemata intervjueeritava emakeelest. Samas polnud töölane abi ka otseselt "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" kajastatud teemade seas, kuid pakub huvi käesoleva magistritöö kontekstis. Kui tööalast abi esineb, siis pigem on selle näol olnud tegemist soovitamise ja info jagamisega ning tööle saamise edukus sõltub juba inimese enda oskustest. Seega võib näha seost Granovetteri (1973) nõrkade sidemete tugevusega.

/---/ No lihtsalt nii, et tal on inimesed, kellega ta on koos töötanud, ta on mind lihtsalt nendele inimestele soovitanud, ainult siis selles plaanis, et ma aitasin mingeid töid teha. Nii et ainult niimoodi, et kõik on ainult tööga seotud. (Anatoli)

Samas tuuakse ka eestlaste puhul välja, et sõprade kaudu saadakse teada olemasolevatest tööpakkumistest, kuid reaalselt töölesaamiseks ei pruugi see olla piisav.

Niiet jah igatahes. Tema oleks kõik teinud, et ma oleks saanud sinna tööle, aga see ei olenenud temast, tema ei olnud ülemus seal eksole. Oli palgatöötaja seal“ (Maiu)

Ühe töölase teemana tuleb välja varasemate teiskeelsete kolleegide uues kohas tööle soovitamine, seda eelkõige sinikraade ametite osas. Teades, et endine kolleeg on hea töömees ja tunneb oma tööd, soovitatakse teda ka uues firmas töötades. Paar intervjueeritut mainisid lisaks vene emakeelega noorte töömeeste suuremat töökust, kuna töökohtade leidmine on nende jaoks keerulisem. Eesti rahvusest noored töömehed leiavad töökohti lihtsamalt ja seetõttu pingutavad nende hoidmise nimel vähem.

Ma püüan küll kriitiline olla enda vastu ka ja meenutada, kas ma tõesti olin sama aeglane või.. aga mitte, mitte kuidagi ei kisu välja. Sest reeglina kui mul on võtta viis praktikanti, ütleme 2-3, ühed on venelased, ühed on eestlased. Siis sõelale jääb ennemini kaks venelast kui ükski eestlane. Kui ma /---/ kohusetundest ja tööviljakusest ja tööülesannetest (Silver)

Kuigi töölane abi polnud "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" otseseks teemaks, toetab intervjuude analüüs Granovetteri (1973) nõrkade sidemete tugevuse teooriat. Kui tööalast abi välja toodi siis infoleviku ning tööle soovitamisenä kaugemate tuttavate poolt.

1.4 Keelebarjäär ja teised suhtlustakistused

Märgatavalt palju tuuakse välja puudulikku keeleoskust ning keelebarjääri esinemist kui ühte

ilmselget ja peamist takistust eesti ja vene emakeelega inimeste vahelises suhtluses. Samas ei nähta seda eestlaste poolt mitte alati ületamatu takistusena, vaid pigem inimese üldisest arvamusest sõltuvana. Vanemate eestlaste seas esineb rohkem arvamust, et vene emakeelega inimesed, kes eesti keelt ei valda, ei soovigi seda õppida.

Ma usun, et üks nendega, nendel ole rohkem läbikäimist, kellel keelebarjääri ei teki. Kindlasti, kes on umbvenelased, nendel tekib vähem läbikäimist ka, nad on ilmselt ise ka nihukest rohkem trotsi täis, eks ole. See on ikkagi inimeses kinni, et kes tahab läbi käia ja kes ei taha. (Maiu)

Vähest eesti keele kasutamist võidakse näha lihtsalt nii-öelda puuduliku eesti keele oskusega inimeste poolse enesekriitika või ebakindlusena rääkida eesti keeles. Huvitavalt on seda maininud nii eesti emakeelega intervjuueeritud kui ka vene emakeelega isikud ise. Ehk siis vene emakeelega inimeste poolset hirmu teha eesti keelt rääkides vigu ja saada väljanaaneritud tajuvad ühtviisi mõlemad.

/---/ Õigemini mina räägin vene keelt, sest ma kardan eesti keelt rääkida. Ma ei oska eriti seda ja räägin valesti. See on raske minu jaoks. (Sergei)

Sageli võib olla selle põhjuseks eestlaste mittetoetav hoiak ning väljanaanerimine. Selline kogemus võib inimest edaspidisest keelekasutusest eemale hoida ning heidutada. Eestlaste vaenulikuma suhtumise puudulikku keeleoskusesse on toonud välja ka end kakskeelsena, kuid pigem rohkem eestlasena tundev intervjuueeritu.

Et ee.. Üks asi, mis on veel näiteks, et kui venelane hakkab rääkima eesti keelt, siis eestlane millegipärast hakkab naerma, kui ta räägib valesti. Noh, ma olen seda nagu kuulnud, et venelased ütlevad, et me ei tahagi rääkida eesti keeles, sest et nad.. hakkavad naerma. Aga kui vastupidi, siis venelane alati nagu aitab. (Maria)

On ka vastupidiselt neid, kes näevad eestlaste puhul soosivat suhtumist eesti keele oskusesse. Ehk siis on eestlaste puhul tajutav vahet tegemine selle järgi, kes oskab ja kes ei oska keelt. Üritades eesti keelt rääkida, muutub ka eestlaste suhtumine toetavamaks ja sõbralikumaks.

Ma arvan, et ikka mõjutab. Kui oleks näha, et ma ei räägi eesti keelt, vaid ainult vene keelt, siis võimalik, et suhtumine oleks teine. Võib olla nad ei näiteks seda selgelt välja, aga see oleks ikkagi olnud arusaadav mingite tegude järgi. Sest kui saadakse aru, et sa räägid mõlemat keelt, siis kohe muutuvad eestlased palju viisakaks, ütlevad, et oled tubli, et oskad. (Tanja)

Ka mitmed eestlased toovad vene keele mitterääkimisel takistusena välja puuduliku keeleoskuse Eestlaste puhul võib siiski märgata vastuolu ühelt poolt end puuduliku vene keele oskuse pärast halvasti tundes, ent samas mitte mõistes vene emakeelega inimesi, kellel on eesti keele õppega raskusi olnud. Siinkohal peituvad põhjused tõenäoliselt keerulises ajaloos, mis mõjutab ka suhtumist.

/---/ Siis mis mind tegelt häirib, on see, eks ole, et need.. osad nagu venelased, kes meil siia on jäänud, et nemad ei ole nagu kogu selle aja jooksul ära õppind eesti keelt, eksju. See mind häirib. (Siim)

Tulevikus nähakse venekeelseid inimesi pigem inglise kui eesti keele omandamisele keskendumas, sest seda nähakse laiemas plaanis kasulikumana. See on kooskõlas ka Vihalemma (2011) järeldusega, et inglise keel muutub olulisemaks. Juba praegu loob inglise keele oskus venekeelsetele inimestele tööturul suurema eelise kui eesti keele oskus (Toomet, 2011).

Ma arvan, et pigem see ingliskeel tuleb peale, et võib-olla nad õpivad pigem ingliskeele ära kui eesti keele, ma arvan. Aga need sellised teadlikumad inimesed, nad tahavad Eestis elada, siis nad lihtsalt saavad ise aru et nad peaksid seda keelt oskama, kus keskkonnas nad elavad. Et palju infot jääb ju puudu ja palju väärarusaamist seoses sellega, et nad keelt ei oska. /---/ (Margit)

Üheks suuremaks suhtluse takistuseks on teemad, millest rääkimine tekitab probleeme. Eriti hoidutakse teiskeelsete tutvavatega poliitika ja ajaloo teemadest rääkimisest, kuna nendes teemades on kahe grupi vahel kõige rohkem lahknevusi.

Väga kindlad maailmavaated. Neil on kõik väga selge ja mina pean nendele aitäh ütleva, et nende rahvus siia Eesti riiki tuli, ja nii ongi. Et sellega on ka kokkupuude olnud jah, ja ma tean, mida need "ne gavarju" – inimesed siis selles mõttes sellest mõtleavad. Et see on ikka päris karm. Nemad ju mõtlevadki, et meie oleme neile tänu võlgu ja tehke nüüd see Eesti riik venekeelseks, ruttu. (Martin)

Selline suhtumine on samuti kahepoolne ning ka vene emakeelega inimesed tajuvad tundlike teemade puutumist ohtlikuna. Samas toovad nimelt vene emakeelega vastanud rohkem välja poliitika kui probleemse teema, millest ei tasugi kellegagi rääkida ja mida tavainimesed omavahelises suhtluses üldse vältima peaks.

Natsionalistid on igas ühiskonnas olemas. Nii venelaste, eestlaste kui ka sakslaste seas. Vahet ei ole. Poliitika on nii räpane asi, et seda ei maksa puutuda. (Aleksandr)

Mõned vene emakeelega intervjuueeritud on lisaks rõhutanud ka poliitika ja poliitikute poolset manipuleerimist rahvusluse temaatika osas. Kindlasti tasub seda tähele panna kui ühte tegurit, mis vene emakeelega inimeste hoiakuid kujundada võib. Samas aga on enamjaolt levinud suhtumine, et Eesti on kodumaa, kus nad elada soovivad ja millega oma tulevikku seovad.

Nagu olen maininud on olemas teatud inimesed, kes kasutavad seda teemat enda huvides, keegi karjub okupandid, keegi ütleb, et venelasi pole vaja jne jne. Kuid kui on tunne, nagu mul, olen siin sündinud ja tunnen, et Eesti on minu kodu ning mitte ükski kõrgemaastme poliitik ei suudaks mulle sisendada, et olen okupant või et ma ei peaks siin elama, sest mul on isikuline tunne ning see on minu jaoks palju olulisem, kui keegi kirjutaks või ütleks midagi telekas ning seetõttu selle tundega soovin saavutada, et õppida eesti keele selgeks, saavutada karjääri Eestis. Enamus eestlasi on selleks valmis, tahavad seda /---/ (Anton)

Peamiseks takistuseks omavahelisel suhtlusel on keelebarjäär, mille taga võib näha hirmu hukkamõistu ees ja eelarvamusi teise rahvuse suhtes ning seda mõlemapoolselt. Eelarvamusi vähendaks aga suhtlus teise rühmaga (Allport 1954), samas peaksid mõlemad osapooled tajuma selleks ka poliitika toetavat mõju, mida just venekeelne pool näeb pigem vastupidisena.

1.5 Teiskeelse sõbra/tuttava eelarvamusi vähendav mõju

Teistkeelsete tuttavate või sõprade omamine on tekitanud selgema või isegi parema arvamuse teise rahvuse esindajatest. Ilma mingi kontakti või kokkupuuteta on inimeste arvamused kujundatud, kas pere ja tuttavate või kooli poolt ning tihti on sellisel juhul tegemist üsna stereotüüpsete arusaamadega. Samuti võib selliseid arusaamu mõjutada või kujundada läbi meedia ja üldise teiskeelse infovälja (Pettigrew jt, 2011).

Jah, sest kui sul ikkagi on peres keegi, kes räägib eesti keelt, siis see mõjutab sinu suhtumist. Ma olen muidugi alati väga adekvaatselt suhtunud sellesse, et meie oleme rahvusvähemus. Kui mul on peres keegi, kellega ma eesti keelt räägin, siis ma igal juhul suhtun nendesse hästi. Tolerantsuse mõttes ma olen igati normaalne, kindlasti on selles oma osa ka minu perekonnal. (Tanja)

Läbi isikliku kogemuse ja suhtluse muutub pilt teise rahvuse esindajatest selgemaks ja konkreetsemaks ning ei ole kujundatud ainult eelarvamustest või stereotüüpidest, mis vastab Allporti (1954) kontaktihüpoteesile. Selline suhtumise muutus esineb mõlema rahvuse esindajatel, nii eestlastel kui vene emakeelega intervjuueeritudel.

Jah. Mul oli varem selline arusaam, nagu stereotüüp - ma olen ju ometigi Ida-Virumaalt – et kõik eestlased on mingid ebanormaalsed, või noh, hästi suletud. Et keegi ei taha minuga suhelda. (Tamara)

Pigem mul olid, jah, siis.. võiks.. võiks küll nii öelda, et et siis olid.. ee.. venelase kohta oli sihuke eelarvamus ja negatiivsem. Praegu on ta positiivsem. (Siim)

Isikliku kokkupuute ja kogemuse omamine on vähendanud võimalikke tekkivaid konflikte, muutnud kontakte omavaid intervjueerituid tolerantsemaks kui paljusid nende eakaaslasi ning pannud paremini mõistma, et ka teiskeelsetel inimestel on omad raskused ja eelarvamus, millega nad peavad igapäevaselt toime tulema.

Ja.. ja temaga suheldes ja tema kaudu, nii-öelda.. oli mul ka selliseid lihtsalt tuttavaid rohkem venelasi. Et siis ma sain.. sain võib-olla nagu natuke rohkem aru sellest, et mis... mida tähendab nagu see, et kui sa pead, nii-öelda, seisma selle eest kes sa oled.. ja... ja nii-öelda, kaitsma on identiteeti nagu selle eest, et.. et sind nagu ei stereotüpeeritaks liiga palju /---/ (Mikk)

Vastupidiselt on ka neid, kes teiskeelsete tuttavate või sõprade omamisel mingit mõju oma suhtumisele täheldanud pole. See võib esinda eelkõige nende seas, kel ka varasemalt on olnud avatud silmaring ning vähem eelarvamusi endast erinevate rahvuste ja rühmade suhtes. Märkatavalt vähe on teiskeelse sõbra kaudu saadud lisaks juurde teiskeelseid tuttavaid ning kui seda on juhtunud, siis pole need tutvused enamasti põgusast kontaktist edasi arenenud, vaid ongi jäänud juhukontaktideks.

Tema kaudu ma olen palju uusi tuttavaid saanud. Me oleme koos üritustel käinud, kus ma tutvusin paljude tema sõbrannadega, eestlannadega muidugi. Ma ei oska täpselt öelda, aga mul on niimoodi umbes 10 uut tuttavat tekkinud. (Tanja 27)

Kokkuvõtvalt võib näha, et analüüs toetab Allporti (1954) ja sealt edasi Pettigrew jt. (2011) täiendusi kontaktihüpoteesi osas. Isiklike kokkupuudete ja kontaktide esinemisel vähenevad eelarvamus, ent seda peamiselt varasemate kokkupuudete puudumisel, sest mitte kõik intervjueeritud ei ole näinud teiskeelsetel tuttavatel sellist mõju.

1.6 Eesti ja vene emakeelega inimeste vahelise suhtluse olukord ja selle muutumine

Üldises olukorra tajumises võib samamoodi märgata lahknevust situatsiooni positiivsemaks või vastupidiselt negatiivsemaks muutumise nägemises. Selles osas ei esine suurt erinevust

rahvuste vahel. Olenemata eelnevasse jaotusse lahknevusest nähakse omavahelist suhtlust pigem eraldatuna – on olemas eestikeelne ja venekeelne ruum, mis omavahel otseselt kokku ei puutu. Mõned intervjuueeritud on maininud, et inimesed elavad justkui eraldi riikides või maailmades, kus on eraldi meedia, eraldi keel ning millel on teineteisega vähe tegemist.

/---/ no mulle tundub, et nagu mõlemad, et siin ei ole nagu ühe kogukonna probleem, et mõlemad kogukonnad on, on hästi kinnised. Et, et see, et see joon ikkagi, no, et see piir olemas tegelikult kahe kogukonna, kahe kogukonna vahel.. (Ksenja)

Need, kes olukorra paremaks muutumisse ei usu, näevad eesti -ja venekeelse elanikkonna eraldumist ja vastasseisu paratamatusena, mis ei tulene millestki välisest, vaid kujuneb loomulikult. Seda on välja toonud nii eesti kui vene emakeelega intervjuueeritud.

No igati teab ju miks. Lihtsalt see on nii ammune teema eestlased-venelased, venelased-eestlased. Inimestel on mingid arvamused kujunenud, mis on aluseta, aga väga sügavale juurdunud. Ma ei räägi praegu eestlastest ainult, venelastel on täpselt samamoodi. Väga palju eelarvamusi /---/ (Tanja)

Samas on ka vastupidiselt osa neid palju on ka neid, kes näevad olukorda muutumas paremaks, seda eriti nooremate inimeste suhtumise osas. Olukorra paremuse poole liikumise soodustajana saab näha noorema põlvkonna paremat keeleoskust (Vihalemm, 2011), mis hõlbustab omavahelist suhtlemist.

/---/ Mulle tundub, et lihtsalt see olukord paraneb, et ma, ma näen, ma pean loenguid juba, noh juba üle kümme aasta /---/ Et kui need varasemad ajad olid sellised, kus... vene üliõpilased on koos seal kuidagi ja eestlased on koos, siis aina rohkem ma näen et, ee, et suhtlevad omavahel, et... rahvus nagu tasapisi, need on praegu, noh, noored, kes nüüd tulevad siia, kahekümneaastased, rahvus ei mängi niivõrd olulist rolli kui täiskasvanute puhul, ja, ja nad on isegi tolerantsemad praegu. (Ksenja)

Koolides, kui olulises sõpruse tekkeks sobivas kontekstis toimuv eesti ja vene emakeelega õpilaste suurem segunemine, loob ka rohkem võimalusi omavahelise lähema suhtluse tekkeks, mistõttu võib tulevikus olukord olla küllalt erinev.

Et ma arvan, et ei ole praegu seda asja. Ma arvan, nagu ma ütlesin, et ma olen ise näinud hästi palju, kes on eestistunud, et see lihtsalt järk-järgult läheb. Võib olla praegu on läinud üks grupp, et kes on juba eesti koolidesse pandud ja niimoodi, et kui see vaikselt tuleb ja jääb nagu allapoole ka. Et mina näen positiivset toonides tulevikku. (Indrek)

Omavaheline suhtlus peab olema loomulik, mitte peale sunnitud. Mitmed intervjuueeritud töid välja, et kui inimesed vabas õhkkonnas ise suhelda tahavad, siis tekivad ka kontaktid. Esmalt peavad muutuma inimeste hoiakud, kõik muu on teisejärguline. Mõlemad kogukonnad on aga üsna suletud ning kommentaare olukorra muutumise või hinnangute kohta, on näha rohkem vene emakeelega vastanute poolt ehk nagu ka eelnevalt välja tulnud, on nende kontaktivalmidus suurem (Asari, 2009). Leitakse, et kui inimesed ise tahavad ja soovivad aru saada, on ka olukorra muutumine võimalik. See aga eeldab mõlema osapoole soovi ja initsiatiivi kontakti otsida ning leida lahendusi ja võimalusi.

/---/ Ma isegi pean seda heaks, mida rohkem inimesed suhtlevad mitte formaalses keskkonnas: mitte siis kui neid sunnitakse vaid siis kui nad ise tulevad ja tahavad suhelda sega kollektiivides /---/ (Anton)

Vene emakeelega intervjuueeritud leiavad, et ka poliitikud peaks midagi muutma. Integratsiooni- või lõimumisprogramme ei nähta kuigivõrd hästi töötavana. Olenemata lõimumiskavast ja selle raames tehtavast (Lõimuv Eesti 2020), ei olda teadlikud võimalustest ning tuuakse võimaliku olukorra parandamise meetmena välja rohkemate ühisürituste ja –tegevuste korraldamist.

No võib-olla see ongi see, et kui inimene ei saa aru, et ...näiteks venelased ei saa aru, et midagi on valesti, aga just see, et teistmoodi nad ühiskonda tuua /---/ Et oleks reaalselt nagu suunatud või kui vanemate inimeste seas enam midagi teha ei saaks, siis pigem rohujuure tasandil ehk siis noored nagu panna nagu...ma ei tea, keelekümblused või mingid noored nagu omavahel suhtlema panema, koostööd tegema ja projekte tegema, et just selline koostöö ma kujutan ette, et sulandaks palju rohkem (Larissa)

Üldjoontes on märgata usku eesti ja vene emakeelega inimeste vahelise suhtluse olukorra paranemise suunas, selles osas tundub venekeelsete inimeste huvi olevat suurem, mis võib olla tingitud ka nende halvemast olukorrast tööturul, ka varasemalt on toodud välja venekeelsete suurema kontaktivalmiduse eestlastega kui vastupidi eestlastel. Olukorra muutmiseks on aga vajalik mõlema poole initsiatiiv ja huvi. Samuti on venekeelsete teadlikkus lõimumiskavast väike või siis ei näe nad seda mingil põhjusel toimivana.

2. Sõprussuhete teemaliste lisaintervjuude analüüs

Magistritöö analüüsi teine osa, nagu juba eelnevalt välja toodud, keskendub neljale eesti ja neljale vene emakeelega intervjuueeritavale. Teist uuringut võib näha kajastamas keskmisest aktiivsemaid hea keeleoskusega noori, kellel kõigil on teiskeelseid sõpru/tuttavaid. Antud piirangut tuleb andmeid analüüsides silmas pidada, kuna see mõjutab ka tulemuste üldistamist, sest ühiskondlikult aktiivsemad noored ei peegelda kogu populatsiooni hinnanguid. Magistritöö lisades on tabelites 3 ja 4 toodud välja täpsem intervjuueeritavate sõprade kirjeldus, kaasaarvatud intervjuueeritavate endi poolt nimetatud sõbra rahvus, ja tutvuse kontekst.

2.1 Sõprade tekke kontekst

Valimi eripära tõttu esinevad ka sõprade tekke kontekstis mõningad iseärasused. Samas on palju toodud välja ka eelnevalt analüüsitud "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudega sarnaseid jooni. Peamise eripärana on ühe sõpruse tekke kontekstina esindatud erinevad organisatsioonid ja ühendused. Organisatsioonidest sõprade teket ei saa seejuures üldistada suurele osale rahvastikust, vaid ainult ühiskondlikult või poliitiliselt aktiivsematele inimestele. Nii näiteks pole ühendusi või organisatsioone praktiliselt üldse mainitud "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudes. Järgnevalt on vaadatud lähemalt intervjuudest välja tulnud peamisi nii oma- kui teiskeelsete sõprade tekke kontekste.

2.1.1 Organisatsioonid ja ühendused

Organisatsioonid või ühendused osutuvad kohtadeks, kus tekivad kontaktid, sest inimeste vahel on midagi, mis neid seob. Organisatsioonid ja ühendused keskenduvad sageli spetsiifilisematele teemadele, mille vastu huvi tundmine toob kokku teatavates joontes sarnaseid inimesi. Sellisest tihedamast ja sisukast suhtlusest võib isiksuseomaduste või rohkemate ühiste huvide sobivusel areneda edasi lähedasem sõprus

/---/ siis ta loomulikult eeldas väga-väga palju nagu suhtlemist eee... nagu eraviisiliselt.

Me olime, olime nagu hästi-hästi lähedased. (Artjom)

Sellistes keskkondades võivad ka pealtnäha mitmete tunnuste osas erinevad inimesed saada lähedasteks sõpradeks, sest on mingi kontekst ja tegevused, mis neid ühendavad.

/---/ tutvusime tudengiorganisatsioonis /---/ liitusime organisatsiooniga ühel ajal, ma arvan, et hakkasime lähemalt suhtlema, kuna me korraldasime koos üritusi ja olime tihedalt seotud, tihti pingelistes olukordades, samas oleme päris erinevad inimesed, aga saame väga hästi läbi. (Triin)

Ühine kontekst tekitab sama suhtlusringkonna ning seeläbi ka ühised mälestused ja hetked, mille baasilt saab tekkida lähedasem side ning sõprus. Tekib ühine ajalugu, mida meenutada, hetked ja kogemused, mida ollakse koos läbi elanud ning mis seeläbi loovad tugevama sideme ja läheduse neid kogenud inimeste vahel.

/---/ meil tekkis ühine tutvusringkond ning ühised naljad, sealt edasi tekkiski aja jooksul sügavam side. (Triin)

Lisaks on ühendustes võimalik saada kontakte, kes võivad osutada ka muudes valdkondades kasulikuks, muu hulgas näiteks enda sotsiaalse võrgustiku suurendamisel. Siinkohal tasub meenutada Granovetteri (1973) nõrkade sidemete tugevuse väidet, sest just läbi oma sõprade tuttavate, keda ise ei teada, saadakse sageli uut ja muul viisil ligipääsmatut informatsiooni.

/---/ temaga on hästi huvitav sellepärast, et eee... ta on hästi tark ja nutikas poiss, kellel on nagu väga head ää... sotsiaalsed kontaktid kõigiga absoluutselt. (Artjom)

Organisatsioonides võib tekkida nii omakeelseid kui ka teiskeelseid sõpru.. Siinkohal oleneb ilmselgelt palju ka organisatsiooni või ühenduse iseloomust ja tegevusest, ehk kuivõrd palju hõlmab see rahvuse või keelepõhist ning kuipalju üldisemat tegevust. Sealjuures võib sõpruse tekkeks või siduvaks elemendiks olla ka nimelt erinev taust, mis tekitab rohkem huvi teistsuguse elukogemuse ja maailmanägemusega inimese suhtes. See võib samas aga olla vaid organisatsioonide ja ühenduste kontekstile spetsiifiline, sest ühiskondlikult aktiivsemad inimesed on sageli ka avatuma silmaringi ja maailmapildiga ning tunnevad rohkem huvi endast erineva vastu.

Katjaga tutvusime organisatsiooni kaudu, tihedamalt hakkasime suhtlema, siis kui mõlemad olime juhatuses, tihedam suhtlus kujunes osalt sellepärast, et ta on niivõrd erinev inimene ning temaga oli huvitav suhelda. (Triin)

Nii võib ka teiskeelse meedia ja maailmaga kokkupuude olla üheks ühendavaks lüliks.

Jelena, temaga tutvusin ühenduses ning tunnen teda kõige lühemat aega, aga selle ajaga on välja kujunenud hea kontakt. Eelkõige on temaga huvitav suhelda, kuna ta jälgib ka

venekeelset meediat ning on huvitav kuulata, mida seal räägitakse. Lisaks on ta väga huvitav inimene paljude erinevate huvialadega (Triin)

Selline avatus endast erinevale võib tähendada ka laiemalt teistega arvestamist ja eelarvamustevaba suhtumist muuhulgas ka seksuaalvähemustesse, puuetesse ja muudesse võimalikesse erinevustesse. Samas ei pruugi selline salliv lähenemine olla laiendatav kõigile ühenduste ja organisatsioonide liikmetele, palju sõltub siiski isiksuseomadustest. Ka sama organisatsiooni liikmete seas on väga erinevaid inimesi. Lisaks peab avatud suhtumisega inimestel olema samuti midagi ühendavat, et abivalmidusest ja tolerantsusest areneks lähem suhtlus ja sõprus.

Tanjaga tutvusime üliõpilasorganisatsioonis. Tal on liikumispuue ja kui me oma organisatsiooni liikmetega koos välja läksime, siis juhtus nii, et enamus meie hulgast ei suvatsenud sellega arvestada, et ta ei saa nii kiiresti liikuda. Ma olin päris arvestav ja kõndisin koos temaga.. meiega koos veel üks neiu... Siis me hakkasime rohkem suhtlema ka. Eks see mitte arvestamine esines enamusel juhtudel teiste poolt. Muidugi oli temaga lihtne suhelda, sest ta rääkis eesti keelt puhtalt. Nii et sellega ei tekkinud probleeme. Ma arvan et hoolivus ja abivalmidus olid need asjad, mis meid ühendas. (Liis)

Organisatsioonid ja ühendused on spetsiifiline tutvuste tekke kontekst. Ühest küljest on olemas sarnasus kooli- ja töökontekstile regulaarsete kokkupuudete näol, mis võimaldavad ka lähedasemat suhtlust, kuid teiselt poolt on ühenduste tegevus piiratud mingi konkreetse valdkonnaga. See loob ühendavate huvide abil suurema võimaluse sõpruse välja arenemiseks.

2.1.2 Töökontekst

Üheks oluliseks sõprade ja suhete tekke kohaks on töökeskkond. Veetes pikad päevad sarnaseid ülesandeid täites tekib sagedasem kokkupuude, mis läbi tekivad ka võimalused isiklikul tasandil sõpruse tekkeks. Nagu eelnevatest "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudest juba näha oli, võib tööalasest suhtlusest areneda sõprus ning paljude inimeste puhul on see eriti täiskasvanueas üheks peamiseks tuttavate ja sõprade tekke kontekstiks.

Ei ole võimalik lihtsalt töötada ühes kohas nii kaua, et me töötasime peaaegu kaks aastat koos. Vaata iga päev näed seda inimest. Kuidas on võimalik temaga mitte läbi saama. Ma ei kujuta ette lihtsalt. Ja samas ta on ka väga sõbralik inimene, ta nae... kogu aeg, kogu aeg teeb nalja. Kui sul on paha tuju, kindlasti võib ta... võib talle kirjutada, ta tõstab su tuju kohe mingi naljaga, kogu aeg mingit kildu (Marina)

Pidev koostöö, kas siis samas ettevõttes töötades või mõne teise asutusega koostööd omades, loob olukorra kus puututakse tihedamale kokku ka keerulisemates ning stressirohketes olukordades, kus tuleb teineteist toetada või aidata ning sellest omakorda võib sobivate tingimuste või muude ühendavate joonte esinedes areneda lähedasem suhtlus.

Janaga tutvusime tööl. Me täitsime sarnaseid tööloike ja kuna tema oli kauem selles ettevõttes töötanud, siis ta juhendas mind. Sõprus kujunes töö käigus välja. Õppisime üksteist tundma just keerulistes tööalastes olukordades, mis vajasid lahendamist. Saime aru, et meil on palju ühist... eelnevalt samasugune elukäik... sarnased huvid. (Kadri)

Huvitavalt on võib olla peamiselt intervjueeritavate keeleoskuse ja aktiivsuse tõttu sattunud valimisse inimesed, kellel töölt on tekkinud ka teiskeelsed sõbrad. Samas ei tundu olevat erinevust selles, mis seob teiskeelse töökaaslasega ja mis omakeelsega. Nii näiteks toob üks intervjueeritav, rääkides tutvumisest oma teiskeelse sõbraga välja kirjelduse, mis sobiks samahästi ka omakeelsega tutvumise jaoks.

Noh eks-eks see muidugi alguses üsnagi palju olnudki tänapäeval seda tööalast suhtlust. Aga...kui inimesed veedavad palju aega koos tööalaselt, siis see tekitabki seda aja veetmist ka tööajast väljapoole. Ja nii ta siis kuidagi läks. Et... Eks me hakkasime... ka kuidagi muudel teemadel arutlema ja aeg-ajalt kohtuda või midagi muud teha. (Maksim)

Mõnikord võib töökeskkond olla siduvaks lüliks varasema tutvuse lähedasemaks sõpruseks kujunemisel ehk siis pakkuda tihedama kohtumissituatsiooni, mis võis varasemal puudu jääda. Seeläbi võimaldab koos töötamine luua konteksti, mis on jäänud varasemal põgusal tutvusel vajaka, et tekitada lähedasemat suhtlust.

Vikaga kõigepealt olime kursaõed ning esimene tutvus algas seal, mingi hetk tihedam suhtlus katkes ning uuesti saime kokku, kui läksime tööle samasse asutusse, sealt sai alguse tihedam suhtlus. Suhtlema hakkasime ilmselt seetõttu, et oleme küllaltki sarnased inimesed ning ühised tuttavad. (Triin)

Sarnaselt organisatsioonides tekkivatele sõprussuhetele, on ka tööalaselt sageli otsustavaks ja siduvaks sõpruse välja kujunemisel mingi ühendav joon, nagu näiteks isiksuste sobivus või ühised hovid. Nii näiteks on üks intervjueeritav toonud välja ühise huvi jooga vastu kui ajendi sõpruse tekkeks segaperest pärit sõbraga.

Meie ühine kolleeg tutvustas meid, kuna tol ajal tegelesin ma joogaga ja ka tema tegeleb joogaga nii et meil oli ühiseid asju millest rääkida /---/ (Liis)

Töökontekst loob pideva kontakti ja olulised teemad, millest rääkida. Isiksuste sobivuse ja ühendavate omaduste ilmnemisel, tekivad seeläbi võimalused sõpruse tekkeks. Oluline on ka fakt, et täiskasvanueas on töökoht üheks peamiseks tuttavate ja sõprade tekke kohaks.

2.1.3 Õppekeskkond (üldhariduskool või kõrgkool)

Nagu juba esimesest analüüsiosast välja tuli, on töökeskkonna kõrval üheks olulisemaks sõprade tekke kohaks kool ja seda nii üldhariduse kui kõrghariduse omandamise kontekstis. Käesolevas blokis analüüsitavate intervjuude valimisse on sattunud kõik kõrgharidust omavad isikud, seega nende puhul saab tuua välja ühtviisi nii kooli kui ülikooli konteksti. Põhi- või algkoolis tekkinud sõprus on enamasti pikaajaline, kuid üldjuhul ka koolide keelelise segregatsiooni tulemusel rahvusepõhine.

Tema on venelane, sest ma käisin vene keelega keskkoolis. Jaa (Olga).

Eelnevalt analüüsitud "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudest tuleb küll välja, et vene õppekeele koolides eesti õppekeelele ülemineku tõttu on üldhariduskoolides toimunud rohkem rahvuste segunemist, mistõttu võib selline keelepõhise sõpruse olukord lähitulevikus muutuda. Siiski on ka praeguste analüüsitavate hulgas intervjuueeritavaid, kellel on vene rahvusest, kuid eestikeelses koolis käinud sõpru. Sellisel juhul teis- ja omakeelsete sõpradega tutvuse tekkes erinevusi ei nähta.

Tutvusime juhuslikult põhjusel, et hakkasime pinginaabriteks. See oli umbes kuuendas-seitsmendas klassis. Vist seitsmendas. See on aasta kui meil natuke nagu lähim sõprus tekkis ... Aga siis hakkasime kuidagi järsku kuidagi mingil põhjusel. Kuidagi... kuidagi juhtus niimoodi. (Mart)

Üldhariduskoolis tekkinud sõpruste puhul rõhutatakse nende järk-järgulist kujunemist. Enamasti ei suuda intervjuueeritavad meenutada täpset hetke või põhjust, miks just konkreetse inimesega tekkis lähem suhtlus. See võib tuleneda igapäevasest koosviibimisest, mistõttu tutvus arenes pikema aja jooksul sõpruseks.

Noh, üks me oleme klassivennad ja seepärast see suhtlus oli nagu ta oli pikka aega, aga siis vaikselt hakkasime kuidagi teineteise vastu rohkem huvi tundma ja ilmselt hakkasimegi selle pärast rohkem suhtlema kooliajal ehk siis viis aastat tagasi. Ja noh ega siin ei olnud mingit sellist esimest kohtumist või midagi. (Maksim)

Üheks erandlikuks sõpruseks üldhariduskoolide kontekstis oli ühe intervjuueeritava sõprus oma

õpetajaga. Lähedam suhtlus, antud juhul siis ainet õpetades ja eksamiks ettevalmistudes, võib samamoodi viia kestvama sõpruseni isiklikul tasandil. Samas näitab see, et ka harjumuspärasest kontekstis võivad tekkida teistmoodi ja ootamatud sõprussuhted.

/---/ Ma olen selle eest talle tänulik, et teatud hetkel see õpetamine või see muutus, et puhta aineõpetamisest läks kuidagi sujuvalt üle ka mingisse üldisemasse faasi, kus ta siis mõjutas mind üsnagi-üsnagi korralikult nii mõneski küsimuses. Seega... noh jah alguses tutvusime kui ta tuli õpetama ja siis kui ma tegin ta aines eksamit, hakkasime rohkem koos aega koos veetma /---/ (Maksim)

Ülikoolis tekib sarnaselt üldhariduskoolile sageli lähedasemaid sõprussuhteid, kuid seda juhul kui õppetöö kontekst rohkem kokku viib ning lisaks hariduslikele küsimustele avastatakse ka muud ühised jooned. Grupitööd ja ühised õppimised eksamiteks pakuvad selleks palju võimalusi.

Airi on eestlane ja temaga tutvusin ma koolis... tunnen teda kolm aastat. Tutvusime siis kui pidime hakkama tegema grupitööd ja valisin teda oma gruppi. /---/ Sõpruseni läks asi sujuvalt, ühiselt koos oldud koolitööde tegemise aeg oli sisustatud alati ka toredate vestlustega. (Kadri)

Kui ülikoolis pole eraldatud vene ja eesti õppekeele rühmad, mida oli näiteks välja toodud "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudes, siis pakub ühine kontekst häid võimalusi teisekeelsete sõprade tekkeks. Siinkohal on oluline ka keeleoskuse ja muude vajalike eelduste olemasolu, kas siis sarnaste huvide või samas naabruskonnas elamise näol, nagu üks intervjuueeritav välja toonud on.

Vovaga tutvusime koolis. Elame samas kandis ja ta oli lahkelt nõus mind koolist koju sõidutama. Võtsime samu aineid ja tegime koos rühmatöid, ma aitasin tal ka õppida. Keelebarjääri meil üldse ei olnud, nii et see vast oli ikka oluline. /---/ (Liis)

Valimi eripära tõttu on sõpruse tekke kontekstina palju esindatud ka kõrgkool, samas on üldharidus- ja kõrgkoolis sõpruse tekkel märgatavalt sarnasusi. Pidev kokkupuude ning ühised teemad loovad võimaluse teineteise tundmaõppimiseks, mis läbi avastatakse sarnasusi ja sobivuse korral areneb välja sõprus.

2.1.4 Naabruskond, vabaajategevused ja muud tutvumise kohad

Eelnevalt sai välja toodud, et sama naabruskond võib osutuda siduvaks ka õpingukaaslaste

sõpradeks kujunemisel. Elukoht, seda eriti lastel, mõjutab palju inimese tutvusringkonda. Osa sõpru tekib ja jääb püsivalt juba lapsepõlvest, kas siis lasteaiast või naabruskonnast. Kui naabriteks on rohkem teiskeelseid inimesi, tekib nende seast ka rohkem sõpru. Üks intervjuueeritav on toonud välja lapsepõlve elukoha mõju peamiselt teiskeelse tutvuskonna tekkele nooremana.

No üks...üks ongi noh naabri vend. Tutvusin samamoodi. Temaga on nagu väheselt sõpruslikke sidemeid. Kui me nooremad olime, siis oli nagu rohkem, oluliselt tihedamalt nagu suhtlesin. Tuli niimoodi noh algklassides suhtlesin rohkem nagu venelastega. No ühesõnaga naabritega. (Mart)

Hobide kaudu heade sõprade tekkimist tuuakse välja vähem, kuigi hobisid kui ühendavat lüli või olulist faktorit muus kontekstis sõpruse välja arenemiseks mainisid mitmed intervjuueeritavad. Ilmselt on huvialade põhiste konteksti keerulisem leida, kuid kui on olemas mingi spetsiifiline hobi, siis on selle baasilt ka kergem sõpruse teke.

Oluliseks sai seda, et lihtsalt asjades, et oli ühine hobi /---/ Ja meid täpselt nagu selle hobiga tegelejaid väga palju ei olnud, siis seal nagu noh saime nagu keskmiselt rohkem läbi hobiga. Sealt siis nagu sõprus nagu alguse sai. (Mart)

Samas aga on selline hobipõhine sõprus ka kergem kaduma ja minema üle pelgalt tutvuseks, kui hobiga tegelemine elukoha muutuste, kooli lõpetamise või mõne muu põhjuse tõttu tagaplaanile jääb.

Tutvused, mis arenevad sõpruseks võivad tekkida ka läbi ühiste tuttavate, kes pakuvad pidevat konteksti kokku saamiseks ning seeläbi teineteise paremaks tundmaõppimiseks ja sarnasuste ning ühendavate omaduste leidmiseks. Siinkohal ei ole rahvus või emakeel tingimata otsustavaks, sest sama vastaja toob ühtviisi välja mõlema emakeelega tuttavate kaudu tekkinud sõprussuhteid.

/---/ Tunnen teda umbes viis aastat. Tema on ka ühe minu sõbra naine. Tutvusest sõpruseni viis see, et ta on väga hea vestluskaaslane, väga hea kuulaja ja ei suru kunagi oma arvamust peale. (Kadri)

Paar intervjuueeritavat tõid välja sõprade tekke kohana ka Interneti. Kindlasti annab tehnoloogia ja internetipõhiste suhtluskeskkondade areng lisavõimalusi erinevate rahvuste esindajatega tutvumiseks ning üks intervjuueeritav tõi koguni välja, et tema arvates ei saagi tänapäeval väga olla inimesi, kellel pole teiskeelseid sõpru, sest Internet pakub niivõrd palju võimalusi.

/---/ Internet on kindlasti, ma arvan, et üks tänapäeval inimestele nii palju võimalusi tutvavaks saada Interneti kaudu, et... Näiteks meie vanematel sellist võimalust ei olnud ja ma ei usu, et praegu tegelikult on mingi inimene, kellel on vähe sõpru teistest rahvustest, et praegu on nii palju võimalusi selleks, et rohkem tutvavaid saada. (Marina)

Naabruskond on sarnaselt "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudele oluliseks sõpruse tekke kohaks. Samuti on huvialategevused üllatavalt vähelevinud sõpruse tekke kontekstiks, kuigi muude kontekstide puhul tuuakse neid paljuvälja olulise ajendina tutvusest sõpruse arenemisel. Lisaks pakuvad tutvumiseks võimalusi tutvavad ning Internet.

2.2 Töölane abi

Ühe olulise teemana oli intervjuudes küsitud ka sõpradelt, seejuures nii sama- kui teiskeelsetelt saadava töölase abi kohta eesmärgiga näha kui palju aitavad töölase sõprusvõrgustikud, millisel kujul abi saadakse ja kas saadav abi erineb teiskeelsete sõprade puhul. Töölase abi saamisel on näha pigem üldisi soovitusi või nõuandeid. Tundub, et eraelu ja töö hoitakse mõne vastaja puhul ka teadlikult lahus.

Üldiselt mul on nagu töö ja sõbrad väga eraldi, et see on pigem nagu selline eraeluline /---/ (Mart)

Samuti omatakse mitmete sõpradega erinevat töölase tausta, mistõttu tekib vähem võimalusi teineteise töölaseks toetamiseks. Samas võib see tuleneda ka valimisse sattunute kõrgemast haridustasemest ja ühiskondlikust aktiivsusest, mistõttu nad omavad spetsiifilisemat eriala ning samuti laialdast teadmistepagasit ning ei vaja tööküsimustes niivõrd palju toetust. Kui sõprade haridustase on madalam, siis ei suuda nad ka tööküsimustest aru saada ja ei oma sobivat või vajalikku informatsiooni.

Vaata, tema töötab praegu kasiinos ja mina töötan /---/ Kui ma talle hakkas midagi jutustama tööst, töö kohta, ta ei saa absoluutselt aru ja sellepärast ta eriti nagu ei süvene. Ta teab, et on mingi tehniline aga kindlasti ta ei taha isegi süveneda. Kujuneb välja, eriti kogemust ei ole ja ta ei saa aru, millest töökoht, siis ta ei ürita eriti (Marina)

Töökontekstis tekkinud sõpradega on olnud tihti siduvaks ühiste tööalaste probleemide ja küsimuste lahendamine. Seetõttu on ka töölt tekkinud sõpradelt töölases küsimustes abi saamine sagedasem. Samas nähakse sellist abi üldjuhul kahepoolsena, kus mõlemad osapooled aitavad teineteist ning seda võetakse üldise koostööna.

/---/ Et me kõik tööd on põhimõtteliselt samade projektide ja siis algatuste kallal, et ja noh siin.. ja seetõttu on mul nagu väga raske öelda nagu, kus on ta kõige rohkem mulle nagu tööalaselt abi osutanud. Et väga paljudes nagu küsimustes on abi sees /---/ seetõttu ma nagu julgen arvata, et abistame üksteist. (Artjom)

Lähtuvalt Granovetteri (1973) nõrkade sidemete tugevusest, võib eelkõige tuttavatest, kuid ka sõpradest olla kasu erinevatest tööpakkumistest kuulmisel. Intervjuudest tuleb välja, et mõnikord jälgitakse ühiselt nii endale kui ka sõprade ametialasele profiilile sobivaid tööpakkumisi. Kuna selline info võib sageli liikuda varjatult, antakse võimalusel ka sõpradele teada, kui kuuldakse, et nende profiiliga inimest otsitakse.

Et lihtsalt no kui me jälgime, et kellelgi pole no tööd, siis ta alati küsib no, et kas tead kus on vaja uut inimest nagu, siis lihtsalt küsid ja. Mitte niimoodi, et mis on need tööpakkumised, mis on CV või cv-keskuses, et mõnikord need on nagu varjatud, et ainult ühe firma nagu firma nagu siseselt teavad seda. Siis muidugi no... mõnikord küsid. (Olga)

Seejuures on sama intervjuueeritav toonud välja eestlaste parema informeerituse tööpakkumiste kohta, mida ta peamiselt näeb tulenevat keeleoskusest.

Ma arvan, et ikkagi eestlaste, no sõbrad, kes on eestlased, et nende kohta saad rohkem infot, et noh nagu firmades eesti keel on no riigikeel ja noh peamine nagu keel, aga venelaste sõprade vahel, nad lihtsalt no... (Olga)

I: et nendeni ei jõua see info?

O: ja-jaa, et lihtsalt keele probleem ma arvan

Üldiselt aga eesti ja vene keelsetelt sõpradelt saadavas abis suuri erinevusi ei nähta. Rohkem sõltuvad tööalased küsimused intervjuueeritavate arvates sõprade tööalasest profiilist, erialast ja valdkonnast. Abi küsitakse neilt, kes teavad mingi valdkonna, kus enda teadmistes lüngad võivad tekkida, kohta rohkem.

Tegelikult eriti ei ole erinenud, kui välja arvata valdkonnad, milles ma olen abi küsinud. (Kadri)

Lisaks sõpradelt saadud info kaudu tööpakkumistest kuulmisele tuuakse välja ka konkreetsed soovitusel ja pakkumised, mis on viinud töökoha saamiseni. Selline abi on viinud nii väiksemate tööotsade, nagu ühekordsed tõlkeprojektid, kui ka püsivamate töökohtade saamiseni. Samas tuuakse ka sellise abi puhul välja suhete vastastikkust. Suurem motivatsioon abistada on lähematel sõpradel (Granovetter, 1983), kes saavad vajadusel ka vastu abi ja toetust.

Tänu temale sain ma ühe enda töökohtadest, sest ta ütles et, ta ise ei saa nii suurt koormust võtta ja kedagi läheks siis juurde vaja ja ta pakkus mulle seda kohta. Eks me mõlemad oleme üksteist abistanud muidu ja selline abistav sõprus on meie mõlema arvates väga oluline ja hea. (Liis)

Peamiselt mainitakse olenemata rahvusest palju ka tõlkealastes küsimustes abi saamist teiskeelsetelt sõpradelt. Sellise vastastikkuse abistamise on välja toonud nii eestlased vene keele kui vene emakeelega vastajad eesti keele osas. Peale selle mainitakse olenemata rahvusest ka abi saamist inglise keele osas, aga sellisel juhul on aitajaks peamiselt eestlased.

Eee... ei usu. Nojah okei ta on paar korda mind inglise keele, inglise keelse teksti toimetamisega aidanud, sest ta ise elab välismaal aga- aga jällegi see moodustab niivõrd marginaalse osa meie suhtlusest (Maksim)

Sageli võidaksegi sõpradega ka tööalaste probleemide jagamist võtta pigem osana üldisest emotsionaalsest toest. Kuna töökeskkond moodustab suure osa igapäevaelust, siis jagatakse ka seal tekkivaid probleeme ja küsimusi sõpradega ning nende tuge nähakse sarnasena eraeluliste küsimuste osas saadavale.

Mmm ma arvan, et pigem psühholoogiliselt toetust. Et lihtsalt räägid, mis sind solvab või millised probleemid on sul töökohal, et kuidas sa, kuidas inimesed sinuga noh suhtuvad sinule. Aga no nad, minu sõbrad on. Noh nad kuulavad lihtsalt ja no võib olla annavad nõu, et tee niimoodi või tee naamoodi, et no proovi nagu kannatada või. Et ainult see. (Olga)

Tööalane abi esineb peamiselt info liikumise näol, mis toetab Graonvetteri (1973) teooriat nõrkade sidemete tugevusest, kuid seejuures on tugevad sidemed rohkem motiveeritud aitama (Granovetter, 1983) ning nendelt saadav abi on viinud otseselt tööpakkumisteni mitmeid intervjueerituid. Lisaks on sõpradest abi erinevate tööprobleemide lahendamisel, alates tõlkeküsimustest kuni tööprobleemide ära kuulamise ja emotsionaalse toeni.

2.3 Sõpruse tekkeni viivad eeldused

Sõpruse tekkeks või ühendavaks jooneks võivad olla, nagu eelnevast analüüsist välja tulnud on, kas ühised hobid või sarnane maailmanägemus, isiksuste vaheline klapp või pikaajaline tutvus. Juba eelneva "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" andmestiku analüüsist oli märgata, et väga palju oleneb inimesest isiksusetüübist ja sellest, kuidas ta ise defineerib

sõprust. Üheks peamiseks siduvaks omaduseks, mis sobivas kontekstis sõpruseni viib, on ühised huvialad või tegevused, mida vabal ajal teha eelistatakse. Samuti on siduvaks sarnased eelistused kunsti, kultuuri, muusika valdkonnas. Ühiseid huvialasid või eelistusi oma sõpradega mainivad mingil kujul kõik intervjuud, samas varieerub ühendav tegevus või eelistus kunstinäitustest kuni spetsiifiliste hobidega tegelemiseni.

/---/ Siis on meil sarnane muusikamaitse, meile mõlemale meeldib kokanduskatseid teha, lisaks armastame loodust, telkimist, reisimist. See kõik viiski tutvusest sõpruseni.

(Kadri)

Huvitava ja eristuva nähtusena võib näha ka teiskeelsete sõprade kultuuriga tutvumist, seda siis kas ise initsiaatorina esinedes, kes oma kultuuri tutvustab või nautides ajaveetmist sõpradega, kes pärinevad teisest keelekeskkonnast ning mingis osas elavad ka erinevas infoväljas, millele enda keeleoskuse tõttu muul viisil ligipääs puudulik olla võib.

Käime vene teatris koos. Ja meil on.. meil on selline ää.. jah see vene teatri toetajate projekt, et me.. ma eesti sõpradega käin vene teatris alati sellepärast /---/ (Artjom)

Väga olulisena nähakse sõpruse kujunemisel isiksuste sarnasust, sarnaseid iseloomuomadusi ning nägemust maailmast. Selles nähakse olenemata rahvusest ühte olulisemat eeldust lähedase sõpruse tekkeks, sest isiksustevahelist sobivust tõid välja mõlemakeelsed intervjuueeritavad nii oma- kui teiskeelsetest sõpradest rääkides.

mmm... ilmselt ühised huvid ja võrdlemisi kattuvad arusaamad mingitest olulistest asjadest, olgu need siis ma ei tea üldised arusaamad elust või mingid kunstilised eelistused või poliitilised vaated või mida iganes ehk siis selline üldisem klapp.

(Maksim)

Pikaajaline ja lähedane sõprus loob eelkõige naissoost intervjuueeritavatele tugeva emotsionaalse läheduse ning sõpra kirjeldades võrreldakse teda lausa oma perekonnaliikmega, seda on toonud rohkem välja vene emakeelega intervjuueeritavad, kuid lähedust oma sõpradega ja emotsionaalset ning psühholoogilist tuge, mainib enamik intervjuudest.

hea sõprus. Minu arvates, kui inimesed võivad üksteisele helistada mitte ainult kui on väga hea tuju ja kõik on hästi, vaid just siis kui on probleeme ja sa võid neid kellegiga jagada. See on väga oluline sõbranna. Et mitte ainult siis kui kõik on hästi, aga mõnikord võib sind aidata ka. See on väga oluline just suhtlemine, et kui sa... ma olen selline inimene, kes kellel meeldib jagada emotsioone mitte nagu endasse hoida. Kui minu puhul mingi arusaamatus on kuskil, siis ma usun, et inimesed peavad omavahel

kuidagi seda arutada mitte nagu vaikida ja vaikselt vihata üksteist ja ütleme nii. Ja head sõprus, kui inimesed võivad ütleme nii.. kui inimesed tunnevad, et on keegi kelle kellele sa võid helistada alati. (Marina)

Emotsionaalse lähedusega tugevalt seotud on ka usaldusväarsus. Usaldust nähakse olulise mõjurina, miks sõbrused aja jooksul püsima on jäänud. Nii näiteks toob üks intervjuueritav oma kõigi viie parima sõbra juures olulise omadusena välja nimelt nende usaldusväarsuse.

Ma arvan, et tihedamalt hakkasime suhtlema, sest me oleme päris sarnased inimesed ning temaga on hästi lihtne suhelda ning ta on väga usaldusväärne. Tegelikult kõik need viis on väga usaldusväärsed, mis on ka üks põhjus, miks nad on tulnud ja jäänud. (Triin)

Pikaajaline sõprus tekitab ühise mineviku ning kogemused, alati on midagi, mida meenutada või mis seob. Seetõttu mainivad intervjuud ka sõpruse pikaajalisust kui ühte siduvat omadust, mis paneb kontakti hoidma ja teise käekäigu vastu huvi tundma.

/---/ Ja nüüd on lihtsalt selline lapsepõlve sõpruskond jäänud, et saame aegajalt kokku ja istume-istume kuskil maha võtame mõned õlled ja räägime sellest, mida keegi teinud on. (Mart)

Samas võib sõpruse või ühise ajaveetmiseni viia ka lihtsalt soov lõõgastuda ja mitte üksi olla, mitte mõelda liigselt probleemidele, vaid istuda ja jutustada ka vähemtähtsatest asjadest. Ka see võib olla üks ajend sõpruse ja tihedama läbikäimise tekkeks. Lähedasema sõpruse tekkeks on seejuures tõenäoliselt vaja ka muude omaduste või konteksti sobivust.

/---/ Selles mõttes, et jah... Mõnikord tahadki lihtsalt puhata ja mitte mõelda töö peale või, mis rahvusest praegu elus on, vaid lobiseda niisama kellegagi. Ja ta ongi see inimene, kellega võib lihtsalt puhata ja aega veeta. (Marina)

Tulles analüüsi juures spetsiifilisemate ja üldisemalt määratavate sotsiaaldemograafiliste tunnuste juurde, siis nii eesti kui vene emakeelega intervjuueritavad nägid sarnast hariduslikku tausta sõprade puhul pigem olulisena. Peamise põhjendusena selles mainiti haridustasemest tulenevat sarnasemat maailmanägemust. Siinkohal võib näha haridustaseme olulisemaks pidamist emakeelest, rahvusest või ka muudest tunnustest. Samas võib see leid olla ka spetsiifiline kõrgharidusega valimile.

Mingil määral need erinevad, kuid olen tähele pannud, et nt sarnase haridustasemega on ka väärtused sarnasemad ka venekeelsete sõpradega (Triin)

Hariduslikku tausta võrdleb üks vene noormees lausa keeleoskusega, ehk siis sarnane hariduslik

taust annab ühised koodid ja tähendused, mille baasilt luua omavaheline suhtlus.

/---/ Kui te jagate mingit ühtesama kultuurilise koodi, mis siis sellele hariduse poolele on teil. Te olete enamvähem sama lugenud ja saate aru, mida see üks nähtus tähendab või mida see jaotab see. Siis teil on jällegi kergem teineteisest aru saada, sest see... sest see ühine osa on-on suurem. Jah puhtalt nii. (Maksim)

Sotsiaalse staatuse osas toob üks intervjuueeritav samuti välja, et sõprade puhul on oluline ka sarnane sotsiaalmajanduslik staatus. Võib olla on tema arvamus erandlik, kuid ka mitmed teised intervjuud mainisid, et nende sõpradel on sarnane palga- ning elatustase.

/---/ Ja aga, mul oli juhtumit, kus ma tundsin, et kui inimene on rikkam ja mõtled, et noh see on nagu alandab sind. Võib olla ta isegi ei tahtnud seda teha, aga ta ütles midagi sellist, et sa ei saanud seda endale lubada ja tema jaoks on nii lihtne. Võib olla ta ei oleks täitsa parim sõprus. Kui ja vaes... no ütleme nii, mitte päris inimene, kellel raha üldse ei ole, aga üldse inimene... ütleme nii, kes teenib normaalset palka, keskmine palk ja inimene, kellel on tohutu palju raha. (Marina)

Pigem toodi välja sarnase tausta või staatuse olemasolu tausttunnusena, kuid mitte peamise või otsustava mõjurina sõpruse kujunemisel. Siinkohal võis näha intervjuueeritute märgatavat lahknevust, ühelt osalt avatuses uuele ning teiselt endaga sarnaste sõprade eelistamise osas. Ka ühe ja sama intervjuueeritava puhul võib näha eri poolte välja toomist sõpruses. Ühelt poolt sarnase maailmanägemuse ja tausta kui ühendavate lülide rõhutamist ning teisalt tuues välja erinevuse kui sõprust rikastava ja midagi uut andva momendi.

2.4 Võimalikud suhtlustakistused ning teiskeelsete sõprade erinevus

Kuigi paar intervjuueeritavat mainisid mõningaid erinevusi sama- ja teiskeelsete sõpradega ajaveetmise osas, siis üldjoontes nähakse suhtlust ja ajaveetmisviise sarnasena ning olulisi rahvuspõhiseid erinevusi sõpradega ajaveetmises ei nähta. Kui erinevusi esineb, nähakse nende põhjustena pigem isiksuse või huvide erinevusi kui keele või rahvuse mõjusid.

/---/ Rahvusest-rahvusest põhinevalt erinevusi ei ole. Ja teise sõbraga temaga ma arvan, et pole vahet, kas oleks nagu eesti või vene keelt emakeelena olnud, et suhtleksin temaga samuti. Ma ei ole kunagi selles mõttes, et erisust tajunud. (Mart)

Üldiselt rõhutasid nii eesti kui vene emakeelega intervjuueeritavad, sarnaselt eelneva "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudele, et nemad rahvuse põhjal inimesi ei

erista ning neile on olulised muud tunnused, sarnasused või ühised huvid. Ainsaks rahvusest põhjustatud suhtlemistakistuseks tuuakse välja võimalikku mõlemapoolset ühise keeleoskuse puudumist. Kui aga vähegi leitakse ühine suhtluskeel, siis on rahvus vähemalt kõrgharitud ja avatud maailmapildiga noorte jaoks ebaoluline.

Aga ei, ühesõnaga ma ei ole selline, sellist laadi inimene, kellele jaoks see rahvus oleks mingi määrava tähendusega ja kui inimene on huvitav kui ta oskab mõnda keelt, mida oskan ka mina, ju me siis saame suhelda. Kui siis... ta ei ole huvitav. Või nii. Tema räägib mõnda keelt, mida mina üldse ei oska või vastupidi, ju siis meie kahjuks ei saa suhelda. Aga see ei tule sellest, et keegi on mustanahaline või keegi ma ei tea... mida iganes veel aga ta võib vabalt olla mingi lätlane, kes ei oska inglise ega vene keelt ja kuidas ma siis temaga suhlten eksle? (Maksim)

Ühiseks keeleks ei pea seejuures olema kummagi osapoole emakeel, vaid võib olla ka mõni kolmas, näiteks inglise keel. Üks eestlasest noormees rõhutas oma venekeelsete sõpradega inglise keeles suhtlemist, mistõttu arenes tema inglise keele oskus, ent oluliselt mitte vene keel. Ilmselt võib inglise keele roll osutuda ka eesti ja vene emakeelega noorte suhtlusel tulevikus olulisemaks

Selle pärast, et naabritega me rääkisime inglise keeles. Mina olin kuus, nemad olid seitse või kaheksa, siis mina otsustasin ja noh nemad otsustasid ka. Aga nemad sellepärast, et ei osanud eesti keelt ja mina sellepärast, et ei osanud vene keelt. Me läksime inglise keelele ja ühega neist naabritest me räägime siiani inglise keeles. (Mart)

Teise võimaliku suhtlustakistusena toovad intervjuueeritavad välja kogemuste ja stereotüüpide olulise mõju. Nimelt arvas üks vene emakeelega intervjuueeritav teatud perioodini oma elus, et temal ei teki kunagi eestlasest sõpru, kuna tal puudusid kokkupuuted eestlastega.

ma lihtsalt tahtsin lihtsalt öelda, et ma mitte kunagi ma ei lootnud, et mul no minu elus nagu tekivad vähemalt paar eestlast, kes on päris sõbrad. Ma lihtsalt ei lootnud mitte kunagi ma ei uskunud, et see võib olla no... esialgu, kui ma keskkooli lõpetasin, siis ma lihtsalt mõtlesin, et meie oleme nii erinevad, aga kui ma läksin juba ülikooli ja mul oli eesti keele õppekeel ja minuga istusid kõrval eestlased, siis ma sain aru, et me oleme samad. Absoluutselt. Noo-noo vähem emotsioone aga no sarnased inimesed. Miks mitte, on võimalik nagu häid sõpru leida eestlaste seas. (Olga)

Sarnase mõtte toob välja ka intervjuueeritud vene noormees oma eestikeelsete sõprade suhtumise muutumises, kui neil tekkis sõprus tema ja paari teise vene emakeelega inimesega. Kontaktid

teise rühmaga, nagu juba Allport (1954) on kirjeldanud, vähendavad stereotüüpseid arusaamu ja seeläbi konflikte. Hoolimata selliste kontaktide positiivsest mõjust on stereotüüpsed lähenemised teise rahvuse esindajate suhtes Eesti ühiskonnas tugevalt juurdunud ning nende muutmine aeganõudev protsess.

/---/ et meie oleme need, kes ... kellekohta ütlevad, et noh te kindlalt olete mingisugused nagu äää... suured erandid jälle, et noh... see stereotüüpne ettekujutus nagu venelasest neil on olnud alati kuidagi..kuidagi natuke teistsugune ja siis... ja aa... ja siis, ja seetõttu nad eriti nagu ei vaevund kunagi tahtma rohkem nagu tundma õppida, mis on nagu vene kultuuri... ja mida siis venelased siin üldse teevad, mida äää... mis nende huvid on ja nii edasi, aga siis, et äää kui me nagu suhtleme ja siis alati neid teemasid nagu arutame, siis nende huvi on nagu ainult suurem ja suurem... selle vastu /---/ (Artjom)

Üldjoontes võib näha seega intervjuudest näha kahte peamist suhtlustakistust, milleks on keelebarjäär ja eelarvamused. Kui esimene neist on ületatav ükskõik millise ühise keele leidmisega, siis teine eeldab Allporti kontaktihüpoteesi (1954) toetavalt omavahelist kokkupuudet, et näha, et erinevus teise grupiga pole ületamatu.

2.5 Eesti ja vene emakeelega inimeste vahelise suhtluse olukord ja selle muutumine

Peamiste probleemide ja takistustena eesti ja vene emakeelega inimeste vahelises suhtluses tuuakse välja keeleoskus ning vene koolide ebaühtlane tase. Seda mainivad just vene emakeelega intervjuueritud ning tundub, et nende jaoks on olulisem olukorra muutmine. Eestlasest vastajad ei toonud iseseisvalt välja mitte midagi olukorra muutmise kohta, kuigi kõigil intervjuueritud eestlastel oli soosiv suhtumine teiskeelsete sõprade omamisse ja kõik neist omasid vähemalt ühte teiskeelset sõpra. Üldjoontes mainivad kõik vene emakeelega intervjuueritud, et puudulik keeleoskus on see, mis peamiselt takistab rahvastevahelist lõimumist. Ennast näevad nad pigem erandina, kuna nad kõik on ise ühel või teisel viisil otsinud ja leidnud võimalusi oma keeleoskuse parandamiseks ja toovad välja kitsaskohad, mis selle protsessi käigus tekkida võivad ning millest on võimalik õppida. Olenemata koolis eesti keele õppimisest, jääb üldhariduse raames omandatav keeletase sageli nõrgaks ning ei võimalda rohkemat kui pealiskaudne suhtlus. Nimelt toob üks intervjuueritav välja raskused peale kooli lõppu töö otsimisel ning infosulu, millesse ta puuduliku keeleoskuse tõttu sattus.

Ja kui sa õpitud nii kaua koolis ja kogemust absoluutselt ei ole ja tuled intervjuule ja inimesed ootavad sind ja... mitte palju, mitte et sa ütled ainult, kuidas sinu nimi on, vaid

sa pead ennast kirjeldama ja oma oskusi natukene rohkem öelda. Ja ma tundsin, et mul oli väga raske, ja siis vaata näiteks minu vanemad on venelased, nad ei oska eesti keelt absoluutselt. Mul oli, tegelikult... ei olnud abi nagu kellegagi nagu võtta. Olin nii noor ja ma ei teadnud, et ma võiksin ülikooli tasuta minna õppida. Ma lihtsalt ei teadnud sellest. Ja ma hakkasin otsima äkki Eestis on mingid kursused nagu tasuta kursused, kuhu sa võid minna ja keelt õppida. Ja meil kahjuks ei ole midagi sellist nagu... Seal olid mingid kursused, aga ma nad olid nii primitiivsed, et sama asja, nagu mul oli juba ja mul ei olnud raha ja. Ma usun, et ma ma arvan, et riik peab natukene rohkem inimeste jaoks teha /---/ (Marina)

Lahendusena nägi intervjuueritav oma raha eest keelekursuste läbimist, mis aitas tal keeleoskust parandada ning võimaldas seeläbi hiljem keele aktiivset kasutamist igapäevaelus ja paremaid võimalusi tööturul.

Ka teised intervjuueritud mainisid sarnaseid probleeme, kuigi nende isiklikud lahendused olid mõnevõrra erinevad. Üks vene emakeelega noormees on kirjeldanud, kuidas ta hakkas ise teadlikult otsima kohti ja võimalusi eesti keele praktiseerimiseks, et omada võimalust edasi õppima minekuks.

/---/ ma enamvähem nagu rääkisin eesti keeles, aga jälle kirjakeel... see on olnud no mitte nii hea ja-ja siis koolis oli lootust vähe saada nagu head eesti keele õppetust /---/ aga-aga ma ise ka nagu sain sellest väga hästi aru, et kui ma ei otsi lihtsalt endale seda eesti keelset nagu seda suhtlusringi endale ei..ei suuda nagu moodustada, siis on noh pärast väga-väga raske. ja siis ma hakkasin-hakkasin ise otsima võimalusi, organisatsioone või siis igasuguseid klubisid, ringe, kus on võimalik lihtsalt nagu eestlastega koos olla ja siis keelt praktiseerida... kartsin, et kui midagi ei aita siis lähengi sõjaväkke, sinna kaitseväkke. aga... /---/ (Artjom)

Kaitseväge näevad paljud vene emakeelega noormehed keeleõppeks sobiva keskkonnana, ka "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" uurimuse intervjuudest tuli välja kaitseväge kui keeleõppe ja võimaliku lõimumise konteksti mainimine.

/---/ Ja ma ma-ma tunnen no vähemalt kolme inimest, kes on, kes on niimoodi teinud ja kes... selliselt oma selle inte..integratsioonikogemuse saanud. (Artjom)

Huvitavalt mainib ka kolmas vene emakeelega intervjuueritav, et olenemata hea vene kooli lõpetamisest ja korralikust eesti keele oskusest, jäävad paljud vene noored suletud keskkonda, asudes peale kooli lõppu ka edasiõppimise korral suhtlema enamjaolt omakeelsetega ning

hakates seejärel tööle venekeelsetes firmades. Ka vaba aega veedavad nad tarbides venekeelset meediat, kuna kohaliku venekeelse meedia kvaliteet ei saa sihtrühma vähesuse tõttu olla niivõrd tugev, seeläbi jäävad nad aga kohalikust kultuuri- ja ühiskonnaelust eemale.

/---/ Aga... paljudel inimestel ongi nii, et need suhted jäävad tekkimata, isegi kui nad on nagu 20 pluss, isegi kui nad oskavad keelt ja kui neil ei ole mingit näiteks hullu... hullu ma ei tea telekast tulevat või vanemate poolt saadud mingit propaganda tooniga arusaama, et kõik eestlased on fašistid ja nii edasi. Tegelikult kõik nad on adekvaatsed inimesed ja kõik need välised kriteeriumid on ühesõnaga samad, mis meie siin, kes me praegu siin istume. Aga miskipärast tuleb mingi väike-väike asi on ikka-ikka sees ja ma ei tea, kuidas seda kirjeldada. No võib olla see ongi mingi mingi eraldi maailmas elamine ja sellest... sellest põhjustatud hirm, et minust saadakse valesti aru. Mingi idee poolest ma ei ole lapsepõlve mingit samu raamatut lugenud ja ma ei pruugi aru saada, mida see või teine inimene niiöelda tahab isegi kui ma seda keelt oskan eksole. Jah, muidugi on see selline põhjendatud... ma isegi ei ütleks, et hirm, aga .. aga jällegi, kui sa suhtled adekvaatse inimesega ju ta siis saab aru, et sa võib olla lugesid lapsepõlves teisi raamatuid. (Maksim)

Sama intervjuueeritav toob lõpetuseks välja, et tema arvates peaksid esimese sammu astuma vene emakeelega inimesed, kuid eestlaste poolt peaks olema soosiv ja toetav vastuvõtt.

/---/ aga kuna me elame elame siin ja oleme just selle Eesti riigi kodanikud, siis siin ei pea olema küsimust, et kumb pool, kas eesti või vene rahvusest, selle peavad selle sammu tegema, muidugi ka teine pool peaks olema selleks valmis, aga ikkagi ma jätaaks selle esimese sammu olgu siis keele osas või mingi juhuse osas ikkagi venelastele. (Maksim)

Vene emakeelega inimeste seas on märgatavalt suurem huvi olukorra muutmise ja kontaktide suurendamise vastu, seda ka juhul kui enda kontakte nähakse piisavana. Eestlased seevastu suhtuvad soosivalt teiskeelsetesse sõpradesse, kuid üldise situatsiooni muutmise osas on passiivsed. Peamiselt on venekeelsed intervjuueeritavad otsinud ise võimalusi oma keeleoskuse parandamiseks, et kõrvaldada suhtlusbarjäär, kuid samas rõhutavad nad, et see on erandlik ja üldolukord vajaks muutmist ka laiemal tasandil, samas konkreetseid samme väga palju välja ei tooda.

IV Arutelu

Magistritöö analüüsis vaadeldi eraldi "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" ning magistritöö autori poolt läbiviidud intervjuude andmestikke. Järgnevas arutelus on kokku võetud mõlema analüüsiosa peamised tulemused ning arutletud nende üle eelnevalt kirjeldatud teooriast lähtuvalt. Arutelu jaguneb viieks osaks, millest esimene käsitleb eestlaste ja mitte-eestlaste vahelisi sõprussuhteid üldiselt ning nende tekke konteksti, teine osa vaatab lähemalt teiskeelsete kontaktide mõju eelarvamuste vähenemisele. Kolmas ja neljas osa on magistritöö seisukohalt kõige olulisemad, sest käsitlevad kahte peamist fookusküsimust ehk kolmas osa eelistuste ja võimaluste osa sõprussuhete tekkel lähtudes võrgustiketeooriatest ning neljas osa sõpradelt saadavat tööalast abi ehk teisisõnu nõrkade ja tugevate sidemete tööalast mõju sama- ja teiskeelsete sõprade puhul. Viies ja viimane arutelu osa võtab kokku intervjuueeritavate poolt olukorra muutmiseks välja toodud soovitusel ning lisab magistritöö autori järeldused.

1. Sõprus eesti ja vene emakeelega inimeste vahel ja sõpruse tekke kontekst

Suhtumises sõprussuhete tekkesse teiskeelsete inimestega jagunevad eestlased ja vene emakeelega mitte-eestlased üldjoontes kaheks, kellest üks osa on avatud ja positiivselt meelestatud, teine grupp aga näeb erinevatel põhjustel kahe rahvuse vahelist sõprust mittetoimivana. Käesoleva magistritöö analüüs keskendus neile, kes omavad teiskeelseid sõpru. "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" analüüsides on siiski välja toodud kahetine suhtumine sõpruse tekkesse, millest järeldub, et olukorra muutmiseks on vaja muuta ka teatavas osas inimestes juurdunud suhtumist, et kaks kogukonda ei saa omavaheliste ületamatute erinevuste tõttu sõprussuhteid omada. Sellist arvamust esineb ühtviisi mõlema emakeelega intervjuudes.

Tulles lähemalt sõprussuhete väljakujunemise juurde, on näha, et oma- ja teiskeelsete sõprade tekkel ei erine peamised tutvumiskontekstid, sarnased järeldused on toodud välja ka varasemates uuringutes (Vihalemm, 2011; Lauristin jt, 2011) – peamiseks tutvuse tekke kohtadeks on töökoht, hariduse omandamise kontekst ja naabruskond. Sõpruse tekke protsessis on oluline korduv kohtumine ja võimalus pikemaks või sisulisemaks vestluseks. Eelnevalt nimetatud kohad neid võimalusi ka pakuvad. Noorte meeste puhul lisandub veel kaitseväeteenistus, kui üks pidevat koos ajaveetmist eeldav keskkond. Sarnaselt Lauristini jt (2011) poolt integratsioonimonitooringus väljatoodule, ei mainita "Eesti- ja venekeelse

kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudes enamjaolt vabaaja konteksti sõprade tekke kohana. Samas osutuvad hobid ja aktiivne ühiskondlik tegevus ühendustesse ja organisatsioonidesse kuulumise näol oluliseks teises analüüsitavas uurimuses. Veel ühe eripärana toovad teise andmestiku intervjuueeritavad välja Interneti kui sõprade tekke uuema konteksti. Seejuures on sarnaselt vabaajategevustele ka interneti mainimine tõenäoliselt vastajate sotsiaaldemograafilisest taustast tulenev. Interneti tähtsus sõprade ja kontaktide tekke kontekstina võib tulevikus tõenäoliselt suureneda ka madalama haridustasemega ja ühiskondlikult vähemaktiivsete inimeste puhul. Kokkuvõtvalt võivad siinses analüüsis ilmnevate lahknevuste põhjusena osutada oluliseks sotsiaaldemograafilised erinevused uurimuste valimite vahel ning sellised haridustasemest ja ühiskondlikust aktiivsusest tulenevad lahknevused vajavad kindlasti edasist uurimist.

2. Teiskeelsete kontaktide eelarvamusi vähendav mõju

Magistritöös kasutatud andmestike analüüsist ilmneb, et teiskeelsete sõprade omamine on Allporti (1954) püstitatud kontaktihüpoteesi toetavalt vähendanud eelarvamusi, luues selgema pildi teisest rühmast. Seejuures esineb kõigele vaatamata piiranguid ning kõik tulemused pole üheselt Allporti hüpoteesi toetavad. Nii näiteks on küsitluse "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudes välja toodud arvamusi, et teiskeelse sõbra või tuttava omamine pole avaldanud mitte mingit mõju suhtumisele teise emakeelega inimestesse. Eelarvamuste mittemuutumise põhjuseks võib olla mõnede vastanute poolt välja toodud juba eelnev positiivne suhtumine, kuid põhjus võib olla ka Davies jt. (2011) poolt mainitud eelarvamuste mõju ulatuses sõltuvalt sõprussuhete ja kontaktide tugevusest. Seeläbi võib järeldada, et kontaktide eelarvamust vähendava efekti ilmnemiseks peavad olema täidetud veel mõned lisatingimused (Allport, 1954; Pettigrew, 1998; Davies jt, 2011; Pettigrew jt, 2011). Selliste eelduste varieeruvusest võib tuleneda kahe andmestiku märgatav erinevus eelarvamuste vähenemise osas. Kuigi analüüsis ei vaadeldud otseselt negatiivseid kontakte, võib ebaseaduslike kogemustel olla püsiv eelarvamusi suurendav mõju (Koopmans ja Veit, 2014). Seda tasub samuti silmas pidada ning ühe teemana vajaks negatiivsete kogemuste isiklik tajumine edasist uurimist.

On võimalik, et "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" andmestikus ilmnemise kahetised tulemused, kuna valim sisaldas erineva teiskeelsete kontaktide ulatusega isikuid, teine uurimus, mis toetas täielikult kontaktihüpoteesi, koosnes aga ainult teiskeelseid sõpru omavatest, peamiselt kõrgharidusega intervjuueeritavatest, kellel ka varasemate uuringute

(Lauristin jt, 2011; Martinović, 2010) alusel esineb rohkem kontakte väljaspool oma rahvusühend. Lisaks olid kõik neli vene emakeelega intervjueritavat hea eesti keele oskusega, mis samuti soodustab kontaktide tihedust (Lauristin jt, 2011). Rohkemad kontaktid aga suurendavad omakorda eelarvamuste vähenemist. Sellistest sotsiaaldemograafilistest erinevustest, mis varasemate uuringute järgi võivad põhjustada erinevusi kontaktide mõjus, võib tuleneda ka eelarvamuste vähenemise mõju erinevus.

3. Eelistuste ja võimaluste roll sõprussuhete tekkes

Nagu juba eelnevalt ilmnas, jagunevad inimesed "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuude analüüsi alusel teiskeelsetesse sõpradesse suhtumise osas kaheks – ühed, kes suhtlevad teise rahvusega hea meelega ja teised, kes seda ei tee ning ei soovi ka olukorda muuta. Magistritöö analüüsi ja käesoleva arutelu üheks peamiseks fookuseks on Currarini, Jacksoni ja Pini (2009) alusel küsimus, kas võimalusel eelistatakse sõpradena omakeelseid inimesi – ehk siis, kas teiskeelsete sõprade omamisel saavad otsustavaks eelistused või võimalused. Ka teised võrgustikke uurinud autorid (Mele 2010; Currarini ja Redondo, 2011; Boucher, 2012; Franz, Marsili, Pin, 2010; Currarini, Jackson, Pin, 2010) on välja toonud et, muude tunnuste sarnasusel, eelistatakse sõpradena endaga samast etnilisest või rassilisest rühmast isikuid ehk siis leiab kinnitust etnilise või rahvusliku homofiilia (McPherson jt, 2001) esinemine. Selle fakti paikapidavust võis osaliselt näha ka analüüsist. Seetõttu on siinkohal oluline vaadelda peamisi tulemusi, mis nende küsimuste osas analüüsist ilmnasid.

Üldiselt saab homofiilia põhjused jagada kaheks – võimalustest tulenev ja eelistustest tulenev ehk siis võivad esineda kallutatud kohtumisvõimalused endast erineva grupi esindajatega (Currarini ja Redondo, 2011) või eelistatakse suhtlemist peamiselt endasarnastega ning teiskeelseid sõpru pole isiklike valikute tõttu. Magistritöö autori poolt läbiviidud intervjuudes tuli välja märgatavalt vähem homofiiliale viitavaid jooni kui esimesena analüüsitud "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" uurimusest. Ilmselt on põhjus suuresti selles, et autori intervjuude valim koosnes hea keeleoskusega kõrgharitud või kõrgharidust omandavatest sotsiaalselt aktiivsetest inimestest. Madalama haridustasemega ja/või puuduliku keeleoskusega isikute puhul võivad tulemused olla erinevad, kuna neil esineb vähem võimalusi puutuda kokku teiskeelsetega (Martinović, 2010; 2013; Van Tubergen, 2015). Samas võib ka magistritöö autori intervjuudest homofiiliale viitava näitena tuua teiskeelsete sõprade vähemtähtsana nimetamise, kuna inimeste parimateks sõpradeks ehk esimestena mainituteks on enamjaolt samakeelsed. Usalduslike suhete osas on ka varasemad uurimused (Van Tubergen, 2015) leidnud, et

eelistatakse rohkem omakeelset kaaslast. Eelneva nähtuse põhjusena võib näha nii väheseid kohtumisvõimalusi (näiteks eraldatud koolide, töökohtade vms tõttu), kui ka eelistusi (küllalt oluliseks peetakse sõpradel sarnast tausta või sarnast maailmanägemust). Siinkohal on oluliseks küsimuseks, kuivõrd erinevatena endast nähakse teiskeelseid, kuna sarnasema kultuurilise tausta korral on lihtsamini leitavate ühendavate lülide tõttu sõpruse teke tõenäosem (Martinović, 2010; Martinović, 2013; Van Tubergen, 2015).

Vaadates lähemalt eelistustest tulenevat omakeelsete sõprade eelistamist, siis ilmneb "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudest, et osa inimesi tajuvad teist kultuuri või rahvust endast märgatavalt erinevana ning peamiselt seetõttu ei usu, et sõprus teise rühmaga võimalik olla saaks. Oli ka neid, kes mainisid, et nende sõpruskond koosneb ja jääb alati koosnema samakeelsetest. Ühesõnaga on inimesi, kes arvavad, mõnikord isegi selleks selget põhjendust omamata, et see ongi paratamatus ja ei muutu. Seega võib "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" märgata ka selget rahvusepõhist homofiiliat, mida on ka eelnevates erinevate riikide andmete põhjal teostatud uuringutes (muuhulgas Mele, 2010; Boucher, 2012 ja Franz, Marsili, Pin, 2010) leitud. Hoolimata äsjamainitust, ilmneb "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" suure osa mitte-eestlaste intervjuudes arvamus, et rahvus pole sõpruse kujunemisel oluline, mis toetab ka varasemalt Eesti kontekstis leitud (Asari, 2009), et vene emakeelega inimesed on alimad kontaktideks põlisrahvastikuga kui põlisrahvastik vastupidisteks kontaktideks.

Tulles tagasi homofiilia juurde sõprussuhetes, võib näha peale rahvusepõhise ka teist liiki, peamiselt huvialadepõhist homofiiliat sporditegevuste nagu võrkpall vms osas. Siinkohal võib taaskord näha ühte võimalikku kontaktide suurendamise kanalit. Olukorra muutmisest rääkides mainisid mitmed "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuud, et eri emakeelega inimeste vahelisi kontakte suurendaks rohkemad ühisüritused. Spordi- ja huvitegevusepõhine homofiilia võiks seega olla üheks võimaluseks ületada rahvusepõhist homofiiliat suhtlusvõrgustikes. Etnilise päritolu või tausta asemel tasuks rääkida rohkem inimeste erialadest ja huvidest. Kuna võrgustikud on olulised info liikumise kohad, ning homofiilia seostub lisaks rahvusele, ka soo, vanuse, käitumise ja teiste dimensioonidega (McPherson jt, 2001), siis tasub enam pöörata tähelepanu teist liiki homofiiliale. Rahvusepõhiste kontaktide suurendamise asemel võiks olla otstarbekas rääkida huvialapõhistest homofiiliast, kuna just huvialad, olenemata iseseisvalt peamiseks tutvuse tekke kontekstiks, ühendavad muudes kontekstides inimesi.

Võttes vaatluse alla kohtumisvõimaluste puudumise teiskeelsete sõprade tekke võimaliku takistusena, võib näha, et eraldatud koolivõrk ja hiljem ka töokeskkond loovad takistuse omavahelisteks kontaktideks. Samuti kinnitab magistr töö autori poolt läbi viidud intervjuude analüüs pigem kohtumisvõimaluste puudusest tulenevaid põhjuseid. Heaks näiteks sellest on vene emakeelega intervjueritu, kes arvas, et ta ei leia kunagi eestlastest sõpru, sest tal puudusid nendega enne ülikooli praktiliselt täielikult kokkupuuted. Nimetatud juhtumi alusel saab näha võimaluste tekke järel eelistuste muutumist, kuna kontakti järgselt muutus suhtumine avatuks. Seega on mõlemat tüüpi takistused sõpruse tekkel olulised ning omavahel seotud ja ühe kaotamine võib vähendada ka teist tüüpi takistuse mõju.

Üheks ilmseks erineva emakeelega inimeste suhtluse takistuseks, mis käesolevas magistris jäi peafookusest kõrvale ning oli analüüsi oluline limiteering, on keeleoskus. Seejuures on keelebarjäär samuti seotud kohtumisvõimaluste ilmnemisega. Õppides vene õppekeelega koolis ning seejärel venekeelsetes kõrgkoolirühmades, asuvad vene emakeelega noored hiljem tööle peamiselt venekeelsetesse ettevõtetesse, mis tähendab, et nende keeleoskuse paranemiseks ja eestlastega kontaktide tekkeks ei avane võimalusi. Seeläbi jäävad nende suhtlusvõrgustikud ühekülgsimateks ning nõrkadelt sidemetelt saadav abi (Granovetter, 1973) osutub samuti nõrgemaks. Sellist hariduse ja töökohtade segregeerumist ja sellest tulenevalt mitte-eestlaste nõrgemaid suhtlusvõrgustikke on toonud Eesti kontekstis välja ka Hansson (2001). Mitmed intervjueritavad mainivad raskusi ja enda poolse initsiatiivi olulisust keeleõppel. Peale selle toovad nad välja, et neil, kes ei pingutanud ise keeleõppeks lisavõimalusi otsides, võivad olla tunduvalt viletsamad võimalused teiskeelsete inimestega kohtumiseks. Sellised inimesed elavad eestikeelsest eraldatud venekeelses maailmas, tarbides peamiselt venekeelset informatsiooni ja meediat ning töötades seejuures venekeelsetes firmades, jäädes pea täielikult kõrvale eestikeelsest informatsioonist.

Seejuures aga on huvitav, et mõlema uurimuse intervjuudes puudutati vähem eestlaste vene keele oskust. Ainult mõnedes Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudes on vene rahvusest inimesed maininud, et nende eestlastest sõbrad on osanud vene keelt ning omavaheline suhtlus on toimunud vene keeles. Selline tendents on ilmnunud pigem vanema põlvkonna seas. Ilmselt on siin põhjuseks noorema põlvkonna vähene vene keele oskus ja peamiselt inglise keele pealetulek. Üheks uueks võtmeteguriks eesti ja vene emakeelega inimeste vahelise suhtluse tekkes võibki saada inglise keel. Interneti kui võimaliku kontaktide tekke koha tähtsuse suurenemine tundub selleks ka rohkesti võimalusi pakkuvat enamjaolt

inglise keelsete suhtluskeskkondade ja infoleviku näol. Lisaks on suurenemas uusimmigrantide arvukus Eestis, mistõttu ka nendega suhtluses muutub olulisemaks inglise keele oskus. Inglise keeles suhtlemine võib eestlaste ja venelaste puhul kõrvaldada suhtlustakistusena vastumeelsuse või hirmu saada väljanaerdud oma puuduliku keeleoskuse tõttu. Mõlemad osapooled kasutavad sellisel juhul võõrkeelt ning kummalgi pole teise ees eelist. Inglisekeelse suhtluse näide eesti ja vene emakeelega noortel tuli välja ka ühest intervjuust, kus lapsepõlve suhtluskeeleks naabritega oli inglise keel ning ühega neist on seda siiani. Seega võib inglise keele pealetulek osutada üheks võimaluseks teiskeelsete lähedaste kontaktide suurenemisel.

Järgnevalt on sobiv tuua rahvuse alusel välja eesti ja vene emakeelega inimeste erinevused teiskeelsete sõprade osas. Intervjuudest ei ilmnenud otseselt tendentsi, et eestlased või vene emakeelega vastanud omaksid rohkem suhtlust teise rühmaga. Mõlemas grupis on neid, kellel on kontakte ja neid, kelle pole. Eelnevalt on leitud (Asari, 2009), et eestlaste valmisolek kontaktideks teiste rahvustega on väiksem kui vastaspoolel. Selline tendents pole vaid Eesti eripära, vähemusrühmade suuremat valmisolekut ja huvitatust rohkemateks kontaktideks teiste gruppidega kui enamusrühmal, on leitud ka mujal (Martinović, 2010; 2013). Käesolevast analüüsist ei tulnud välja märgatavaid erinevusi eesti ja vene emakeelega inimeste sõprussuhete osas. Küll aga oli märgata vene emakeelega intervjuueeritute suuremat huvi kontaktide suurendamiseks ning omapoolseid ettepanekuid olukorra muutmiseks, mida käsitleb lähemalt arutelu viimane osa.

Kokkuvõtvalt võib analüüsist näha, et rahvusepõhist homofiiliat esineb nii eelistustest kui ka kohtumisvõimalustest tulenevalt. Kuigi mõlemale osapoolle avaldavad mõlemad liigid mõju, tundub, et venekeelsed inimesed on mõnevõrra rohkem huvitatud kontaktidest eestikeelsetega, kuid erinevad takistused – kohtumisvõimaluste vähesus, keeleoskus, eestlaste negatiivne suhtumine – on mõjutanud rohkemate sõprade/kontaktide leidmist.

4. Tööalane abi ehk tugevad ja nõrgad sidemed

"Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjuudes on mainitud vähe töö leidmist sõprade/tuttavate kaudu. Mõnevõrra on toodud välja tugevate sidemete ehk lähedasemate sõprade suuremat soovi aidata tööotsingutel. Selle ilmekaks näiteks on eesti naine, kelle vene emakeelega sõbranna tegi kõik endast oleneva, et ta tööle saaks. Mõnikord on mainitud ka eestlaste poolt tuttavate vene töömeeste soovitamist jms ehk siis nõrkade sidemete kasulikkust tööalase info levikul. Seejuures aga soovitatakse tööpakkumisi enamjaolt varaema

koostöökogemuse alusel ehk teades, et inimene on oma valdkonnas spetsialist ja kogenud.

Tugevate sidemete puhul on töölase abina näha rohkem aitamist erinevate probleemide ja küsimuste korral. Magistritöö raames läbiviidud intervjuudes on eraldi teemana keskendutud töölasele abile, mida sõpradelt ja tuttavatelt saadakse. Sealt jäeldub selgelt, et mitte ainult nõrgad, vaid ka tugevad sidemed osutuvad töölastes küsimustes tihti kasulikuks (Granovetter, 1983) ning nende abi ulatus sõltub konkreetsete inimeste suhtlusvõrgustiku suurusest (Jackson, Rogers, Zenou, 2015). Ühiskondlikult aktiivsete ja haritud noorte inimeste puhul võib see olla keskmisest suurem. Samuti osutuvad Eesti ühiskonnas just nemad teadlikumaks parematest tööturu positsioonidest, kuna tunnevad teisi kõrgkoolide lõpetanuid, ühenduste liikmeid jms. Seetõttu võivad tulemused erineda madalama haridustasemega inimeste võrgustikelt saadava abi osas ning see teema vajaks eraldi edasist uurimist.

Üldiselt on leitud, et vene emakeelega inimeste olukord on Eesti tööturul halvem (Luuk, 2009; Leping ja Toomet, 2008; Toomet jt, 2013) ning seda suures osas puudulike võrgustike tõttu (Leping ja Toomet, 2008; Krusell, 2009; Luuk, 2009; Nurmela ja Kriger, 2011; Hansson, 2001), mistõttu infolevik venekeelsete inimesteni on piiratum. Sellist tendentsi oli näha ka analüüsist. Magistritöö autori poolt läbiviidud intervjuudes mainiti eestikeelsete sõprade paremat informeeritust, kuna sageli ei liigu info tööpakkumiste kohta ametlike portaalide läbi, vaid suusõnaliselt. Olukorra muudab keerulisemaks asjaolu, et peale majanduskriisi on suurenenud just immigrantrahvastiku poolne võrgustike kaudu töö leidmine. Statistikaameti andmetel (Statistikaamet, 2015) oli 2014. aastal tuttavate kaudu töö leidnud 53% immigrantrahvastiku hõivatutest. Seevastu põliselanike seas pole võrgustike kaudu töö leidmine kasvanud, vaid viimastel aastatel on see vähenenud. Sellistes oludes osutub tähtsaks just venekeelse elanikkonna võrgustike homofiilsuse küsimus, mida on välja toonud ka Hansson (2001). Kui tööd leitakse tuttavate kaudu, kes enamjaolt on samuti omakeelsed, jäädakse eemale eestikeelsete inimeste kaudu levivast töölasest teabest, mis nagu analüüsist välja tuli, on laialdasem ja paremini informeeritud. Sarnase olukorra on toonud välja Royster (2003) Ameerika Ühendriikides mustnahalistel, kes jäävad kõrvale valgete võrgustike kaudu levivast infost tööpakkumiste kohta. Samas on erinevuseks see, et Roysteri analüüsitud mustanahalised eelistasid ise mitte kasutada võrgustikke töö leidmiseks, samal ajal kui Eesti venekeelse elanikkonna seas on nõrkade ja tugevate sidemete roll töö leidmisel väga oluline ja märgatav.

Etnilisse enamusrühma kuuluvate sõprade olemasolu loob neid omavate indiviidide jaoks tööturul paremaid võimalusi ehk eeliseid eelkõige informatsiooni näol. Paremad tööturu

võimalused tunduvad ka analüüsitud uurimustes neil intervjueeritavatel, kellel olid mitmekesised suhtlusvõrgustikud. Neil on rohkem ligipääsu erinevale informatsioonile mõlemakeelsest kogukonnast, mis rikastab erinevaid eluvaldkondi, alates tööturu parematest valikutest kuni vabaaja veetmiseni. Suhtlusvõrgustike mitmekesisus rahvuste osas annab seega rohkem võimalusi ja nii näiteks on Van Tubergen ja Volker (2014) leidnud, et etniliselt mitmekesisemaid suhtlusvõrgustikke omavatel isikutel on tööturul parem ligipääs kõrgema positsiooniga ametikohtadele. See tundub paika pidavat Eesti kontekstis vene emakeelega inimeste puhul, arvestades intervjuudest välja tulnud eesti emakeelega inimeste paremat informeeritust töövõimalustest, mis läbi kontaktid eestlastega annavad infoleviku tõttu venekeelsetele inimestele tööturul eelise võrreldes rahvuskaaslastega, kes neid kontakte ei oma

Tööalane abi ei seisne alati vaid info edastamises ja tööpakkumiste vahendamises, tihti võib teiskeelse sõbra abi seisneda tõlkeküsimuste, motivatsioonikirjade, avalduste ja muu sarnasega aitamises. Kõik eelmainitu võib põlisrahvastikku kuuluva sõbra omamisel, nagu ka Lancee (2015) välja tõi, viia paremate võimalusteni tööturul. Seejuures aga ei pea selleks esinema otseselt teiskeelse sõbra poolset töökohtade soovitamist. Magistritöö autori poolt läbiviidud intervjuudes mainisid eelkõige vene emakeelega intervjueeritud motivatsioonikirjade jms osas abi saamist, samuti tõid omapoolset venekeelse sõbra aitamist sellistes küsimustes välja eesti emakeelega intervjueeritavad. Seejuures on teineteise abistamine üldjoontes vastastikune ning sõltub konkreetsetest vajadustest ehk siis eesti emakeelega isikutel on olnud väiksem vajadus teiskeelse abi osas. Abi kahepoolsust on rõhutanud enamik analüüsi teise poole intervjuudest.

Lisaks tuleb uue küsimusena, mis tulevikus omab ilmselt suuremat tähtsust, intervjuudest välja ka inglisekeelne tõlkeabi. Nagu on leitud ka varem Eesti kontekstis (Toomet, 2011; Vihalemm, 2011), muutub inglise keele oskus aja jooksul olulisemaks ning vene emakeelega noored keskenduvad eesti keele asemel inglise keele õppele. Muutuvas immigratsiooniolukorras, uusimmigrantide tuleku ja laialdasema globaliseerumisega, loob see paremad võimalused tööturul.

Kokkuvõtvalt on kontaktide mõju tööturu olukorrale ümberpööratav vastupidiseks seoseks (Van Tubergen, 2015) ehk siis mõjutavad kontaktid teiskeelsetega, enamjaolt küll vähemuse jaoks, positsiooni tööturul, kuid samal ajal loob parem positsioon tööturul ka rohkem võimalusi kokkupuudeteks ja suhtluse tekkeks enamusrühmaga. Seejuures ei esine suhtumises ja abis rahvusepõhiseid erinevusi. Venekeelsete intervjueeritavate poolne suurem eestikeelsetelt

sõpradelt saadav abi tuleneb nende poolsest vajadusest, mitte aga abi pakkumisse suhtumise erinevusest.

5. Ettepanekud olukorra muutmiseks

Mõlema andmestiku analüüsist järeldub, et vene emakeelega inimesed on märgatavalt rohkem huvitatud suhtlusest ja vahet sõprade või tuttavate rahvusel ei näe. Lisaks ilmneb nende suurem initsiatiiv olukorra paremaks muutmise suhtes. Eestlaste huvi muuta olukorda on oluliselt väiksem või passiivsem. Ettepanekuid suhtluse suurendamiseks toodi välja oluliselt vähem, magistritöö autori poolt läbiviidud intervjuudes puudus eestikeelsete inimeste initsiatiiv või otsene huvi olukorra muutmiseks pea täielikult.

Olenemata lõimumisele suunatud programmide ja tegevustest, toovad vene emakeelega inimesed olukorra muutuseks välja rohkem ühiseid üritusi, keeleõpet jms, mis tundub olevat ka varasemates arengukavades kajastatud. Huvitav on teada, miks nähakse endiselt selliseid küsimusi olulise ja uudsena, millega senini piisavalt ei tegeleta. Miks on venekeelse elanikkonna teadlikkus neist võimalustest väike ning ka haritud noored jätavad suhtlemata hirmus keelebarjääri ees? Need küsimused osutuvad oluliseks lõimumisprogrammide tõhususe hindamisel ning vajaksid täiendavat uurimist.

Tulles tagasi vene emakeelega isikute poolt välja toodud muudatuste juurde olukorra parandamiseks, siis peamise muutuse tekitajana nähakse hoiakute muutumist ja mõlema osapoolte soovi kontakte tihendada. Kuidas sellist soovi aga saavutada, on keeruline küsimus. Positiivsed kontaktid, nagu välja tuli, ja mis toetab Allporti (1954) ideed, loovad parema pildi ja suurema huvi teise kultuuri vastu. Seega on intervjuudes väljapakutud rohkemad ühisüritused hea idee, ent kuidas korraldada neid nii, et tulemused oleks kõigile osapooltele sobivad, et osavõtt ja teadlikkus oleks aktiivne ja suur ning ei tekiks infosulgu, on keerulisem teema. Siinkohal jääb palju vastamata küsimusi, mis vajaksid edasi uurimist.

V Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli uurida eesti ning vene emakeelega elanike vahelist lõimumist lähedaste suhtlusvõrgustike näitel. Töö fookuses oli, millises keskkonnas arenevad lähedased sõprussuhted (*strong ties*), mis inimeste endi arvates selliseid suhteid soodustab ja takistab, ning kas ollakse avatud teiskeelsetele sõpradele või on tegelik eelistus omada vaid samakeelset sõpra.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et nii eesti- kui venekeelsed inimesed näevad olukorda sarnaselt. On neid, kes on huvitatud kontaktidest ja uuele avatud ning ka vastupidi suletud ja negatiivsemalt meelestatud isikuid. Samas loovad rohkemad kontaktid üldjoontes positiivsema keskkonna ning vähendavad eelarvamusi (Allport, 1954). Lisaks parandab kontakt enamus- ja vähemusrühma vahel venekeelsete positsiooni tööturul ja seda nii nõrkade kui tugevate sidemete omamise näol. Peamisteks tutvuse tekke kontekstideks on töökoht, õppekeskkond, naabruskond ning vähem huvialategevused ja vaba aeg. Spetsiifilisemateks tutvuskohtadeks on kaitsevägi noortele meestele ning organisatsioonid ja ühingud ühiskondlikult aktiivsematele inimestele. Siiski on suhtluse tekkel erinevaid piiranguid nii eelistuste kui võimaluste osas.

Nii eestlaste kui vene emakeelega mitte-eestlaste suhtlusvõrgustikud on peamiselt rahvuspõhiselt homofiilsed. Homofiiliat põhjustavad takistused ühelt poolt kohtumisvõimaluste puudumise või vähesuse ning teisalt isiklike eelistuste tasandil. Et saavutada olukorra muutus, teisisõnu rohkem teiskeelseid sõpru, on oluline tegeleda mõlemat liiki takistustega. Selleks on vajalik suurendada vene emakeelega inimeste informeeritust lõimumise temaatikast. Olenemata pikaajalisest teema kajastamisest, pole mitmed vene emakeelega inimesed kursis neile pakutavate võimalustega ning ei näe lõimumisprotsessi toimivana. Siinkohal on üheks võimaluseks keeleõppele keskendumine, kuid keelebarjäär on suuremaks probleemiks vanema põlvkonna seas, kelle suhtumise muutumine ja õppima meelitamine, on keeruline protsess. Ka nooremate puhul võib lahenduseks olla ühise suhtluskeele leidmine mõne kolmanda, eelkõige inglise keele näol.

Samas on isegi hea eesti keele oskuse korral probleemiks eraldatus eesti ja venekeelse ruumi vahel. Siinkohal võiks olla lahenduseks rahvusepõhisest homofiiliast tugevam huvidepõhine homofiilia, sest mitmete huvialategevuste puhul, pole rahvus või emakeel peamine suhtluskaaslase valikukriteerium. Käesoleva magistritöö analüüsis ei osutunud

huvialategevuste kontekst siiski oluliseks sõprade tekke kohaks, kuid muudes kontekstides tekkinud tutvuste puhul osutusid hovid ühendavaks lüliks ja löid seeläbi baasi tihedamateks kontaktideks ja eelarvamuste vähendamiseks kahe rahvusrühma vahel.

Magistritöö analüüsist tulid välja mitmed teemad, mis vajaksid edasist uurimist. Kuna analüüsiti kahte erinevat andmestikku, tasub kindlasti edasi uurida haridustaseme ja ühiskondliku aktiivsuse erinevusi sõprussuhete tekkel teiskeelsetega. Lisaks on huvitavaks ja oluliseks teemaks negatiivsete kogemuste mõju teiskeelsete sõprussuhete tekkele, kas varasem ebameeldiv kokkupuude eestlaste või venelastega tekitab vastumeelsuse kogu rahva vastu keelepõhiselt.

Kindlasti on tulevikus oluline inglise keele roll eesti ja vene emakeelega noorte vahelisel suhtlusel. Analüüsist ilmnes, et inglise keele tähtsus on kasvamas ning, et ka varasemalt on eesti ja vene emakeelega noored kasutanud inglise keelt omavahelises suhtluses ühendava keelena. Ka uusimmigrantide tulekuga muutub inglise keele osa olulisemaks, mistõttu on kolmanda keele roll eestlaste ja venekeelsete elanike suhtluses huvitav ja oluline küsimus.

Suur osa tööalaselt infost liigub suusõnaliselt läbi võrgustike, seejuures on eestlaste võrgustikud need, mille kaudu liigub rohkem teavet. Venekeelse elanikkonna halvem positsioon tööturul võib paljuski tuleneda vähesest suhtlusest eestikeelsetega. Käesolevast magistritööst ilmnes, et tööalane abi lähedastelt sõpradelt on oluline, nende kaudu liigub info konkreetsete tööpakkumiste kohta ning samas pakuvad nad abi ka mitmetes spetsiifilisemates tööküsimustes. Seejuures on oluline, et keelepõhist erinevust tööalases abis ei esinenud ning pigem nähti teineteise aitamist kahepoolsena ning see lähtus konkreetsest probleemist ja sõbra kompetentsist.

Kuigi lõimumise olukorda nähti eriti noorte poolt positiivsena ja üldist suhtumist teise rahvusesse aja jooksul paremuse suunas liikununa, on üllatav venekeelse elanikkonna küllalt madal teadlikkus lõimumistemaatikast. Seejuures esineb just nende seas suurem soov olukorda muuta, kas siis riigipoolse keeleõppe võimaldamise abil või rohkemate avalikkusele korraldatud ühistegevuste näol eestikeelsete inimestega. Kindlasti on siinkohal küsimusi, mis vajaks edasist uurimist ning, mida käesoleva magistritöö maht ei võimaldanud kajastada.

Eesti ja vene emakeelega inimeste vaheline sõprus on oluliseks lõimumise ja eelarvamuste vähendamise kanaliks. Seetõttu on oluline teada, mis mõjutab ja mille abil saab suurendada

lähedasemat suhtlus kahe rahvusrühma vahel.

Kasutatud allikad

1. Allport, G. (1954). *The Nature of Prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.
2. Asari, E-M. (2009). Lõimumisega seotud hoiakud Eestis. Saar, E. & K. Põder (toim.). *Immigrantrahvastik Eestis*. Tallinn: Statistikaamet.
3. Baerveldt, C., Van Duijn, M. A.J., Vermeij, L., Van Hemert, D. A. (2004). Ethnic boundaries and personal choice. Assessing the influence of individual inclinations to choose intra-ethnic relationships on pupils' networks. *Social Networks*, 26, 55–74.
4. Baerveldt, C., Zijlstra, B., de Wolf, M., Van Rossem, R., Van Duijn, M. A. J. (2007). Ethnic Boundaries in High School Students' Networks in Flanders and the Netherlands, *International Sociology*, 22(6), 701–720.
5. Bell, J. (2005). Doing your research project : a guide for first-time researchers in education, health and social science. Open University Press.
6. Boucher, V. (2012). *Structural Homophily*.
7. Bramoullé, Y., Rogers, B. W. (2009). Diversity and popularity in social networks, Discussion paper, Center for Mathematical Studies in Economics and Management Science, No. 1475, 1-34.
8. Currarini, S., Jackson, M. O., & Pin, P. (2009) An economic model of friendship: Homophily, minorities, and segregation, *Econometrica*, 77(4), 1003-1045.
9. Currarini, S., Jackson, M.O., and P. Pin (2010). Identifying the roles of race-based choice and chance in high school friendship network formation, *Proceedings of the National Academy of Sciences of the USA*, 107(11), 4857-4861.
10. Currarini, S., Vega-Redondo, F. (2011). *A Simple Model of Homophily in Social Networks*.
11. Davies, K., Tropp, L., Aron, A., Pettigrew, T. & Wright, S. (2011). Cross-Group Friendships and Intergroup Attitudes: A Meta-Analytic Review. *Personality and Social Psychology Review*, 15(4), 332–351.
12. Franz, S., Marsili, M. & Pin, P. (2010). Observed choices and underlying opportunities. *Science and culture*, 76(9–10), 471-476.
13. Granovetter, M. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.
14. Granovetter, M. (1983) The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited *Sociological Theory*, 1, 201-233

15. Hansson, L. (2001). *Networks matter: the role of informal social networks in the period of socio-economic reforms of the 1990s in Estonia*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
16. Jackson, M., Rogers, B. & Zenou, Y. (2015). *The Economic Consequences of Social Network Structure*.
17. Kalmus, V., Masso, A., Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Rootalu, K., Kalmus, V., Masso, A. ja Vihalemm, T. (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> URL (kasutatud märts 2015)
18. Kanas, A., van Tubergen F. & Van der Lippe, T. (2011). The role of social contacts in the employment status of immigrants A panel study of immigrants in Germany. *International Sociology*, 26(1), 95–122.
19. Kanas, A., van Tubergen, F. Ja van der Lippe, T. (2009). Immigrant Self-Employment : Testing Hypotheses About the Role of Origin- and Host-Country Human Capital and Bonding and Bridging Social Capital. *Work and Occupations*, 36(3), 181-208.
20. Kao, G., Joyner, K. (2004). Do race and ethnicity matter among friends? Activities among Interracial, Interethnic, and Intraethnic Adolescent Friends. *The Sociological Quarterly*, 45(3), 557-573.
21. Kivijärvi, A. (2013). Fragility of leisure ties between ethnic minority and majority youth – an empirical case from Finland, *Leisure Studies*, 34 (2), 150-165.
22. Koopmans, R., Veit S. (2014). Ethnic diversity, trust, and the mediating role of positive and negative interethnic contact: A priming experiment. *Social Science Research*, 47, 91–107.
23. Krusell, S. (2009). Kogumiku aluseks olevad andmed ja immigrantrahvastiku üldiseloostus. Saar, E. & K. Põder (toim.). *Immigrantrahvastik Eestis*. Tallinn: Statistikaamet.
24. Krusell, S. (2009). Põlis- ja immigrantrahvastiku positsioonid tööturul. Saar, E. & K. Põder (toim.). *Immigrantrahvastik Eestis*. Tallinn: Statistikaamet.
25. Laherand, M.L. (2008.) Kvalitatiivne uurimismeetod. Tallinn: OÜ Infotrükk.
26. Lancee, B. (2015). Job search methods and immigrant earnings: A longitudinal analysis of the role of bridging social capital. *Ethnicities*, 0(0), 1–19.

27. Lauristin, M., Uus, M., Seppel, K. (2011). Kodakondsus, kodanikuühiskond ja rahvussuhted. *Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring*. URL (kasutatud märts 2015) http://www.kul.ee/sites/default/files/integratsiooni_monitooring_2011.pdf
28. Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M. Selg, M., Strömpl, J. (2014). Intervjuu. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <http://samm.ut.ee/intervjuu> URL (kasutatud märts 2015)
29. Leping, K-O., Toomet, O. (2008). Emerging ethnic wage gap: Estonia during political and economic transition. *Journal of Comparative Economics*, 36, 599–619.
30. Leszczensky, L., Pink, S. (2015). Ethnic segregation of friendship networks in school: Testing arational-choice argument of differences in ethnic homophily between classroom- and grade-level networks. *Social Networks*, 42, 18–26.
31. Luuk, M. (2009). Immigrantide töötururiskid. Saar, E. & K. Pöder (toim.). *Immigrantrahvastik Eestis*. Tallinn: Statistikaamet.
32. Martinović, B.(2013). The Inter-Ethnic Contacts of Immigrants and Natives in the Netherlands: A Two-Sided Perspective, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 39(1), 69-85.
33. Martinović, B. (2010) *Interethnic contacts: A dynamic analysis of interaction between immigrants and natives in Western countries.*, Utrecht University, Faculty of Social Sciences.
34. Martinovic, B., van Tubergen, F. & Maas, I. (2014) A Longitudinal Study of Interethnic Contacts in Germany: Estimates from a Multilevel Growth Curve Model, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(1), 83-100.
35. McPherson, M., Smith-Lovin L. & Cook, J. M. (2001). Birds of a Feather: Homophily in Social Networks. *Annual Review of Sociology*, 27, 415-444.
36. Mele, A. (2013). *A Structural Model of Segregation in Social Networks*. Unpublished manuscript, Johns Hopkins Carey Business School.
37. Mele, A. (2010). *A Structural Model of Segregation in Social Networks* (Job Market Paper). NET Institute Working Paper, 10-16.
38. Mele, A. (2010). *Segregation in Social Networks: A Structural Approach*. Working paper.
39. Nurmela, K. ja Krieger, T. (2011). Tööturg. *Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2011*. URL (kasutatud märts 2015) http://www.kul.ee/sites/default/files/integratsiooni_monitooring_2011.pdf

40. Patacchini, E., Zenou, Y. (2012). Ethnic networks and employment outcomes. *Regional Science and Urban Economics*, 42, 938–949.
41. Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. Thousand Oaks, Sage.
42. Pettigrew, T.F., (1998). Intergroup contact theory. *Annual Review of Psychology* 49, 65-85.
43. Pettigrew, T.F., Tropp, L.R., Wagner, U., Christ, O., (2011). Recent advances in intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations* 35, 271-280.
44. Royster, D. A. (2003). *Race and the Invisible Hand: How white networks exclude black men from blue-collar jobs*. University of California Press.
45. Smith, S., Maas, I., van Tubergen, F. (2014), Ethnic ingroup friendships in schools: Testing the by-product hypothesis in England, Germany, the Netherlands and Sweden. *Social Networks*, 39, 33–45.
46. Tiit, E-M. (2014). *Eesti rahvastik Hinnatud ja loendatud* Tallinn: Statistikaamet.
47. Toomet, O. (2011). Learn English, Not the Local Language! Ethnic Russians in the Baltic States. *American Economic Review: Papers and Proceedings*, 101(3), 526–531.
48. Toomet, O., Van Der Leij, M., Rolfe, M. (2013). Social networks and labor market inequality between ethnicities and races. *Network Science*, 1, 321-352.
49. Topa, G. & Zenou, Y. (2014). *Neighborhood and Network Effects*
50. Tõnurist, A. (2013). Eesti rahvuskooresseis. Väiksed rahvusrühmad. Rosenberg, T. (toim.). *Pilte rahvaloendusest*. Tallinn: Statistikaamet.
51. Nimmerfeldt, G., Rikmann, E., Kruusvall, J., Drozdova, M., Raudsepp, M. (2013). Lõimklastrid. Vallimäe, T. *Lõimumisvaldkonna sotsiaalsete gruppide uuring. Uuringu raport*. Tallinn: TLÜ RASI.
52. Van Tubergen, F. (2015).. Ethnic Boundaries in Core Discussion Networks: A Multilevel Social Network Study of Turks and Moroccans in the Netherlands, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(1), 101-116.
53. Van Tubergen, F., Volker, B.(2014). Inequality in Access to Social Capital in the Netherlands. *Sociology*, 1–18 .
54. Vihalemm, T. (2011). Keelepraktikad, kollektiivne identiteet ja mälu. *Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring*. URL (kasutatud märts 2015) http://www.kul.ee/sites/default/files/integratsiooni_monitooring_2011.pdf

55. Mitte-eestlaste perspektiivid elanikkonna küsitlus kevad 2006. Saar Poll. URL kasutatud (märts 2015)

http://www.meis.ee/bw_client_files/integratsiooni_sihtasutus/public/img/File/Mitteeestlaste_migratsiooni_aruanne_2006.pdf

56. Statistikaamet. URL kasutatud (aprill 2015) www.stat.ee

Lisa 1

Intervjuu temaatiline kava

Intervjuu eesmärkide tutvustus, konfidentsiaalsuse ja anonüümsuse kinnitamine.

I Sissejuhatus

Vastaja taust (lühidalt vanus, haridus)

II Kes on vastaja sõbrad ja tutvuse kontekst

"Mõtle 5 oma kõige lähedasemat sõpra... Ütle nende nimed (hüüdnimed). Nüüd alustame esimesest:

Mis rahvusest tema on?

Kus oled temaga tutvunud?

Kui pikalt teda tunned?

Mida pead olulises teie vahelise sõpruse kujunemisel? Mis on see, mis teid ühendab ja paneb kontakti hoidma?

Millist abi sa temalt oled saadud? Millist tööalast abi või infot?

III Teisekeelsed sõbrad

"Nüüd mõtle 3 oma kõige paremale teisekeelsele sõbrale. Mis on nende nimed (hüüdnimed)? Alustame kõige esimesest."

Kuidas tutvusid oma teisekeelsete sõpradega?

Miks sinu arvates kujunes sõprussuhe just nende inimestega?

IV Sõprus üldiselt

Kuivõrd tähtsaks pead sarnast sotsiaalset staatust, tausta

Kuivõrd oluliseks pead sarnaseid väärtushinnanguid?

Nõusolek andmete kasutamise tingimustega

Kinnitan, et kasutan TÜ geograafia osakonna rahvastiku- ja linnageograafia uurimisrühma poolt läbi viidud uuringu

“Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas”

andmeid üksnes oma magistritöö raames, viitan andmeid kasutades nende päritolule, tagan andmete turvalise kasutamise ja intervjueeritute anonüümsuse. Pärast töö valmimist kustutan andmefailid oma arvutist.

Kaisa Arge .....

/allkirjastatud digitaalselt/

Lisa 3

Tabel 2: "Eesti- ja venekeelse kogukonna kontaktid Tallinnas" intervjueritute kirjeldus

Nr.	Nimi	Rahvus	Sugu	Vanus
1.	Ahto_Lasnamäe	eesti	M	63
2.	Aleksandr_Lasnamäe	vene	M	-
3.	Anastasija_Viimsi	vene	N	24
4.	Anatoli_Õismäe	vene	M	55
5.	Andrei_Lasnamäe	vene (slaavi)	M	24
6.	Anton_Lasnamäe	vene	M	24
7.	Artur_Kristiine	vene	M	22
8.	Dimitri_Viimsi	vene	M	23
9.	Galina_Mustamäe	vene	N	65
10.	Igor_Kopli	vene	M	44
11.	Indrek_Lasnamäe	eesti	M	30
12.	Irina_Maardu	vene	N	36
13.	Kaia_Kesklinn	eesti/vene	N	24
14.	Kairi_Kesklinn	eesti	N	37
15.	Kaur_Mustamäe	eesti	M	23
16.	Kristo_Mustamäe	eesti	M	32
17.	Ksenja_Kalamaja	vene	N	45
18.	Larissa_Kristiine	vene	N	25
19.	Ljuda_Lasnamäe	vene	N	29
20.	Maali_Lasnamäe	eesti	N	69
21.	Maiu_Nõmme	eesti	N	59
22.	Margit_Maarjamäe	eesti	N	46
23.	Maria_Pirita	vene / eesti	N	35
24.	Martin_Mustamäe	eesti	M	28
25.	Meelis_Kesklinn	eesti	M	24 v 25
26.	Mihkel_Kalamaja	eesti	M	37
27.	Mikk_Kalamaja	eesti	M	25
28.	Nikita_Õismäe	vene	M	45
29.	Pavel_Nõmme	vene	M	41
30.	Sergei_Lasnamäe	vene	M	28

31.	Siim_Rae	eesti	M	27
32.	Silver_Raasiku	eesti	M	37
33.	Sirje_Pirita	eesti	N	44
34.	Svetlana_Lasnamäe	vene	N	51
35.	Tamara_PõhjaTallinn	vene	N	21
36.	Tanja_Kesklinn	vene	N	27
37.	Tatjana_Saku	vene	N	40+
38.	Tiina_Õismäe	eesti	N	45
39.	Vambola_Lasnamäe	eesti	M	53
40.	Ülle_Maarjamäe	eesti	N	50

Lisa 4

Tabel 3: Intervjueeritavate lähedased sõbrad

Intervjueeritav	Sõbra rahvus	Sõbra sugu	Tutvuse kontekst	Tutvuse kestus
Triin	eestlane	naine	organisatsioon	7 aastat
Triin	eestlane	naine	ühing	6 aastat
Triin	eestlane	naine	ühing	5 aastat
Triin	eestlane	naine	ühing	2 aastat
Triin	eestlane	naine	ühing	6 aastat
Kadri	eestlane	naine	töö	5 aastat
Kadri	eestlane	naine	kõrgkool	3 aastat
Kadri	eestlane	naine	üldhariduskool	26 aastat
Kadri	eestlane	naine	ühised tuttavad	5 aastat
Kadri	eestlane	naine	ühised tuttavad	5 aastat
Mart	venelane	mees	üldhariduskool	20-21 aastat
Mart	eestlane	mees	üldhariduskool	20-21 aastat
Mart	eestlane	-	internet	7 aastat
Mart	eestlane	-	ühised hobid	10 aastat
Mart	venelane	mees	lapsepõlv/naaber	23 aastat
Liis	eestlane/venelane	naine	töö	6 aastat
Liis	eestlane	naine	üldhariduskool	23 aastat
Liis	eestlane	naine	organisatsioon	7 aastat
Liis	rootslane	mees	muu	2 aastat
Liis	eestlane	naine	organisatsioon	7 aastat
Maksim	venelane	mees	üldhariduskool	8 aastat
Maksim	eestlane	-	muu	3 aastat
Maksim	venelane	-	üldhariduskool	-
Maksim	eestlane	-	töö	3 aastat
Maksim	eestlane	-	töö	5 aastat
Olga	venelane	naine	üldhariduskool	12 aastat
Olga	venelane	naine	kõrgkool	5 aastat
Olga	venelane	mees	kõrgkool	6 aastat
Olga	eestlane	naine	töö	2 aastat
Olga	eestlane	naine	töö	2 aastat

Artjom	venelane	mees	organisatsioon	6 aastat
Artjom	eestlane	naine	töö	10 aastat
Artjom	eestlane	naine	muu	13 aastat
Artjom	venelane	mees	organisatsioon	4-5 aastat
Artjom	venelane/sakslane	naine	organisatsioon	10-11 aastat
Marina	venelane	naine	lasteaed	26 aastat
Marina	venelane	mees	töö	2 aastat
Marina	eestlane	naine	töö	5 aastat
Marina	venelane	naine	ühised tuttavad	6 aastat

Lisa 5

Tabel 4: Teiskeelsed sõbrad (kes pole viie parima seas)

Intervjueeritav	Sugu	Tutvuse kontekst
Triin	naine	kõrgkool/töö
Triin	naine	organisatsioon
Triin	naine	ühing
Kadri	naine	töö
Kadri	naine	ühised tuttavad
Mart	mees	naabri vend
Liis	mees	kõrgkool
Liis	naine	organisatsioon
Artjom	naine	töö
Marina	naine	töö
Marina	naine	töö
Marina	mees	töö
Marina	mees	töö
Marina	naine	töö

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaisa Arge (sünnikuupäev: 24.09.1984)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose „Miks meil on vähe teisest rahvusest sõpru – kuidas eristada võimalusi ja eelistusi?“, mille juhendaja on Ott-Siim Toomet,
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 29.05.2015